

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET VE PARA YÖNETİMİ BİLİM DALI

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE
KÜRESELLEŞMENİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE KOŞAR KARATAŞ

İSTANBUL, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET VE PARA YÖNETİMİ BİLİM DALI

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE
KÜRESELLEŞMENİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE KOŞAR KARATAŞ
DANIŞMAN: PROF. DR. NURDAN ASLAN

İSTANBUL, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İKTİSAT Anabilim Dalı ULUSLARARASI TİCARET VE PARA YÖNETİMİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi Merve KOŞAR KARATAŞ'ın GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE KÜRESELLEŞMENİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 13.06.2019 tarih ve 2019-17/14 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi09, 07, 2019.....

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Öğretim Üyesi Adı Soyadı	İmzası
1. Tez Danışmanı Prof. Dr. NURDAN ASLAN	
2. Jüri Üyesi Dr. Öğr. Üyesi ERDEM TURGAN	
3. Jüri Üyesi Dr. Öğr. Üyesi SUNA ŞAHİN	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyisim	: Merve Koşar Karataş
Anabilim Dalı	: İktisat
Programı	: Uluslararası Ticaret ve Para Yönetimi
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Nurdan Aslan
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans, Temmuz 2019
Anahtar Kelimeler	: Küreselleşme, Gelir Dağılımı, Eşitsizlik, Gelişmekte Olan Ülkeler

ÖZET

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE KÜRESELLEŞMENİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Küreselleşme ticaret, yatırım ve sermaye akımlarının serbestleştirilmesi ve ülkeler arasında ekonomik entegrasyon sürecidir. Dolayısıyla bütün ülkelerin ekonomileri etkilenmektedir. 1970’li yıllardan sonra ulusal sınırlar içerisine hapsolmuş sosyal devlet politikalarından uluslararası ticarete ve sermaye hareketine dayanan neoliberal politikalara geçiş küreselleşmenin en önemli unsurlarından birisi olmuştur. Küreselleşmeyle birlikte özelleştirme, dış ticarete açıklık, finansal işlemlerin serbestleştirilmesi, işgücü piyasalarının esnekleştirilmesi gibi ekonomi politikaları öne çıkmıştır. Bu politikaların hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomiler üzerinde çeşitli etkileri olmuştur. Bunların başında gelir dağılımı üzerindeki yarattığı etkiler gelmektedir. Bu çalışmada Türkiye, Brezilya, Hindistan ve Çin örnekleri temelinde gelişmekte olan ülkelerde küreselleşmenin gelir dağılımı üzerindeki etkileri incelenmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Merve Koşar Karataş
Field : Economics
Programme : International Trade and Monetary Management
Supervisor : Professor Nurdan Aslan
Degree Awarded and Date : Master, July 2019
Keywords : Globalization, Income Distribution, Inequality,
Developing Countries

ABSTRACT

THE EFFECTS OF GLOBALIZATION ON INCOME INEQUALITY IN DEVELOPING COUNTRIES

Globalization is the process of liberalization of trade, investment and capital flows and economic integration between countries. Therefore, the economies of all countries are affected. After the 1970s, the transition from social state policies trapped within national borders to neoliberal policies based on international trade and capital movement has been one of the most important elements of globalization. With globalization, economic policies such as privatization, openness in foreign trade, liberalization of financial transactions, and the flexibility of labor markets have stood out. These policies have had various effects on both developed and developing economies. One of the most important of these is the effects on income distribution. In this study examines the effects of globalization on income distribution in developing countries on the basis of examples of Turkey, Brazil, India and China.

İÇİNDEKİLER

GRAFİK LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vii
TABLO LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1
1. KÜRESELLEŞME KAVRAMINA GENEL BAKIŞ	4
1.1 Küreselleşme Kavramı.....	4
1.1.1. Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu	6
1.1.2. Küreselleşmenin Teknolojik Boyutu	7
1.1.3. Küreselleşmenin Politik Boyutu	7
1.2. Küreselleşmenin Tarihsel Süreçteki Gelişimi.....	9
1.3. Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar	13
1.3.1. Hiper Küreselleşme.....	13
1.3.2. Küreselleşme Karşıtları.....	14
1.3.3. Dönüşümcüler	15
1.4. Küreselleşme Döneminde Ekonomi Politikaları.....	17
1.4.1. Ticari Serbestleşme ve Açıklık	19
1.4.2. Döviz Kuru Politikası	20
1.4.3. Sermaye Hareketlerinde Serbestleşme.....	21
1.4.4. Özelleştirme	22
2. GELİR DAĞILIMI VE KALKINMAYA TEORİK YAKLAŞIM	24
2.1. Gelir Dağılımı Kavramı	24
2.2. Gelir Dağılımı Türleri.....	26
2.2.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı	26
2.2.2. Kişisel Gelir Dağılımı	26
2.2.3. Sektörel Gelir Dağılımı.....	28
2.2.4. Bölgesel Gelir Dağılımı	29
2.3. Gelir Dağılımı Ölçütleri.....	30
2.3.1. Gini Katsayısı ve Lorenz Eğrisi.....	30
2.3.2. Atkinson Endeksi.....	36
2.3.3. Dalton Ölçütü.....	36

2.4. Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı	37
2.5. Küreselleşme, Neoliberalizm ve Gelir dağılımı	40
2.6. Küreselleşme Kapsamında Kalkınma Teorileri	43
2.6.1. Modernleşme Kuramları	43
2.6.2. Neoklasik Kalkınma Kuramı	45
2.6.3. Bağımlılık Kuramı	47
3. SEÇİLMİŞ BAZI GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE GELİR DAĞILIMI VE KÜRESELLEŞME İLİŞKİSİ	50
3.1. Türkiye’de Küreselleşme Sürecinde Gelir Dağılımı	51
3.2. Brezilya’da Küreselleşme Sürecinde Gelir Dağılımı.....	59
3.3. Hindistan’da Küreselleşme Sürecinde Gelir Dağılımı.....	64
3.4. Çin’de Küreselleşme Sürecinde Gelir Dağılımı	70
3.5. Genel Değerlendirme	75
4. SONUÇ	85
5. KAYNAKÇA.....	88

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Ticari Açıklık	20
Grafik 2: Türkiye’de En Zengin ve En Yoksul % 10’luk Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi	51
Grafik 3: Türkiye’de En Zengin % 1 ve En Yoksul % 50’lik Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi	53
Grafik 4: Türkiye’de Orta % 40’lık Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi.....	54
Grafik 5: Türkiye’de Yüzde % 1’lik Kesim İçindeki Binde 1’lik Grupların Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi	55
Grafik 6: 2017 Yılı İtibariyle Türkiye’nin Gelir Dağılımının Gini Katsayısı Kullanılarak OECD Üyesi Ülkelerle Kıyaslanması.....	58
Grafik 7: Brezilya’da En Zengin ve En Yoksul % 10’luk Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi	59
Grafik 8: Brezilya’da En Zengin % 1 ve En Yoksul % 50’lik Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi	60
Grafik 9: Brezilya’da Orta % 40’lık Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi.....	61
Grafik 10: Brezilya’da Gini Katsayısının Yıllara Göre Değişim	62
Grafik 11: Hindistan’da En Zengin ve En Yoksul % 10’luk Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi	65
Grafik 12: Hindistan’da En Zengin % 1 ve En Yoksul % 50’lik Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi	66
Grafik 13: Hindistan’da Orta % 40’lık Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi.....	67
Grafik 14: Hindistan’da Gini Katsayısının Yıllara Göre Değişim	68
Grafik 15: Çin’de En Zengin ve En Yoksul % 10’luk Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi.....	70
Grafik 16: Çin’de En Zengin % 1 ve En Yoksul % 50’lik Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi	71
Grafik 17: Çin’de Orta % 40’lık Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi.....	72

Grafik 18: Çin’de Gini Katsayısının Yıllara Göre Değişim	73
Grafik 19: Dört Ülkede En Üst %10’luk Kesimin Toplam Gelirden Aldıkları Payların Karşılaştırılması	76
Grafik 20: Dört Ülkede Orta %40’lık Kesimin Toplam Gelirden Aldıkları Payların Karşılaştırılması	77
Grafik 21: Dört Ülkede Yüzde % 50’lik Alt Kesimin Toplam Gelirden Aldıkları Payların Karşılaştırılması.....	79
Grafik 22: Dört Ülkede Yüzde En Zengin % 1’lik Kesimin Toplam Gelirden Aldıkları Payların Karşılaştırılması.....	81

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Ülkeler Bazında Eşitsizlik.....	25
Şekil 2: Gini Katsayısı.....	31
Şekil 3: Lorez Eğrisi.....	34
Şekil 4: Kuznets Eğrisi.....	38

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: 19. ve 20. Yüzyılda Küreselleşme Dalgası	12
Tablo 2: Türkiye’de %20’lik Dilimler Halinde Kullanılabilir Gelirin Dağılımı	28
Tablo 3: Türkiye’de Sektörler Bazında Gelir (2007-2017)	29
Tablo 4: Türkiye’de Gini Katsayısının Yıllara Göre Değişim	56
Tablo 5: Türkiye’nin Gini Katsayısı	57
Tablo 6: Brezilya’da Gini Katsayısının Yıllara Göre Değişim	63
Tablo 7: Hindistan’da Gini Katsayısının Yıllara Göre Değişim	69
Tablo 8: Çin’de Gini Katsayısının Yıllara Göre Değişim	74
Tablo 9: Türkiye, Brezilya, Hindistan ve Çin’ de Yıllara Göre Gini Katsayıları	83

GİRİŞ

Son 30 yılda, küreselleşmenin sosyal refahı ve ekonomik performansı nasıl etkilediğine dair birçok ampirik ve teorik araştırma gerçekleştirilmiştir. 1970'li yıllardan sonra ulusal sınırlar içerisine hapsolmuş sosyal devlet politikalarından uluslararası ticarete ve sermaye hareketine dayanan neoliberal politikalara geçiş küreselleşmenin en önemli unsurlarından birisi olmuştur. Böylece tek tek ülkelerin ekonomileri bu makro dönüşümden güçlü bir biçimde etkilenmiştir.

Dünyanın dört bir yanındaki ülkeler zamanla giderek daha yakın ilişkilere sahip olmuşlardır ancak son zamanlarda bu yakın ilişkiler tarihte görülmemiş bir hızla artmıştır. Artan bu ilişkilerin yol açtığı olumlu sonuçlar olduğu gibi, özellikle gelişmekte olan ülkeler, uluslararası rekabette yeterince güçlü olmadıklarından, bu ticari ilişkilerden yer yer olumsuz etkilenmişlerdir. Buradan da anlaşılacağı gibi, küreselleşme çok boyutlu bir olgudur.

Küreselleşme en öz haliyle ticaret, yatırım ve sermaye akımlarının serbestleştirilmesi ve ülkeler arasında hızlı bir ekonomik entegrasyon süreci olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla, küreselleşmenin, gelir dağılımı başta olmak üzere temel ekonomik göstergeler üzerinde bazı yapısal değişikliklere yol açma potansiyeli vardır.

Küreselleşme, özneliği nedeniyle hesaplanması gereken karmaşık bir kavramdır ve sayısız yolla tanımlanabilir. Ekonomik literatürü, ekonomik küreselleşmenin rolüne, özellikle ekonominin açıklığı, devlet müdahalelerin minimuma indirilmesiyle serbest piyasanın öne çıkışı ve doğrudan yabancı yatırım girişleri ile açıklamaya çalışmaktadır.

Küreselleşme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişki, iktisadi literatürde önemli bir tartışma konusudur. Küreselleşme hem küreselleşme karşıtı yorumcular hem de küreselleşme yandaşları tarafından detaylı bir şekilde tartışılan bir olgudur. Küreselleşme karşıtı yorumcular, küreselleşmenin, ülkeler içindeki veya ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğindeki artıştan dolayı özellikle gelişmekte olan ekonomiler üzerinde olumsuz etkileri olduğunu ve küreselleşmenin gelir üzerindeki olumsuz etkisini kontrol etmek için hükümetin müdahalesine ihtiyaç duyulduğunu savunmaktadır. Küreselleşme yanlısı yorumcular, küreselleşme nedeniyle gelir eşitsizliğindeki artışın, dünya

entegrasyonunun faydalarını ödemek için makul bir fiyat olduğunu ve genel olarak yoksulluğu azaltmaya ve istihdam yaratmaya yol açtığını savunmaktadır. Bu nedenle, küreselleşmenin gelir eşitsizliğinin artmasına mı yoksa gelir eşitsizliğinin azaltılmasına mı yol açtığı konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır.¹

Bu görüş ayrılıklarına rağmen küreselleşmenin etkisinin toplumun tüm kesimlerine eşit olarak dağılmadığı konusunda yaygın bir kabul vardır. Özellikle de istihdam ve gelir üzerindeki etkisi eşitsiz olabilmektedir. Küreselleşmedeki artışın dünyadaki artan gelir eşitsizliği ile ilişkili olduğu genel olarak kabul edilmektedir. Dünyanın en zengin 500 kişinin geliri 2,5 insanın gelirinden fazladır.² Küreselleşme, politik, sosyal, kültürel ve ekonomik alanın farklı yönlerini içeren çok boyutlu bir olgu olarak kabul edilmekte ancak ekonomistlerin ve politika yapıcıların en büyük endişelerinden birisi gelir dağılımı üzerinde yarattığı olumsuz etkilerdir. Bu nedenle, gelir eşitsizliği ile küreselleşme arasındaki bağlantıların anlaşılması çok önemlidir.

Bu çalışmanın amacı, küreselleşmenin gelişmekte olan ülkelerdeki gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini analiz etmektir. Bunu yapmak için küreselleşme, gelir dağılımı ve kalkınma kavramları teorik düzeyde analiz edilmiş ve sonrasında ise Türkiye, Brezilya, Hindistan ve Çin ülkeleri özelinde küreselleşme sonrası gelir dağılımının durumu incelenmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünün ardından birinci bölümde küreselleşme kavramı, ekonomik, teknolojik ve politik boyutlarıyla detaylı olarak incelenmiştir. Küreselleşmenin tarihsel süreçteki gelişimi özetlendikten sonra küreselleşmeye yönelik üç ana yaklaşım ele alınmıştır. Birinci bölümün son alt bölümünde ise gelir dağılımına etkileri açısından küreselleşmenin en belirleyici yönü olan ekonomi politikaları üzerinde daha ayrıntılı bir biçimde durulmuştur. Bu kısım daha sonra inceleyeceğimiz gelir dağılımındaki eşitsizliğin değişimi açısından teorik temel sağlayacaktır.

İkinci bölümde gelir dağılımı ve kalkınma kavramlarına ilişkin genel bir teorik çerçeve sunulmuştur. Öncelikle gelir dağılımı kavramsal olarak tartışılmış, farklı gelir dağılımı

¹ Mahnoor Bukhari ve Kashif Munir, Impact of Globalization on Income Inequality in Selected Asian Countries, **Mipra Paper**, Sayı 74248, 2016, s. 2.

² Kevin Watkins, "International Cooperation at a Crossroads: Aid, Trade, and Security in an Unequal World", **Human Development Report**, 2005, s. 4

türleri ve ölçütleri açıklanmıştır. Daha sonra küreselleşme, neoliberal politikalar ve genel olarak ekonomik büyümenin gelir dağılımı üzerindeki olası ve genel etkileri teorik düzeyde incelenmiştir. İkinci bölümün son kısmında ise küreselleşme kapsamında üç ana kalkınma teorisi açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde ise Türkiye, Brezilya, Hindistan ve Çin olmak üzere seçilmiş dört gelişmekte olan ülkede gelir dağılımı kişisel gelir dağılımı (en alt ve üst yüzdelik dilimler) ve gini katsayıları üzerinden ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Daha sonra dört ülkenin verileri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

1. KÜRESELLEŞME KAVRAMINA GENEL BAKIŞ

1.1 Küreselleşme Kavramı

Küreselleşme kavramı, başta akademik ve ekonomik çevrelerde olmak üzere en çok tartışılan kavramların başında gelmektedir. Özellikle akademik çevreler tarafından küreselleşmenin ne olduğu, onu ortaya çıkaran sebepler ve sonuçları, olumlu ve olumsuz yönleri farklı biçimlerde ele alınarak açıklanmaktadır. Bu bağlamda küreselleşme kavramı ve küreselleşme sürecine ilişkin birçok tanım ve açıklama yapılmıştır.³

OECD'ye göre küreselleşme, farklı ülkelerdeki üretim ve piyasaların; ürün ve hizmet sunumunun, sermaye ve teknoloji hareketliliği yoluyla karşılıklı bağımlı hale geldiği bir süreci anlatmaktadır. Bugüne kadar geçerli olmuş olan mekan sınırlarının ekonomik anlamda kalkması ve dünyanın küçülmesini anlatan bir kavramdır⁴.

Sandu Cuterela'ya göre ekonomik ve sosyal sisteme ait uluslararası bir ağın ortaya çıkmasına işaret eden “küreselleşme”, yerel, ulusal ve bölgesel güçlü bağlantılılık halini temsil etmektedir.⁵ Bir yandan, yerel ve/veya ulusal düzeyde örgütlenmiş olan sosyal ve ekonomik ilişkiler ve ağlar arasında bir bağlantı kurulmakta, diğer yandan bölgesel ve küresel etkileşimler ekonomik ve finansal düzeyde giderek yoğunlaşmaktadır.

Hao Zhang'a göre, küreselleşme “dünya halklarının tek bir dünya toplumuna dahil edildiği tüm süreçleri” ifade etmektedir.⁶ Benzer şekilde Anthony McGrew için “Küreselleşme, modern dünya sistemini oluşturan ulus devletleri (ve toplumları ima ederek) aşan birçok bağlantı ve bağlantıyı oluşturmaktadır. Dünyanın bir bölgesindeki

³ Duygu Dumanlı-Kürkçü, “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar”. **The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication**, Cilt: 3, Sayı: 2, 2013, s.1.

⁴ Ahmet Polatlı, **Küreselleşme**, 2016, <https://www.makaleler.com/kuresellesme>, (Erisim tarihi: 01.04.2019).

⁵ Sandu Cuterela, “Globalization: Definition, Processes and Concepts”. **Romanian Statistical Review**, Cilt: 60 Sayı 4, 2012, s.138.

⁶ Hao Zhang, “Changing of Political Identities within the Globalization Context”. **International Journal of Social Science and Humanity**, cilt: 4, no. 4, 2014, s.279.

olayların, kararların ve faaliyetlerin, dünyanın uzak bölgelerindeki bireyler ve topluluklar için önemli bir sonuca sahip olabileceği bir süreci tanımlar.”⁷

Berry Jones’a göre, küreselleşme, teknolojinin ilerlemesiyle yoğunlaşan serbest ticaret sisteminde rekabetin artmasının bir sonucu olarak ülkeler arası karşılıklı bağımlılık sürecinin yoğunlaşmasıdır.⁸

Bairoch ve Kozul-Wright ise küreselleşmeyi şu şekilde tanımlamıştır:

“Ülkelerin üretim ve mali yapılarının, ulusal servetin yaratılmasının, giderek daha fazla, diğer ülkelerdeki ekonomik ajanlara bağımlı hale geldiği, uluslararası bir işbölümü oluşturmak için artan sayıda sınır ötesi işlemle birbirine bağlandığı bir süreç ve bu bağımlılığın mekânsal sınırına ulaştığı ekonomik entegrasyonun nihai aşamasıdır.”⁹

Dumanlı-Kürkçü’ye göre küreselleşme; uluslararasılaşma sürecinin tamamlanıp, üretim ve tüketiminin dünya ölçeğinde planladığı, serbest rekabet ve piyasa düzeninin uluslarüstü kuruluşlar tarafından denetlendiği, kuralların uluslarüstü anlayışla çalıştığı bir sistemdir.¹⁰

Bütün bu tanımlar küreselleşme sürecinin farklı yönlerini öne çıkartmakla birlikte, küreselleşmenin sermaye, para, mal ve hizmetlerin küresel ölçekte serbest dolaşımının önündeki engellerin kaldırılması, böylece iktisadi anlamda ulusal sınırların zayıflaması olduğu konusunda uzlaşmışlardır. Bu açıdan küreselleşme iktisadi temellere sahip olmakla birlikte, siyasal ve sosyal boyutları da olan bir olgudur. Bu nedenle küreselleşme, muhalifleri tarafından, ister safça ideolojik ve toplumsal bir kurgu, ister Batı emperyalizminin eş anlamlısı olarak kabul edilsin, dünya genelinde önemli bir dönüşüm sürecini yansıttığı kabul edilmektedir.¹¹

⁷ Anthony McGrew, **A global society? Modernity and its Futures**, Cambridge: Polity Press, 1992, s. 112.

⁸ R. J. Berry Jones, **Globalisation and Interdependence in the International Political Economy: Rhetoric and Reality**. London: Pinter, 1995, s. 19.

⁹ Paul Bairoch ve Richard Kozul-Wright “Globalization Myths: Some Historical Reflections On Integration, Industrialization And Growth In The World Economy”, **WIDER Conference**, United Kingdom, 1995. s. 6.

¹⁰ Dumanlı-Kürkçü, a.g.e., s.1.

¹¹ David Held ve Anthony McGrew, **Küresel Dönüşümler**, Ali Rıza Güngen ve diğerleri (Çev.), İstanbul: Phoenix Yayınevi, 2008, s.13.

1.1.1. Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu

Küreselleşme para ve sermaye başta olmak üzere iktisadi faktörlerin ülkelerin ulusal sınır bariyerleri olmaksızın serbest dünya pazarı temelinde hareketi ve etkileşimiyle ilgilidir. Bu açıdan küreselleşme neo-liberal politikaların dünya genelinde uygulanması anlamına gelmektedir. Ekonomik anlamda küreselleşme serbest ticaret, karşılıklı bağımlılık, deregülasyon, özelleştirme, ekonomilerin entegrasyonu, finansal hareketlilik gibi unsurlarla birlikte eşit olmayan büyüme ve ticaret, eşitsiz bağımlılık ilişkileri gibi olguları da içermektedir.¹²

Liberal düşünceye göre dünya pazarı, kendiliğinden, malların, hizmetlerin, sermaye bilgilerinin ve emeğin akışını etkin bir şekilde yönlendirebilir. Uluslararası rekabet, kendi olanakları etkin ve verimli bir biçimde kullanmayan işletmeleri yok edecektir. Tüketiciler, bu rekabetçi pazardan, düşük fiyatlarla ürün kullanabilecek ve refah düzeyi artacaktır. Bu yaklaşım, neo-liberal piyasa ekonomisi modelinin ulusal düzeyden küresel düzeye taşınması anlamına gelmektedir. Bu da malların serbest dolaşımı, hizmet finansmanı ve bilgisini engelleyen ulusal devlet kısıtlamalarının (örneğin ithalat üzerindeki vergilendirme, ulusal sanayilere sübvansiyonlar vb.) kaldırılması, ülkelerin uluslararası piyasalara tam olarak açılmasıdır. Etkin olan piyasanın hem ulusal hem de küresel düzeyde refah ve verimliliği arttıracakı düşünülmüştür.¹³

Küreselleşmenin ekonomik boyutu, dünya pazarında işletmelerin artan bağımlılık ve karşılıklı bağımlılığı anlamına gelir. Bu bağımlılık eşitsizdir ve dünya ticareti, yabancı ve ortak girişim yatırımları, dünya çapında tüketici pazarları, uluslararası finansal hareketlilik gibi süreçlerin önündeki engellerin kaldırılmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin tekstil, metal işleme vb. emek yoğun üretim süreçleri, düşük gelirli ekonomilere kaymıştır. Belirli bir tüketici veya lüks ürünler günümüzde nadiren ulusaldır, çünkü girdilerinin çoğu ithal mallardan oluşmaktadır. Sermaye ve teknoloji yoğun üretim ve hizmetler, yani AR-GE çalışmaları, robot üretimi, bankacılık, belirli profesyonel hizmetler, küresel merkezlerde yer almaktadır. Bunun sonucunda gelişmiş

¹² Coşkun Can Aktan, "Globalleşme ve Yoksulluk", **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını, 2002, s.2.

¹³ Hans Dieter Evers ve Solvay Gerke, "Global Market Cultures and The Construction of Modernity in Southeast Asia", **Thesis Eleven**, Cilt: 50, Sayı, 1, 1997, s.13

ülke ekonomileri bilim ve teknoloji üretimini kontrol ederken, gelişmekte olan ülkeler bu alanda gelişmiş ülkelere bağımlı kalmaktadır.

1.1.2. Küreselleşmenin Teknolojik Boyutu

Küreselleşmenin ekonomik boyutu büyük ölçüde son 25 yılda ortaya çıkan teknolojik gelişmeler temelinde gelişmiştir. Microişlemcilerin gelişmesi, bu kapsamda bilgisayarların küçülmesi ve üretim sürecine girmesi, internet, dijital gizlilik ve güvenlik platformları, ulaşım araçlarındaki gelişim hem küresel ticaret hem de finansal sermaye hareketliliği açısından önemli bir zemin sağlamıştır. Castells göre, genel olarak bu teknolojik paradigma iki önemli gelişme ile karakterize edilebilir: birincisi bilginin üretim sürecine hammadde olarak girmesi ve üretim sürecinin yapısındaki değişim, ikincisi üretim sürecinin sonucunda elde edilen bilginin belirleyici bir biçimde önemli hale gelmesi. Bilgi teknolojisi paradigmasının bu iki ana özelliği üretim süreciyle birlikte toplumun temelini de değiştirmiştir. Yeni teknolojik paradigma, üretim, tüketim, yönetim ve organizasyonlarını değiştirmekte, böylece ekonomi ve toplum arasındaki mesafeyi en aza indirmektedir.¹⁴

Dolayısıyla küreselleşme ile küresel bir kapsama alanına sahip olan ve olması beklenen firmalar yerelleştirilmiş bir fiziksel varlık değil, dijital ağlar aracılığıyla, genellikle dünya ölçeğinde işlev gören esnek ve geçici sözleşmeler ağı olarak şekillenmektedir. Bu yeni teknolojileri gerektiren ve geliştiren büyük şirketler, örgütsel biçim olarak kendilerini yenilemek zorunda kalmaktadır.

1.1.3. Küreselleşmenin Politik Boyutu

Anaakım yaklaşıma göre küreselleşmeyle birlikte ulus-devlet otoritesini kaybetmekte ve yetkilerini uluslararası kuruluşlara devretmektedir. Bu anlamda politik küreselleşme, siyasal sınırların bir devlete belirli bir toprak üzerinde egemenlik sağlama gücünün yitirmesini; yönetimin karşılıklı etkileşiminin artması; demokrasi, sivil toplum örgütleri,

¹⁴ Manuel Castells, **The Informational City**, Oxford and Cambridge: Blackwell, 1991, s.28.

insan hakları ve özgürlükler üzerinde dış müdahalelerin yoğunluk kazanması; dil, din, bayrak gibi siyasal ve kültürel semboller düzeyinde monolitik, tek tipçi bir yapıya dayanan ulus devletin fonksiyonları değişerek, uluslararası kuruluşların öne çıkması süreci olarak görmektedirler.¹⁵

Buna göre dünya artık ulus devletlerin kilit aktörler olduğu bir dünya olmaktan çıkmaktadır. Uluslararası politikalar devletlerarası ilişkilerden ziyade IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşlar çevresinde dizayn edilmektedir. Örneğin Giddens ulus devletlerin çağının bittiğine inanmaktadır. Bununla birlikte, siyasi liderlerin insanlar üzerinde daha az etkisi olduğu düşünülmektedir. Ancak küreselleşmenin ideolojik boyutunda ifade edilen bu beklentilerin üzerinden geçen 30 yılda bu öngörülerin kolayca ve pürüzsüz bir biçimde yaşama geçmeyeceği görülmüştür.¹⁶

Giddens ulus devleti, küreselleşme sürecinde önemini yitirmiştiğini vurgulamaktadır. Artık piyasa, politikanın yerini almaktadır bunun nedeni ise piyasa mekanizmasının devletlerden daha rasyonel çalışmakta olmasındandır. Küresel piyasanın gelişimi, toplum içinde daha yüksek rasyonaliteye işaret etmektedir. Günümüz dünyasında artık politikacılarla daha az ilgilenmekteyiz; çünkü hayatımızdaki önemleri ve etkileri kaybolmuştur. Politikalar yerel ya da ulusal boyutta hala etkin olsa bile, küresel ekonominin hareketlerini etkileyebilecek güce sahip değillerdir. Bu bağlamda ülkelerinin çoğunda, vatandaşların politika ile daha az ilgilenmeleri ya da politikacıların vatandaşlar üzerinde daha çok hayal kırıklığı yaratıyor olmaları küreselleşme sürecinin bir sonucu olmaktadır.¹⁷

Politik küreselleşme, kısmen, Birleşmiş Milletler'in önemli bir rol oynadığı, hükümet dışı örgütlerin ve uluslararası STK'ların faaliyetlerini ve etkilerini artırdığı çok

¹⁵ Mehmet Yunus Çelik, "Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme", **DPUJSS**, Cilt: 32, Sayı, 2, 2012, s. 69.

¹⁶ Anthony Giddens, **Elimizden Kaçıp Giden Dünya: Küreselleşme Hayatımızı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?**, Osman Akınhay (çev.), İstanbul: Alfa yayınları, 2000, s. 17.

¹⁷ Veysel Bozkurt, **Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, Alfa Basım Yayın Ltd, 3. Baskı, İstanbul, 2000, s. 19.

tarafılığa doğru artan bir eğilim göstermektedir. Kimi düşünürler bunu küresel bir sivil toplumun oluşturulması olarak tanımlamıştır.¹⁸

Küreselleşme yerelleşmeyi dışlamadığı gibi onunla birlikte yükselmektedir. Bu nedenle “Küresel düşün, yerel hareket et” yaygın sloganlarından birisi olmuştur. Bunun politik yansımaları da vardır. Etnik kimlik, siyasetinin yükselişi ve dini canlanma hareketleri de küreselleşme ışığında görülebilir. Dünya ekonomik krizlerinin veya devlet politikalarının neden olduğu küresel dinamikler etnik kimlikleri yeniden yapılandırabilir. Ekonominin küreselleşmesi ile dünya politikasının, kültür ve değer sistemleri ve cinsiyet ilişkileri de değişmektedir. Ulus devletlerin sınırları, ulusal ekonomiler ve ulusal kimlikler geçirgen hale gelmektedir. Aynı anda bir dünya ekonomisi, dünya toplumu, siyasal sistemi ve kültürü gelişirken diğer yandan parçalanma, milliyetçilik ve dinsel fanatizm süreci birlikte işleyebilir.¹⁹

Yine ekonomik ilişkiler bağlamında küreselleşmeyle birlikte yaşanan eşitsizliklerin politik yansımaları da söz konusudur. Rifai’ye göre, ekonomik eşitsizlikler politik eşitsizliklere, egemen ülkelerin güçlerini korurken gelişmekte olanların güçlerini kaybetmesine, toplum karşısında devletlerin bazı sorumluluklarının arka plana itilmesine, uluslararası anlaşmaların zayıf ülkeler aleyhine yapılmasına, yeni bir biçimde bağımlılık ve sömürgecilik ilişkilerine yol açabilmektedir.²⁰

1.2. Küreselleşmenin Tarihsel Süreçteki Gelişimi

Bu bölümde küreselleşmenin tarihsel arka planına bakılacaktır. Literatürde küreselleşmenin başlangıç noktası konusunda oldukça farklı görüşler yer almaktadır. Küreselleşmeye artan ilginin, genellikle “küreselleşmenin tarihsel boyutu” olarak

¹⁸İrfan Rifai, “Various Dimensions of Globalization and Their Implications for The Leadership and Management of Education”, **Lingua Cultura**, Cilt:7, Sayı 2, 2013, s. 87.

¹⁹ Samuel P. Huntington, “The Clash of Civilizations?”, **Foreign affairs**, Cilt: 72, Sayı 3, 1993, s. 32.

²⁰ Rifai, a.g.e., s.89.

gösterilen eğilime olan ilgiyi arttırması tesadüf değildir. Küreselleşme tarihinin farklı dönemleri bulunmaktadır. En yaygın kullanılan sınıflandırma ise şu şekildedir ²¹:

- 1) Arkaik küreselleşme
- 2) Erken modern küreselleşme
- 3) Modern küreselleşme

Bu çalışmada modern küreselleşme tarihi üzerinde durulmuştur.

Daha az gelişmiş ülkeler ve yeni sanayileşen ülkeler arasında pazar ekonomisine doğru hareket, 70'lerin ve 80'lerin ortalarından itibaren başlamış ve bu hareket küreselleşmeye doğru seyrini 90'lı yıllardan itibaren almaya başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra az gelişmiş ülkelerin ekonomik kalkınmasına odaklanılmıştır. O dönemde çoğu az gelişmiş ülkedeki gelişmelerin asıl yönü, devlete hem kamu yatırımları hem de diğer müdahaleler açısından büyük bir rol veren müdahalecilik, korumacılık ve devletçilikti.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra batı dünyası hem gelişmiş ülkeler hem de az gelişmiş ülkeler arasında serbest ticaret yapmayı öngörmüştür. Buna göre, GATT (Tarife ve Ticaret Genel Anlaşması) 1947'de serbest ticaret için imzalanırken, daha sonra Dünya Bankası ve IMF kurulmuştur. Batı Dünyasına katılan az gelişmiş ülkelerin, özel teşebbüs ve yabancı özel sermaye akışının teşvik edilmesi anlamına gelen liberal ekonomik politikaları izlemeleri gerekiyordu. Dünya Bankası'ndan az gelişmiş ülkelere kalkınma kredisinin yeterli olmayacağı ve doğrudan sermaye transferi ile desteklenmesi gerektiği öngörülmüştü²². Dünya Bankası bu ülkelerin piyasa ekonomisine, ekonominin dışı yönelmesine, ihracat sanayi ve döviz kazanımının, özel girişim ve doğrudan yabancı yatırımların teşvik edilmesine yönelik bir politika savunmuştur.²³

²¹ Leonid E. Grinin, ve Andrey V. Korotayev, **Part I. Globalization in Historical Retrospective, Globalistics and Globalization Studies**, 2013,(<https://publications.hse.ru/mirror/pubs/share/folder/dm4uuihvth/direct/134914202>) (Erişim Tarihi: 1.05.2019), s.10.

²² Özlen Hiç-Birol, Globalization in Historical Perspective. **International Journal of Business and Social Science**, Cilt: 3, Sayı 8, 2012, s.93.

²³ Leonid ve Korotayev, a.g.e., s.10.

Bu ve bunun gibi küreselleşmeyi destekleyen yaklaşımlar neticesinde, İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası ticaret, 1950-73 döneminde dünya mal ihracatının yıllık yüzde 8'den fazla artmasıyla rekor bir genişleme sürecine girmiştir. Ardından parasal genişlemenin ve yetersiz makroekonomik uyum politikalarının neden olduğu bir enflasyon patlaması ve iki petrol fiyat şokunun etkisiyle ticaret büyümesi yavaşladı. 1990'larda, ticaret, kısmen bilgi teknolojisi sektöründeki yeniliklerin etkisiyle daha hızlı bir şekilde genişlemiştir. 2001'deki dotcom krizinin neden olduğu küçük ticaret daralmasına rağmen, dünya mal ihracatının ortalama genişlemesi 2000-07 dönemi için ortalama yüzde 6 olarak artmaya devam etmiş ve 1950-2007 döneminin tamamı boyunca ticaret ortalama olarak yüzde 6,2 oranında büyümüştür. Bu, 1850'den 1913'e kadar olan ilk küreselleşme dalgasından çok daha güçlüydü. 1950-73 döneminde en dinamik ülkeleri batı Avrupa ülkeleri ve Japonya idi. İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden yapılanma ve Kore Savaşı, 1950'lerin başlarında Japon ve Avrupa ihracatına büyük bir teşvik sağlamıştır. Bundan sonra, Avrupa entegrasyonu, Avrupa içi ticaretin genişlemesini sürdürmüştür ve Batı-içi Avrupa ticaretinin dünya ticaretindeki payı 1953'te yüzde 18,3'ten 1973'te yüzde 31,2'ye yükselirken, bölge dışı ticaret küresel ticaretten biraz daha az büyümüştür.²⁴

²⁴ WTO, **World Trade Report 2008**,. <https://www.wto.org> (Erişim Tarihi: 15.04.2019)

Tablo 1

19. ve 20. Yüzyılda Küreselleşme Süreci Dalgası

Dünya	1850-1913	1950-2007	1950-1973	1974-2007
Nüfus Artışı	0.8	1.7	1.9	1.6
GSYİH Büyümesi	2.1	3.8	5.1	2.9
Kişi Başı GSYİH Büyümesi	1.3	2.0	3.1	1.2
Ticaret Büyümesi	3.8	6.2	8.2	5.0
			1982	2006
Küresel FDI (% GSYİH)			5.3	25.3

Kaynak: WTO, **World Trade Report 2008**, <https://www.wto.org> (Erişim Tarihi: 15.04.2019)

90'larda yaşanan en önemli gelişmelerden biri, SSCB'nin parçalanması ve bağımsız Doğu Avrupa ülkelerinin ortaya çıkmasıdır. Bu ülkelerin birçoğu Avrupa Birliği'ne aday olmayı seçti ve AB üyesi olarak kabul edildi. Kopenhag ekonomik kriterlerine göre, AB üyelerinden “operasyonel” bir pazar ekonomisi uygulaması talep edilmektedir. Ve sonunda bağımsızlığını yeni kazanmış bu ülkeler, AB ile yapılan ithalata sıfır gümrük uygulayacaklarını ve üçüncü ülkelere Ortak Gümrük Tarifeleri uyguladıklarını belirten bir “gümrük birliğine” girmek zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla, Doğu Avrupa ülkeleri olarak pazar ekonomisine ve küreselleşmeye girmeyi seçmişlerdir.²⁵

²⁵ Birol, a.g.e., s. 95.

1990'lı yıllar küreselleşmeye doğru önemli gelişmelerin gerçekleştiği bir dönemdir. Serbest ticaret, yani metaların serbest dolaşımını, ayrıca doğrudan yabancı yatırımların serbest dolaşımını, bununla birlikte, finansal sermayenin serbest akışını konusunda önemli adımlar atılmıştır. Küreselleşme, bilgisayar ve interneti içeren teknolojik gelişmelerle önemli bir hız kazanmıştır. 2008 yılında dünya tarihinin en büyük krizlerinden birisi yaşanmasına rağmen bu küreselleşmenin bel kemiğini oluşturan neoliberal paradigmadan bir uzaklaşmaya neden olmamış, küreselleşme politikaları temel hatlarıyla etkinliğini sürdürmüştür. ABD' nin özellikle Çin'e karşı bazı ürünlerde getirdiği gümrük vergileri ile birlikte küreselleşmenin artık sonu geldiği gibi görüşler ortaya çıksa da henüz dünyanın girdiği yeni bir rota olarak yorumlamak mümkün değildir.

1.3. Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar

Küreselleşme, tartışıldığı üzere, alanı daraltılmış ve zamanı hızlandıran teknolojik ilerlemelerle kolaylaştırılan çok boyutlu bir toplumsal değişim sürecidir. Bu, sosyal ilişkilerin genişletilmesi ve aynı zamanda bu sosyal ilişkilerin yoğunlaştırılması yoluyla zaman ve mekanda küresel bağlantıların artmasına neden olmuştur. Küreselleşme esasen geniş kapsamlı ve entegre bir süreç olmasına rağmen, bu sürecin yukarıda tartışılan üç ana boyutu ve etkisi hala tartışılmaktadır, ancak literatürde üç temel küreselleşme teorisi tanımlanmıştır.²⁶

1.3.1. Hiper Küreselleşme

Hiper-küreselleşmeciler, küreselleşmeyi, 1980'lerin başından itibaren giderek artan, siyasi, iktisadi, kültürel ve teknolojik devrimlerin bir bütünü olarak yorumlamaktadırlar. Hiper Küreselleşmecilere göre ulus-devletin artık egemenliği ortadan kalkmış ve dünya

²⁶ David Held ve Anthony McGrew, **Globalization Theory: Approaches and Controversies**, Cambridge: Polity Press, 2007, s. 2.

ekonomisi tamamen bütünleşmiş bir yapıya bürünmüş, ulusötesi güçler giderek hâkim olmuş ve sınırların önemsizleştiği küresel bir düzen ortaya çıkmıştır.²⁷

Küresel pazarların kendi kendini zorlayan büyümesi ve teknolojik ilerlemenin rehberliğinde küreselleşme, önceden kurulmuş tüm hiyerarşik yapıları kaçınılmaz biçimde tahrip etmektedir. Ulus-devletin bu bağlamdaki rolü de önemli ölçüde azalmaktadır. Çok uluslu kurumlar geniş kaynakları elde ederek, küresel düzeyde ekonomik faaliyetlerin ana aktörleri haline gelmektedirler. Bu, piyasanın dünyaya entegre olduğu küresel bir medeniyet yaratmakta ve çok uluslu şirketler ekonomik süreçte önemli aktörler haline gelerek, uluslararası kuruluşlar ulusal devletlerin yerini almaktadır. Dolayısıyla, çok uluslu şirketler ekonomi üzerinde temel bir etkiye sahiptir ve ilgili ekonomik faaliyet birimleri olarak ulusal ekonomi modellerini oluşturmaktadırlar.²⁸

Aşırı küreselleşmeciler, görüşlerini, büyük ölçüde liberal ve de özellikle 1980 sonrasında oluşan neo-liberal fikirlere dayandırmaktadırlar. Bu çerçevede, serbest piyasa ekonomisinin mikro anlamda bireyin faydasını ve makro anlamda ekonominin genel dengesini sağlayacağını, piyasaların kendiliğinden denge düzeyine gelebileceğini ve bu nedenle devletin ekonomik alana müdahale etmemesi gerektiğini savunmakta, ekonomik liberalizasyon, deregülasyon ve özelleştirme faaliyetlerinin sonuna kadar uygulanması gerektiğine inanmaktadırlar.²⁹

1.3.2. Küreselleşme Karşıtları

Küreselleşme karşıtlığı, terim olarak bakıldığında küresel değerlerin oluşturulmasına, ulusların ticari, sosyal ve kültürel ilişkiler kurmalarına ve dünya sorunlarına çözüm geliştirme çalışmalarına karşıtlık şeklinde algılanabilir fakat hareketin meydana gelişini incelendiğinde, durumun bu şekilde olmadığı görülmektedir. “Küreselleşme Karşıtı”

²⁷ Orhan Şimşek, **W. I. Robinson'ın Tezi Üzerinden Küreselleşmeyi Okumak**, https://www.researchgate.net/publication/311104143_W_I_Robinson'in_Tezi_Uzerinden_Kuresellesmeyi_Okumak/download, (Erişim Tarihi: 10.06.2019).

²⁸ Kenichi Ohmae, “The borderless World”, **McKinsey Quarterly**, Sayı 3, 1990 s. 13.

²⁹ Fırat Bayar, “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”, **Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi**, 2008, s. 32.

şeklinde tanımlanan oluşumların çoğu hak eşitliği, gelir dağılımında adalet, serbest dolaşım hakkı gibi fikirler savunulmaktadır. Bu bağlamda küreselleşme karşıtlığı aslında küresel kapitalizm karşıtlığı veyahut alternatif küreselleşme gibi daha geniş anlamlarla nitelendirilmektedir.³⁰

Küreselleşme karşıtları mevcut küreselleşmeyi ekonomik gelişmeler ve sömürgeci süreçlerin bir uzantısı ve yoğunlaştırılması olarak görmektedir.³¹

“Dünya sistemi” teorisinin kurucusu Wallerstein, küreselleşme konusundaki çağdaş söylemin, mevcut eğilimlerin bir yanlış okunması olduğunu ifade etmektedir. Küreselleşme denilen şeyin aslında 1450’lerde başlayan bir gelişme olduğunu ileri sürmektedir. Bu genişleme süreci, aynı zamanda dünya genelinde gelişmiş ülkelerin sömürsününün yagınlaşması anlamına gelmektedir. Ona göre yirminci yüzyılın sonunda, kapitalist dünya sistemi dünyanın tüm bölgelerine yayılmış ve coğrafi sınırına ulaşmıştır. Bu sınıra ulaşma durumu, sermaye birikiminin önünü tıkamakta ve günümüzdeki mevcut krizlerin temel nedenlerinden biri olmaktadır.³²

Bu anlamda, küreselleşme karşıtları, ekonomik süreçlerin ulusal sınırlar ötesinde geçişkenlik kazanması ve finansal serbestliğin, küresel düzeyde etkili uluslararası şirketlerin çıkarlarını doğrultusunda gerçekleştiğini, ekonomik güç eşitsizliklerinin siyasal olarak yeni güç eşitsizlikleri ve bağımlılık ilişkilerine yol açtığını vurgulamaktadırlar.

1.3.3. Dönüşümcüler

Dönüşümcüler, küreselleşmenin olası etkileri konusunda iyimserler, ancak hiper küreselleşmecilerden farklı olarak bazı ciddi tehditlere de işaret etmektedirler. Küreselleşmenin getirdiği toplumun organizasyonundaki tartışılmaz temel değişiklikler, alan ve zamanın sıkıştırılması yoluyla sosyoekonomik dinamiklerin artan bütünleşmesi

³⁰ Beyzade Nadir Çetin, “Küreselleşme Karşıtlarına Göre Küreselleşme Karşıtı Hareketlerin Nitelikleri”, **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**, 2008.

³¹ Amal Raj Chellakan, **Eracation of Poverty and Empowerment of the Poor**, Cambrige: ISPCCK, 2007, s.26.

³² Immanuel Wallerstein, “The Rise and Future Demise of World-Systems Analysis”, **Review (Fernand Braudel Center)**, Cilt 21, Sayı 1, 1998, s.110.

ve hızlanmasıdır. Sosyolog Anthony Giddens, küreselleşmeyi "modern" kapitalizmin güçleri tarafından şekillendirilen siyasi, ekonomik ve askeri bir fenomen olarak ele almıştır.³³

Dönüşümcüler ekonomik olgularla birlikte bu farklı boyutlara da dikkat çekmektedirler. Bu kapsamda küreselleşmenin dört temel boyutu, dünya kapitalist ekonomisi, ulusal devlet sistemi, dünya askeri düzeni ve uluslararası işbölümüdür. Modernitenin belirtilen boyutları, batı ülkelerinin dünyadaki öncü güç haline gelmesini sağlamıştır. Giddens'e göre, modernitenin boyutlarını dünyadaki tüm ülkelere yaymak, küreselleşme süreci olarak tanımlanmaktadır.³⁴

Küreselleşmeden ayrılamayan neo-liberal ekonomik politikanın çıkarları olumsuz yönde etkilenen gruplar tarafından siyasi tepkiler yarattığına dair görüşler de var. Bu siyasi boşluğun küresel ekonomideki gelecekteki gelişmeleri ne kadar ve hangi yönde etkileyeceğini tahmin etmek zordur.³⁵

Giddens'in de dahil olduğu ve "dönüşümcüler" diye nitelendirilen bu grup, küreselleşmeyi modern toplumları ve dünya düzenini yeniden şekillendiren hızlı sosyal, siyasi ve ekonomik değişimlerin arkasındaki temel güç olarak görmektedir. Aşırı küreselleşmeciler ve küreselleşme karşıtları ile kıyaslandığında dönüşümsel yaklaşım geleceğe ilişkin herhangi bir iddia sunarak küreselleşmenin yörünge haritasını çizmeye çalışmamaktadır. Ulus-devletin sonunun geldiğini kabul eden aşırı küreselleşmecilere ve karşıt görüşü savunan küreselleşme karşıtlarına karşın, dönüşümcüler yeni bir egemenlik rejimi ileri sürerek her iki grubun değerlendirmelerini reddederler. Bu bağlamda egemenlik daha az coğrafi sınırlarla tanımlanmış ve daha karmaşık uluslar üstü ağlarla biçimlendirilmiştir. Dönüşümsel görüş, aşırı küreselleşmecilerin tersine dünyayı tek bir toplum olarak görmez. Daha çok bazı devletlerin, toplumların benzerliklerinin artarak birbirine daha fazla benzer hale geldiğini, ancak bazılarının ise yeni bir küresel seviyede yer alarak gittikçe marjinal hale geldiklerini ifade ederler.³⁶

³³ Anthony Giddens, **Modernliğin Sonuçları**, 7. Baskı, Ersin Kuşdil (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016, s.7.

³⁴ Stefanović Zoran, "Globalization: Theoretical Perspectives, Impacts And Institutional Response Of The Economy", **Economics and Organization**, Cilt: 5, Sayı 3, 2008, s. 265.

³⁵ Stefanović, a.g.e., s.266.

³⁶ David Held ve Anthony McGrew, a.g.e., s. 8-11.

1.4. Küreselleşme Döneminde Ekonomi Politikaları

Bugünün küreselleşmesinin 1945'te başladığı ve 1990'larda hızlandığı kabul edilmektedir. Özellikle neoliberal politikaların yaygın bir biçimde uygulandığı 1970 sonrası dönemde ekonomik küreselleşme hızlı olmuş ve piyasaya yönelik politikalar dünyanın çoğu için temel paradigma haline gelmiştir.

Küreselleşme sürecinde kritik dönüm noktalarından birisi Washington Konsensüsü ve burada belirlenen politika demetidir. Williamson 1990 yılında sonradan Washington Konsensüs ismini alacak on politika reformu önermiştir. Bu politikalar bugün küreselleşmenin temel ayakları olarak kabul edilmektedir. Kanbur, Williamson'dan alıntılıdığı bu on politika önerisinin hikayesinin şöyle anlatmıştır³⁷:

“Washington Konsensüsünün öyküsü, 1989'da, ABD'de basının Latin Amerika ülkelerinin borç krizinden kaçma şansı verebilecek reformları yapma konusunda nasıl isteksiz olduklarından bahsettiği dönemlere dayanmaktadır. Bunun bir yanığı olduğu ve aslında ekonomik politikaya yönelik tutumlarda bir değişikliğin meydana geldiği sanılıyordu. Bunun doğru olup olmadığını belirlemek için, Uluslararası Ekonomi Enstitüsü, 10 Latin Amerika ülkesinden gelen araştırmacıların, kendi ülkelerinde neler olup bittiğini ayrıntılarıyla anlatan makaleler sunacağı bir konferans toplamaya karar verdi. Hepsinin ortak bir dizi soruyu ele aldığından emin olmak için, Washington'daki Latin Amerika'da neredeyse herkesin ihtiyaç duyulduğunu düşündüğümüz on politika reformunu listelediğimiz bir bildiri yazdık. Bu reform gündemini Washington Konsensüs olarak isimlendirdik, asla on yıldan uzun süredir ideolojik tartışmalarda savaş çılgılığı olacak bir terim oluşturduğumuzu hayal etmedik.”

Bu 10 reform şu değişkenlerden oluşmaktadır: ³⁸

1. Mali disiplin: Bu, hemen hemen tüm ülkelerin ödemeler dengesi krizlerine yol açan ve özellikle fakirleri etkileyen ve zenginlerin yurt dışına paralarını götürdükleri için

³⁷ Ravi Kanbur, “The Co-evolution of the Washington Consensus and The Economic Development Discourse”, **Macalester International**, Cilt 24, Sayı 8, 2009, s. 33.

³⁸ Alabi Usman ve Salihu Bashir, “Washington Consensus, Globalization, Neo Liberalism and the State in Africa: A Critical Exegesis”, **Journal of Public Administration and Governance**, Cilt 8 Sayı 1, 2018, s. 167.

yüksek enflasyon yaşayan ve bunun sonucunda büyük açıklar veren bölgeler için düşünülmüştür.

2. Kamu Harcamalarının Önceliği: Sübvansiyonların azaltılması veya elimine edilmesi gerekmektedir. Devlet harcamaları eğitim, sağlık ve altyapı gelişimine yönlendirilmelidir.

3. Vergi reformu: Bu reformda amaç, vergi matrahını geniş ve marjinal vergi oranları ile ılımlı bir noktada tutmaktır.

4. Faiz Oranlarının Serbestleşmesi: Yurt içi finansal piyasalar bir ülkenin faiz oranlarını belirlemelidir. Pozitif reel faiz oranları, sermaye kaçışını engeller ve tasarrufları artırır.

5. Rekabetçi Bir Döviz Kuru: Gelişmekte olan ülkeler, yurtdışında daha ucuz hale getirerek ihracatı destekleyecek “rekabetçi” bir döviz kurunu benimsemelidir.

6. Ticaretin Serbestleştirilmesi: Ticaretin hızlı bir şekilde serbestleştirilmesi gerektiği düşünüldüğünde, tarifeler minimize edilmeli ve ihraç etmek amacıyla üretilen ara mallara uygulanmamalıdır.

7. Doğrudan Yabancı Yatırımların Serbestleşmesi: Yabancı yatırımlar gerekli sermayeyi ve yetenekleri ülkeye getirebileceği için desteklenmelidir.

8. Özelleştirme: Özel sektör daha verimli çalışmaktadır çünkü yöneticiler işletmenin hisselerine sahiptir veya hesap veren pozisyonundadır. Dolayısıyla, devlete ait işletmeler özelleştirilmelidir.

9. Serbestleşme: Bu reform ile özellikle güvenlik ve çevre düzenlemelerinin kaldırılmasına değil giriş ve çıkış engellerin hafifletilmesine odaklanılmıştır.

10. Mülkiyet hakları: Bu reform ise, öncelikle kayıt dışı sektöre kabul edilebilir bir maliyetle mülkiyet hakları elde etme yeteneği kazandırmakla ilgilidir.

Bu politikalar giderek hükümetler tarafından benimsenmiş ve dünya genelinde egemen politika haline gelmiştir. Bir çok ülke pazar yapılarını korumacı yapıdan serbest piyasaya, özelleştirmeye ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesine kadar

değiştirmiştir. Dolayısıyla küreselleşmenin ekonomi politikalarına etkisi tartişılmaz boyuttur. Küreselleşmenin ekonomilere etkileri şu şekilde sıralanabilir:³⁹

- Özel sektörun ekonomik esası olması,
- Enflasyon oranını düşürmek ve fiyat istikrarını sağlamak,
- Devlet bürokrasisini azaltmak,
- Bütçe fazlası sağlanmasa ile dengeli bir bütçe uygulamak,
- İthal edilen ürünlere uygulanan tarifeleri kaldırmak veya azaltmak,
- İhracatın arttırılması,
- Devlete ait sanayi işletmelerini ve kamu işletmelerini özelleştirmek,
- Sermaye piyasalarını serbestleştirmek,
- Para birimini dönüştürülebilir hale getirmek,
- Piyasaları doğrudan yabancı yatırımlara açmak (DYY),
- Ekonomideki rekabeti arttırmak için kamu düzenlemelerini azaltmak

Bu bölümde, küreselleşme ile değişen ekonomik politikaları, ticari açıklık, döviz kuru politikaları, sermaye hareketleri ve özelleştirmeler çerçevesinde değerlendirecektir.

Benzer şekilde, sermaye girişlerinin etkilerini yönetmek, özellikle büyük mali açıklar ve döngüsel mali politikaya sahip ekonomilerin gelişmesinde zor olabilir. Dolayısıyla, küreselleşme ve sermaye hesabının serbestleştirilmesi makroekonomik politikaları kontrol altına almak için bir araç olarak hizmet edebileceği önermesine yol açmıştır.⁴⁰

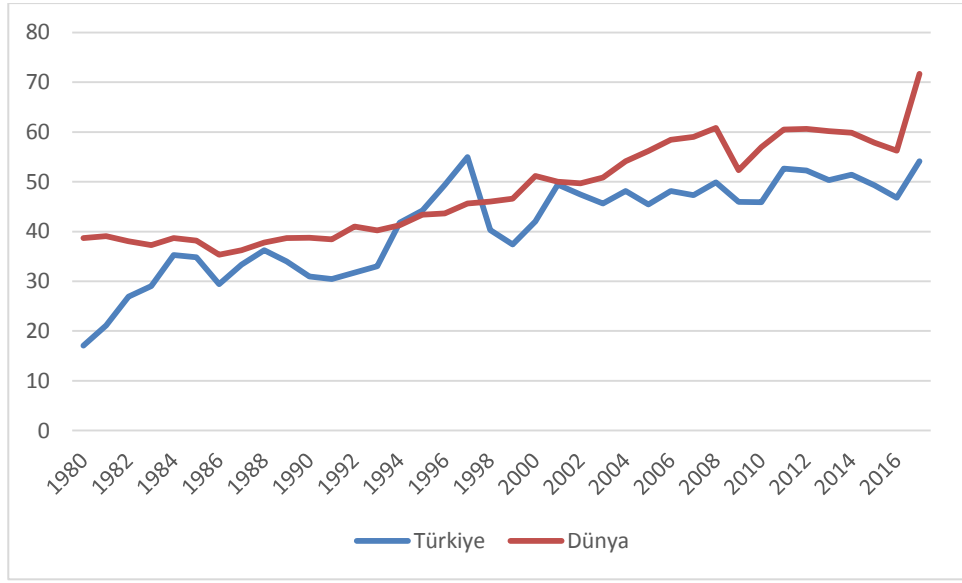
1.4.1. Ticari Serbestleşme ve Açıklık

Ticari açıklık, ihracat ve ithalatın GSYİH'ya oranı olarak tanımlanmakta ve küreselleşmesinin en önemli göstergelerinden sayılmaktadır. Çünkü küreselleşme ile birlikte ithalatı sınırlandıran gümlük vergileri ve kotalar düşürölmüş ya da kaldırılmıştır. Buna göre, aşağıdaki grafikte Türkiye ve dünyada 1980-2017 arası ticari açıklık

³⁹ Mirac Altuntař, "Importance of Globalization Process and Its Impacts on Turkish Economy". **Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy**, Cilt 28, 2012, s. 119.

⁴⁰ M. Ayhan Köse ve diğerleri, "Financial Globalization: A Reappraisal", **IMF Staff papers**, Cilt 56, Sayı 1, 2009, s.11.

gösterilmiştir. Buna göre, 1980'lerin başında Türkiye'de dışa açıklık GSYİH'nın yüzde 20'nin altında iken, 2017 yılında GSYİH'nın yüzde 50'sinin üzerine çıkmıştır. Dünyada dışa açıklığın gelişimine bakıldığında, Türkiye'ye benzer bir trend izlendiği görülmektedir. 1980'de dünyada dışa açıklık GSYİH'nın yüzde 40'ı civarında iken 2017 yılında ise yüzde 70'i geçmiştir.

Grafik 1: Ticari Açıklık

Kaynak: World Bank 2019, datacatalog.worldbank.org (Erişim Tarihi: 15.04.2019)

Dolayısıyla, dışa açıklık çok açık bir şekilde küreselleşmenin hızlandığı 1980 sonrasında artmıştır ve bu da bazı ekonomi politika değişikliklerini beraberinde getirmiştir.

1.4.2. Döviz Kuru Politikası

Küreselleşme, malî, parasal ve döviz kuru politikalarını içeren iyi makroekonomik politikalarla desteklendiğinde daha iyi büyüme sonuçları üretmesi beklenmektedir.

Bununla birlikte, küreselleşme ile birlikte, zayıf veya uyumsuz politikalar, finansal kriz riskini artırabilir. Örneğin, sabit bir döviz kuru ve açık ekonomi birleşimi bir dizi döviz krizine neden olmuştur.⁴¹

Küreselleşme ve döviz kuru politikası arasındaki ilişkiyi analiz eden geniş bir literatür bulunmaktadır. Buna göre özellikle, zayıf finansal sisteme sahip ekonomiler için serbest sermaye hareketleri ve sabit döviz kuru rejimi iyi bir kombinasyon olmayabilir. Gerçekten de, katı döviz kuru rejimlerinin bir ülkeyi sermaye piyasalarını açtığı anda krizlere karşı daha savunmasız hale getirebileceği dair geçmiş örnekler bulunmaktadır. Örneğin, Prasad, Rumbaugh ve Wang, sermaye hesabının serbestleştirilmesi ve sabit bir döviz kuru rejimi kombinasyonunun çoğu zaman zorlu bir bileşim olduğunu düşünmektedir. Küreselleşmeyle birlikte bu tür ülkelerde giderek daha esnek döviz kuru rejimlerine gidildiğini tespit etmektedirler.⁴²

Bununla birlikte, literatür, sabit döviz kurlarının, yerel finansal gelişimin erken aşamalarında olan ülkeler için mutlaka bir sorun olduğunu veya uluslararası sermaye piyasası serbestleşmesinden önce uygulanmaması gerektiğini göstermez. Husain, Mody ve Rogoff'a göre, sabit döviz kuru rejimlerinin, gelişmekte olan ülkeler üzerinde düşük enflasyon gibi birtakım avantajlar sağladığını ortaya koymaktadır.⁴³

1.4.3. Sermaye Hareketlerinde Serbestleşme

Küreselleşme ile birlikte, serbestleşen sermaye hareketleri ülkelerin farklı ekonomik politikalar geliştirmesine neden olmuştur.

Sermaye hareketlerinin serbestleşmesi bir sermaye sahibinin, herhangi bir yasal/ulusal engelle karşılaşmadan çeşitli unsurları dikkate alarak, istediği ülkeye yatırım yapabilmesi anlamına gelmektedir. Bu kapsamda özellikle gelişmiş ülkelerde toplanan

⁴¹ Maurice Obstfeld ve Kenneth S. Rogoff, "Exchange Rate Dynamics Redux" **Journal Of Political Economy**, Cilt 103, Sayı 3, 1995, s. 630.

⁴² Eswar Prasad, Thomas Rumbaugh ve Qing Wang, "Putting The Cart Before The Horse? Capital Account Liberalization And Exchange Rate Flexibility In China", **IMF Policy Discussion Paper**, Cilt:5, Sayı:1, 2005, s.13.

⁴³ Aasim M. Husain, Ashoka Mody ve Kenneth S. Rogoff, "Exchange Rate Regime Durability and Performance in Developing versus Advanced Economies", **Journal of Monetary Economics**, Cilt 52, Sayı 1, 2005.

para-sermaye, özellikle ücretlerin düşük olduğu ülkelere yatırım yapmayı tercih etmiştir. Böylece gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere yoğun bir sermaye akışı olmuştur. Bu doğrudan yatırımların dışında sermaye hareketleri, aynı zamanda finansal hareketliliğin de serbestleştirilmesini öngörmektedir. İnternetin de sağladığı teknik olanaklarla dünyanın bir köşesindeki para sahibi dünyanın diğer ucundaki hisse senetlerini satın alabilir ve yatırım yapabilir duruma gelmiştir.

Bu durum ülkelerin yabancı yatırımları çekerek büyüme oranlarını yükseltse de, orta ve uzun vadede gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere bağımlılığını geliştiren bir işlev görmektedir.

1.4.4. Özelleştirme

Kamu varlıklarının özelleştirilmesi, ticari serbestleştirme programının ardından, özellikle de 1985'ten başlayarak yaygın bir politika haline gelmiştir. Amaç ise üretimde verimliliği artırma ve devlet girişim sistemindeki “aşırı” istihdam ve israfı azaltma olarak açıklanmıştır. Buna göre, özelleştirme ana planı şunları hedeflemektedir:⁴⁴

- 1) Daha etkili bir piyasa gücü elde etmek için karar alma sürecini kamudan özel sektöre aktarmak,
- 2) Rekabeti teşvik etmek, verimliliği artırmak ve kamu işletmelerinin verimliliğini artırmak,
- 3) Daha geniş bir pay sahipliği dağılımı sağlamak,
- 4) Devlet iktisadi teşebbüslerinin (KİT) genel bütçeye mali yükünü azaltmak, ve
- 5) Hazine gelirini artırmak.

Bununla birlikte, zaman içinde, başlangıçta belirtilen “verimlilik” argümanları gibi hedefler sessizce sona erecek ve özelleştirmenin temel amacı doğrudan gelir yaratmaya yönelecektir.

⁴⁴ Erinç Yeldan, “Assessing the Privatization Experience in Turkey: Implementation, Politics and Performance Results”, **Report Prepared for the Economic Policy Institute**, 2005, s. 11-12.

Türkiye'deki küreselleşme faaliyetleri ve sonuçlarına kısaca bakılmasında fayda görülmektedir. Kamu varlıklarının özelleştirilmesi, kaynak transferlerinin kilit mekanizmalarından biri olarak kabul edilir. Özelleştirme programı Türkiye'de 1986'dan itibaren başlatılmıştır. Aslen özelleştirme ideolojisi, özel sektör kararlarının optimizasyon hesabına dayandığı, kamu sektörünün doğal olarak yozlaştığı ve politikalarının israfa yol açtığı görüşünden yola çıkarak “ekonomik verimliliği” sağlama amacı gütmektedir. Başlangıçta belli başlı kamu kuruluşlarından bazılarının finansal performanslarını iyileştirmek için yeniden yapılandırılacağı ve daha sonra “cazip” fiyatlarla satış listesinde olacağı açıklandı. Ancak, zaman içinde, özelleştirmenin temel amacı, esas olarak gelir yaratma ve kamu borcunun finansmanına doğru kaymıştır. Böylece, teknolojik olarak geriye doğru devlet işletmelerinin verimlilik argümanlarından, teknolojik olarak en gelişmiş ve en kârlı işletmelerin satışından gelir elde etmeye doğru net bir odaklanma meydana gelmiştir.⁴⁵

Ancak hem kamu işletmelerinin hem de kamusal hizmetlerin özelleştirilmesi ile küreselleşme sonucu ulusal sınırların ötesinde yatırım yapmasının önündeki engellerin kaldırıldığı uluslararası sermaye için yeni yatırım alanları sağlanmıştır. Dolayısıyla özelleştirmeler küreselleşme ve onun ayrılmaz parçası olan neoliberal politikaların önemli bileşenlerinden birisidir.

⁴⁵ Yeldan, a.g.e., s.30.

2. GELİR DAĞILIMI VE KALKINMA KAVRAMLARINA TEORİK YAKLAŞIM

Bu bölümde gelir dağılımı kavramı, türleri, ölçütleri, gelir dağılımını etkileyen ekonomi politikaları, ekonomik büyüme ve kalkınma kuramları üzerinde durulacaktır.

2.1. Gelir Dağılımı Kavramı

Belirli bir ülkede ve belirli bir zamanda gelir dağılımını belirleyen nedir? Gelir dağılımı neden bazı ülkelerde diğerlerine göre daha eşitlikçidir? Devletin müdahalesiyle gelir dağılımı değişebilir mi? Bu ve benzeri sorular ekonomistler ve siyaset bilimciler tarafından artan sıklıkta gündeme gelmiştir.

Thomas Piketty 'Capital in the Twenty-First Century' isimli kitabında dünyada süregelen gelir eşitsizliğine odaklanmıştır. Piketty, 1980'den bu yana birçok gelişmiş ekonomide eşitsizliğin artmasının, ağırlıklı olarak en üstteki gelir paylarındaki artıştan kaynaklandığını vurgulamaktadır. Bu durum son yıllarda gelir dağılımına yönelik araştırmaların artmasına yol açmıştır.⁴⁶

Gelir dağılımı, bir toplumun üyeleri arasında gelirin dağıtılış şeklidir. Eğer toplumunun farklı kesimlerinin gelirleri birbirlerine yakın bir düzeyde ise o toplumun gelir dağılımının nispeten eşitlikçi olduğu söylenebilir. Eğer farklı insanların gelirleri arasında büyük bir uçurum varsa gelir dağılımı adaletsizliği söz konusudur. Özellikle küreselleşme dönemiyle birlikte gelir dağılımındaki eşitsizlik sorunu önemli bir sorun olarak gündemin ilk sıralarına yükselmiş, her yıl yapılan Dünya Ekonomi Forumu toplantılarının en önemli başlıklarından birisi olmuştur.

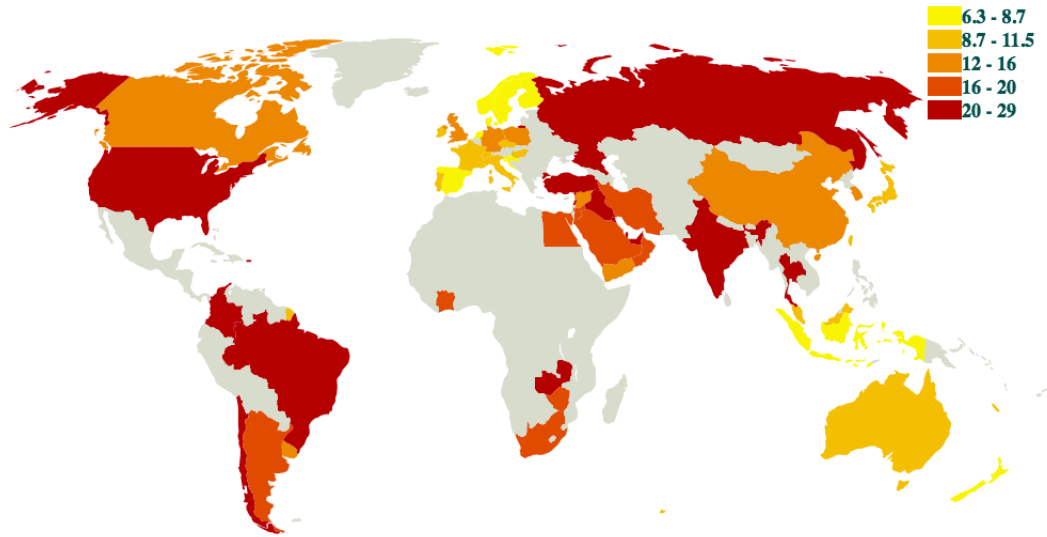
Ekonomistler, genellikle nüfusun farklı kesimlerinden ne kadar gelir elde edildiğini ölçerek gelir eşitliğini ölçerler. Örneğin, ne kadar gelir elde ettikleri konusunda toplum genellikle beş bölüme ayrılır: en fazla gelire sahip yüzde 20, ikinci yüzde 20, üçüncü yüzde 20, dördüncü yüzde 20 ve en az gelire sahip yüzde 20. Ne kadar gelir elde

⁴⁶ Thomas Piketty, ve Gabriel Zucman, Capital Is Back: Wealth-Income Ratios in Rich Countries 1700–2010, *The Quarterly Journal of Economics*, Cilt 129, Sayı 3, 2014, s. 1258.

ettiklerine dair verilerle, bu gruplar arasında gelir dağılımı ortaya çıkmaktadır. Farklı segmentler arasındaki fark büyüdükçe, gelir eşitsizliği de artmaktadır.

Bu noktada ülkeler bazında gelir dağılımının durumunu göstermek neden gelir dağılımının bu kadar önem arz ettiği konusunda çarpıcı bir cevap niteliği taşımaktadır. Şekil-2 ülkeler bazında eşitsizliği gözler önüne sermektedir. Buna göre, haritada koyu renkli görünen ülkelerde nüfusun %1'i toplam gelirin %20-29'una sahipken, açık renkli görünen ülkelerde ise nüfusun %1'lik kesimi toplam gelirin %6.3-8.7'si arasında bir gelire sahiptir.

Buna göre, Avusturya ve İskandinav ülkeleri en az gelir dağılımı eşitsizliğinin görüldüğü yerler olarak görülmektedir. Gelir adaletsizliğinin en yüksek olduğu yerler ise, ABD, Türkiye, Rusya gibi ülkelerdir.

Şekil 1: Ülkeler Bazında Eşitsizlik

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

2.2. Gelir Dağılımı Türleri

Gelir dağılımının başlıca dört türü vardır:⁴⁷

- Fonksiyonel Gelir Dağılımı
- Kişisel Gelir Dağılımı
- Sektörel Gelir Dağılımı
- Bölgesel Gelir Dağılımı

2.2.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı, nispi fiyatlar, çıktı ve istihdamın ekonomik analizinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu anlamda, bu merkezi meseleler üzerindeki farklı teorik ve ideolojik duruşlara karşılık gelen birkaç gelir dağılımı teorisi vardır. Bununla birlikte, bu çeşitli analizler genellikle aynı temel ekonomik kavramlara odaklanır: üretim faktörlerinin kullanılması ve hizmetlerinin ücretlendirilmesi. Kısaca, gelir dağılımının bu türü çeşitli üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları payları inceleyen bir kavramdır.⁴⁸

Örneğin ücretli çalışanların ya da işverenlerin milli gelirden aldıkları pay, fonksiyonel gelir dağılımının konusudur. Ancak işveren temsilcisi olan CEO gibi yöneticilerin istatistiklerde ücretli gözükmemesi, fonksiyonel gelir dağılımının kullanılabilirliği azaltmıştır.⁴⁹

2.2.2. Kişisel Gelir Dağılımı

Gelir dağılımının bu türünde, gelirin bireyler ve gruplar arasında nasıl dağıldığı ifade edilmektedir. Kişisel gelir dağılımı ekonomik eşitsizliği göstermesi bakımından oldukça

⁴⁷ Yeşim R. Kuştepe ve Umut Halaç, Türkiye'de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, s. 6.

⁴⁸ Kuştepe ve Halaç, a.g.e., s. 8.

⁴⁹ İlhan Acar, "Türkiye'de Gelir Dağılımı", **Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, Cilt 4, Sayı 4, 2015.

önemli bir göstergedir. Kişisel gelir dağılımı ile hanehalkları arasındaki gelir dağılımı eşitsizlikleri tespit edilebilir. Kişisel gelir dağılımı araştırmaları, bir ülkede belirli bir sürede yaratılan tüm gelirin haneler veya kişiler arasında nasıl bölüşüldüğüne ortaya konulması, hanelerin sosyal ve ekonomik yapılarında zaman içinde meydana gelen değişikliklerin belirlenmesi açısından önemli çalışmalaradır.⁵⁰

Tablo-2’de yüzde 20’lik dilimler halinde Türkiye’de kullanılabilir gelirin dağılımı gözler önüne serilmiştir. Buna göre, 2014 ve 2017 yıllarının karşılaştırılması yapılmıştır ve 2014 yılında nüfusun en düşük gelir sahip olan %20’lik kısmının gelirin yüzde 6,5’ine sahipken bu oran azalarak yüzde 6,3’e gerilemiştir. Nüfusun en zengin kesimi olan son yüzde 20’lik kesim ise 2014 yılında toplam gelirin yüzde 44,7’sine sahipken bu oran 2017 yılında artarak yüzde 46,7 olmuştur.

⁵⁰ Kuştepe, a.g.e., s. 3.

Tablo 2
Türkiye’de %20’lik Dilimler Halinde Kullanılabilir Gelirin Dağılımı

	İlk %20	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Son %20
2014					
Türkiye					
Yüzde (%)	6,5	11,0	15,6	22,2	44,7
Ortalama (TL)	10.376	17.572	24.972	35.548	71.530
Medyan (TL)	11.002	17.508	24.918	35.165	59.792
2017					
Türkiye					
Yüzde (%)	6,3	10,6	15,1	21,4	46,7
Ortalama (TL)	14.537	24.412	34.797	49.299	107.616
Medyan (TL)	15.584	24.300	34.709	48.630	82.694

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, 2019, <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 15.04.2019)

Bu sonuçlar ışında kişisel gelir dağılımı bağlamında, Türkiye’de gelir dağılımı 2014-2017 aralığında daha eşitsiz hale geldiği sonucuna varılabilir.

2.2.3. Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel gelir dağılımı, bir ülkedeki çalışan fertlerin sektörler bazında gelir dağılımını sunmaktadır. Tablo-3 sektörler bazında Türkiye’deki geliri sunmaktadır. Buna göre,

Tarım sektörü Türkiye’de en az gelirin yaratıldığı sektör olarak göze çarparken, hizmet sektörü ise en çok gelirin yaratıldığı sektördür.

Tablo 3
Türkiye’de Sektörler Bazında Gelir (2007-2017)

%	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Tarım	5.853	6.366	6.421	7.988	9.596	10.34	11.88	12.47	14.06	17.37	16.99
						6	6	1	4	5	6
Sanayi	10.22	11.20	12	11	12.74	13.77	15.89	17.74	20.75	24.61	29.29
	1	8	263	857	1	8	6	7	7	6	2
İnşaat	8.360	8.652	11	10	11.73	12.28	14.65	16.20	18.15	21.72	24.95
			558	717	3	6	9	8	9	0	1
Hizmet	11.49	12.54	13	14	16.29	17.39	19.51	21.34	23.72	26.85	30.40
	8	0	583	434	3	7	6	5	4	2	7

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, 2019. (<http://www.tuik.gov.tr>) (Erişim Tarihi: 15.04.2019)

2.2.4. Bölgesel Gelir Dağılımı

Bölgesel gelir dağılımı ile bölgesel arası gelir farklılıklarına ışık tutulabilmektedir. Ülke içerisindeki bazı bölgeler gelirden daha fazla pay alırken bazı bölgeler gerekli payı alamamaktadır. Bölgesel gelir dağılımı bir ülkede elde edilen gelirden, farklı bölgelerde yaşayan insanların ne kadar pay aldıkları göstermektedir.⁵¹

⁵¹ Acar, a.g.e., s.45.

2.3. Gelir Dağılımı Ölçütleri

Gelir dağılımını tespit etmek için bazı ölçütlere ihtiyaç vardır. Bu ölçütler 0 ile 1 arasında değerlere sahiptir. Bir ölçüt değeri 0 olduğunda, bu eşitsizliğin minimumda olduğu anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle, böyle bir durumda her bir bireyin aynı geliri elde etmektedir. Ölçütün değeri 1 olduğunda, eşitsizlik maksimum olarak kabul edilir, bu da bir bireyin esas olarak tüm geliri elinde bulundurduğu anlamına gelmektedir.

Bir toplum içindeki gelir dağılımını doğru bir şekilde analiz edildiğini bilmek ve toplumları bu açıdan karşılaştırabilmek ekonomistler için büyük önem taşımaktadır. Bireyler arasındaki eşitsizliğin ne kadar büyük olduğunu bilerek, toplumdaki düşük gelirli bireylere yardım edebilecek vergi politikaları türetilbilir, enflasyon telafi edilebilir veya eşitsizlik seviyesi belirlendiğinde eşitsizliği azaltmak için yeni önlemler alınabilir.

Çalışmanın bu bölümünde Gini Katsayısı, Lorenz Eğrisi Atkinson Endeksi ve Dalton Ölçütü'nden bahsedilecektir.

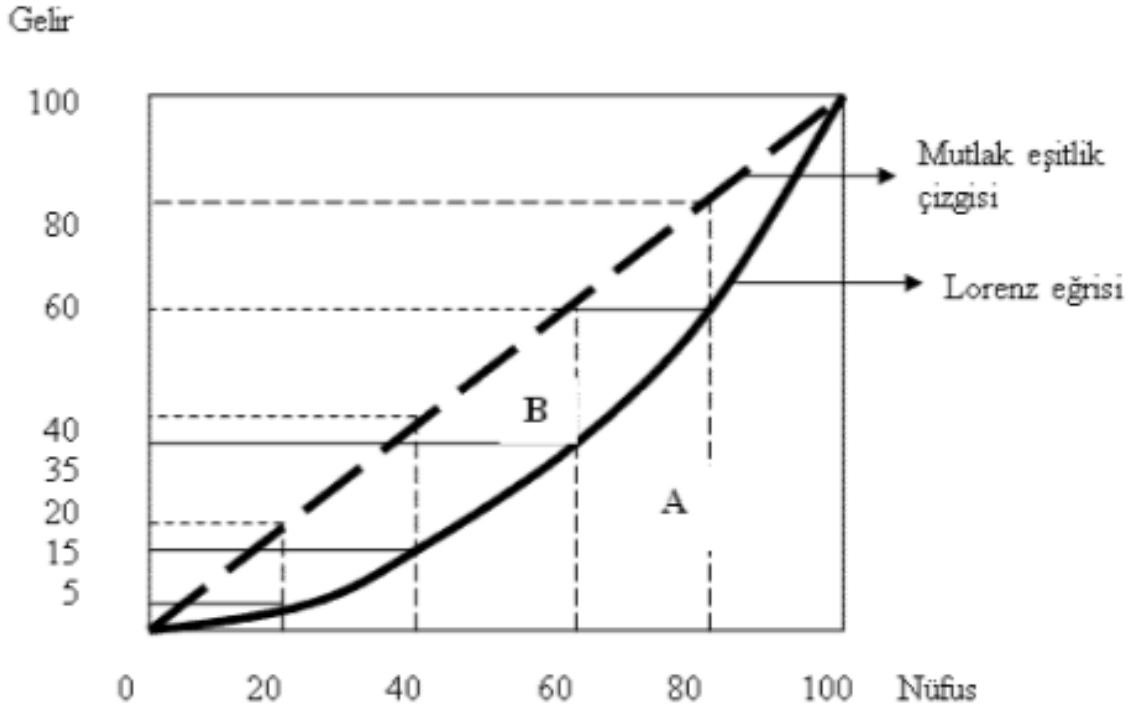
2.3.1. Gini Katsayısı ve Lorenz Eğrisi

Gelir eşitsizliğini ölçen ve gösteren en önemli ve en yaygın kullanılan ölçü Gini katsayısıdır. İtalyan bir istatistikçi olan Corrado Gini, ilk olarak 1912'de 'Variability and Mutability' adlı makalesinde dağıtım dağılımının bu kavramsallaştırmasını geliştirmiştir.⁵² 1920'den beri Gini katsayısı veya oranı, sosyoloji, mühendislik ve tarım gibi birçok disiplinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Gini katsayısı, dağılımın mükemmel olduğu 0 (yüzde 0.0) ile gelir dağılımının en çarpık olduğu 1 (yüzde 100.0) veya arasında bir değere sahiptir.

Gini katsayısı, Lorenz eğrisinin uygulanmasıyla hesaplanan bir orandır. Max Lorenz tarafından geliştirilen Lorenz eğrisi, Gini katsayısı modelinde dağılım yüzdelerinin

⁵² Kuan Xu, How Has the Literature on Gini's Index Evolved in the Past 80 Years? **Department of Economics Working Papers**, 2004, (<http://economics.dal.ca/RePEc/dal/wparch/howgini.pdf>), (Erişim Tarihi: 27.04.2019).

aritmetik gösterimidir. Şekil 6'da gösterilen Gini katsayısı gelir dağılım modelinde, x eksenini, yüzde veya ondalıkla temsil edilen popülasyonu temsil etmekteken, y eksenini gelir yüzdesi ile karakterize edilir ve % 0,0 ile 100,0 arasında bir değer alır. Lorenz eğrisi, y değerinin veya gelirin yüzde kaçının x değerine veya popülasyonuna bağlı olduğunu gösterir. Bu değer Lorenz eğrisindeki x / y keşismesinde bulunur. Şekil 2'de Lorenz eğrisi, Lorenz eğrisinin keşismesine kadar olan bir popülasyon yüzdesine karşılık gelen x eksenindeki bir noktayı takip ederek popülasyon gelir dağılımını tespit etmek için kullanılabilir daha sonra bu noktaya karşılık gelen gelir yüzdesi bulmak için y eksenine geri döndürür.⁵³

Şekil 2: Gini Katsayısı

Kaynak: Mahfi Eğilmez, Gelir Dağılımında Son Durum, 2016.

(<http://www.mahfiegilmez.com/2016/09/gelir-daglmnda-son-durum.html>) (Erişim Tarihi: 04.04.2019)

⁵³ A. Mahfi Eğilmez, 2016, <http://www.mahfiegilmez.com/2016/09/gelir-daglmnda-son-durum.html>, (Erişim Tarihi: 04.04.2019).

Gini katsayısının tatmin edici olmayan bazı yönleri bulunmaktadır. Bu durum gelir dağılımındaki eşitsizliğini en iyi şekilde ölçen kriterler göz önünde bulundurularak görülmektedir.⁵⁴

- Ortalama bağımsızlık: Bu, tüm gelirlerin iki katına çıkarılması durumunda, gelir dağılımı göstergesinin değişmeyeceği anlamına gelmektedir. Gini bunu karşılamamaktadır.
- Nüfus büyüklüğü bağımsızlığı: Nüfus değiştiğinde, eşitsizlik ölçüsü değişmemelidir. Gini katsayısında bu özellik bulunmamaktadır.
- Simetri: Eğer gelirler el değiştirirse, eşitsizliğin ölçülmesinde değişiklik olmamalıdır. Gini bunu da karşılayamamaktadır.
- Pigou-Dalton Transfer hassasiyeti: Bu kriter uyarınca, gelirin zenginden yoksullara aktarılması ölçülen eşitsizliği azaltmaktadır ancak Gini bu hassasiyete uyum sağlayamamaktadır.
- Ayırıştırılabilirlik: Bu, eşitsizliğin nüfus grupları veya gelir kaynakları bölünebilirliği ile ilgilidir. Gini endeksi gruplar arasında kolayca ayrılamaz. Yani, toplumun toplam Gini'si, alt gruplarının Gini katsayılarının toplamına eşit değildir.
- İstatistiksel test edilebilirlik. Zaman içinde endekste değişikliklerin önemi test edilebilmelidir. Her ne kadar günümüzde daha az problemlili hale gelse de yine de bu sorun devam etmektedir.

Lorenz Eğrisi, Lorenz tarafından önerilen gelir dağılımlarını temsil etmek için kullanılan bir araçtır. Toplam gelirin yüzde kaçının belirli bir nüfus yüzdesinin elinde olduğunu söyler. Bununla birlikte, gelir paylarıyla sona ermek yerine, Lorenz Eğrisi, gelirin kümülatif oranını nüfusun kümülatif oranıyla ilişkilendirir.⁵⁵

Lorenz Eğrisi dört aşamada oluşturulabilir. İlk olarak, hanelerin kümülatif yüzdesi x eksenini boyunca ölçülürken, birikimli servet yüzdesinin y eksenini boyunca ölçüldüğü bir

⁵⁴ David Dollar, Paul Glewwe ve Nisha Agrawal, **Economic Growth, Poverty, And Household Welfare in Vietnam**. The World Bank, 2004, s. 25.

⁵⁵ Lorenzo G. Bellù ve Paolo Liberati, "Charting Income Inequality: The Lorenz Curve". **FAO EASYPol**, 2005, s.2.

eksen kümesi çiziyoruz. Genellikle, bir kutu oluşturmak için grafiğin eksenleri kapalıdır.

İkinci aşama, dağıtımı en küçükten en büyüğe doğru sıralamamızı ve böylece aşağıdaki sıralı soruları yanıtlamamızı sağlamaktadır:

(a) nüfusun en fakir yüzde 10'una ait servetin yüzde kaçı?

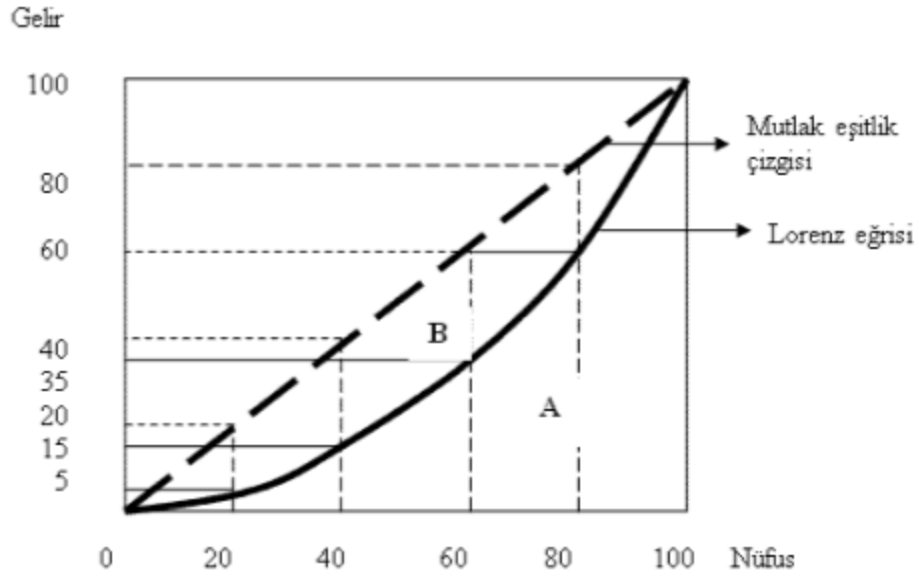
(b) nüfusun en fakir yüzde 20'sine hangi zenginlik oranı sahip?

(c) nüfusun en fakir yüzde 30'una ne kadar servetin sahip olduğu?

Bu süreç, servetin yüzde 100'ünün nüfusun yüzde 100'üne sahip olduğu noktaya ulaşana kadar devam etmektedir. Üçüncü adım, gerçekten eşit bir toplumda yaşadığımızı varsaymaktır. Eğer durum böyle olsaydı, ilişki, x eksenini boyunca ilerlerken, hanelerin yüzde 10'luk bir artışının, ek bir yüzde 10 zenginlik sahibi olacağı şekilde olurdu. Bu durumda çizeceğimiz çizgi, orijinden çıkan düz bir çizgi olacaktır. Bu, mutlak eşitlik çizgisi olarak bilinir ve 45 derecelik bir eğime sahip olacaktır. Son olarak, mevcut olan veri kümesini temel alan bir satır eklenebilir. Bu durumda, çizgi mutlak eşitlik çizgisinden uzağa eğilecektir. Eşitsiz toplum ne kadar eşitse, mutlak eşitlik çizgisinden o kadar uzaklaşacaktır. Bu çizgi Lorenz Eğrisi olarak bilinen çizgidir.⁵⁶

Şekil-3'de görüldüğü gibi, Lorenz eğrisi, nüfusun sıfır kesir gelirin kesir payına sahip olması nedeniyle (0,0) koordinatlardan başlar. Lorenz Eğrisi kümülatif oranlar kaydettiğinden, toplam nüfusun toplam gelire sahip olması gerekir. Dolayısıyla, Lorenz Eğrisi son noktada koordinatlara (1,1) sahiptir. Eğer gelir bir nüfusta eşit dağıtıldıysa (yani herkes aynı gelire sahipse), nüfusun belirli bir oranının (yüzde 10) aynı gelir oranına (yüzde 10) sahip olacağını takip ederdi. Örneğin, 100 kişiden oluşan bir nüfusta herkesin (1/100) toplam geliri varsa, temel gelir dağılımının grafiği eşitleme çizgisi olacaktır. Tipik olarak, gelir dağılımı fakir ve zengin insanlar arasında yapılır. Bu, fakir bireylerin eşit gelirden olan toplam gelir payından daha azına sahip oldukları anlamına gelir; çünkü zengin bireyler aynı eşitlikteki paydan daha fazlasına sahiptir. Bu nedenle, tipik bir gelir dağılımı için Lorenz Eğrisi, Şekil 3'de gösterildiği gibi dışbükey eğridir.

⁵⁶ Fatih V. Ayyıldız, "Gelir Adaletsizliğinin Sebeplerinin Araştırılması: Ampirik Analiz", **Karadeniz Dergisi**, Sayı 34, 2017, s. 135.

Şekil 3: Lorez Eğrisi

Kaynak: Mahvi Eğilmez, Gelir Dağılımında Son Durum,

<http://www.mahfiegilmez.com/2016/09/gelir-dagilmnda-son-durum.html> (Erişim Tarihi: 04.04.2019)

Gelir eşitsizliği farklı ölçütler ve veri kaynaklarının farklı şekillerde kullanılmasıyla ölçülebilecek karışık bir olgudur. Bu gösterge tercihleri tarafsız olmamakla birlikte çıkan bulguları somut olarak etkilemektedir. Verinin kaynağı ya da ekonomik eşitsizliğin izlenmesinde kullanılan ölçü ne olursa olsun, eşitsizliğin ölçümü aynı girdiyle başlar, o da bir gruptaki insanların sayısını ve bu grubun toplam gelirden aldığı payı gösteren dağılımdır. Bir dağılım görece olarak karışık bir bilgi toplamıdır ve dosdoğru özetlenmesi uygun değildir. Eşitsizlik ölçütleri bu tür karışık veri gruplarını sentetik bir yolla tarif etmeye çalışmaktadır. Genellikle eşitsizlik raporları resmi istatistikçiler tarafından Gini endeksi gibi sentetik eşitsizlik ölçülerini kullanılmaktadır. Gini, teknik açıdan bakacak olursak bireylerin gelirleri arasındaki ortalama mesafesi olarak tanımlamak mümkündür. Acak Gini endeksi hem hesaplama hem yorumlama için gerekli olan matematik bilgisi açısından teknik kalmaktadır. Örneğin Vietnam'ın tüketim eşitsizliği için Gini endeksi Dünya Bankası verilerine göre

0.38'e eşitti. Bu durum Vietnam'ı tam eşitsizlikten ayıran mesafenin 0.62 olduğunu göstermektedir. Ancak bu ölçüden bir anlam çıkarmak pek kolay değildir.⁵⁷

Gini endeksinin güçlü noktası olan bir toplumdaki bütün bireyler hakkında bilgileri birleştirmesi aslında onun asıl zayıf noktası olduğunu da göstermektedir. Çünkü dağılımı tek bir endekste özetlediği için verilerle oluşan Gini katsayısı değeri aslında farklı dağılımların sonucu olabilir. Örneğin bir ülke, yoksullukta düşen bir Gini'nin yanında, en üst yüzde 10'luk kesimin eline geçen gelir payındaki artış ile yükselen Gini'yi eş zamanlı tecrübe ederek bu etkilerin denkleşmesine yani toplam Gini değişmeden kalarak gelir dağılımının değişmediği izlenimini vermesine neden olur. Gini endeksi geçtiğimiz yıllarda en ciddi değişimin yaşandığı, tam olarak dağılımın en üstünde ve en altındaki kaymaları da önemsiz gösterme eğilimindedir. Özellikle Gini endeksinde kullanılan ham veriler dağılımın tepesinde olanlar için sıklıkla düşük kalitedir. En üst gelir seviyeleri sıklıkla inanılması güç bir biçimde düşüktür ve aslında bu, sentetik endekslerin kullanımıyla böyle verileri görünmez hale getirmenin de bir yoludur. Tek bir endeks kullanmak yerine nüfusun eşitsizliğinde büyük rol oynayan gruplar hakkında daha şeffaf olunması için eşitsizliğe dair birden çok ölçü kullanmak daha yararlıdır. Dağılımlar nüfusun sabit bölümlerini gösteren somut toplumsal gruplara bölünebilir. Örneğin nüfusun en alt yüzde 10'luk kısmı, bir sonraki yüzde 10'luk kısmı vs. en üst yüzde 1'e kadar uzanan alt kırıklar oluşturulabilir. Bu şekilde örnek vermek gerekirse, ABD'de en üst yüzde 10'luk kesim ulusal gelirin yüzde 47'sini almıştır. Bu durumda en üst yüzde 10'luk kesimin ortalama gelirinin bütün ekonomideki ortalama gelirden 4.7 kat daha büyük anlamına gelmektedir. Böyle bir analizle yüzde 10'la sınırlı kalmaz aynı zamanda en alt yüzde 50 veya "orta sınıf" denilern yüzde 40'luk kesim gibi grupların gelir seviyelerini de gösterilebilir. Eşitsizliğin en yüksek olduğu ve en üst yüzde 10'luk kesim içinde yer alan en üst yüzde 1'e de odaklanmak gerekir. Bu şekilde eşitsizlik seviyesi daha ayrıntılı ve dolambaçsız bir şekilde gösterilir.⁵⁸ Bu çalışmada, bu nedenle Gini katsayısıyla birlikte, onun ötesinde çeşitli toplumsal grupların ve kesimlerin toplam gelirden aldıkları payın yıllar içerisindeki değişimi temelinde bir değerlendirme yapılacaktır.

⁵⁷ Facundo Alvaredo ve diğerleri, **Dünya Eşitsizlik Raporu**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019, s. 6.

⁵⁸ Facundo Alvaredo ve diğerleri, a.g.e., s.5-6.

2.3.2. Atkinson Endeksi

Atkinson katsayısı en popüler refah temelli eşitsizlik ölçüsüdür. Vatandaşlar arasında daha eşit bir gelir payına sahip olmak için, belirli bir toplumun bırakması gereken toplam gelir yüzdesini sunmaktadır. Atkinson endeksinin önemli bir özelliği, grup içi ve grup içi eşitsizliğe ayrılabilmesidir. Ayrıca, diğer endekslerden farklı olarak, alternatif politikaların refah gösterimlerini sağlayabilir ve araştırmacının analize bazı normatif içeriği dahil etmesine izin verir.⁵⁹

$$A_{\epsilon} = 1 - \left[\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \left(\frac{y_i}{\bar{y}} \right)^{1-\epsilon} \right]^{1/(1-\epsilon)}, \quad \epsilon \neq 1$$
$$= 1 - \frac{\prod_{i=1}^N (y_i^{1/N})}{\bar{y}}, \quad \epsilon = 1.$$

ϵ 'nin değeri ne kadar artarsa toplum eşitsizliğe o ölçüde duyarlı hale gelir ya da başka bir ifadeyle toplum o ölçüde eşitsizdir. Endeksin 0.26 değerini alması, toplam gelir 100 birim iken, gelirler eşit dağılmış olsaydı bu 100 birimlik gelirin 74 birimiyle mevcut toplumsal refaha ulaşabileceğini ve dolayısıyla gelirlerin eşit dağılmaması nedeniyle 26 birimlik refah kaybının söz konusu olduğunu gösterir.⁶⁰

2.3.3. Dalton Ölçütü

Dalton ölçütü ekonomik refahı da içeren bir ölçüttür. Gelirin marjinal faydasının gelir arttıkça düştüğü varsayımından hareketle toplam faydanın fiili düzeyleri ile gelirin eşit dağılması durumunda elde edilecek toplam fayda düzeyinin karşılaştırılmasına dayanır.

⁵⁹ Lorenzo G. Bellù ve Paolo Liberati, "Inequality Analysis: The Gini Index", **FAO EASYPol**, Cilt 40, 2006, s.10.

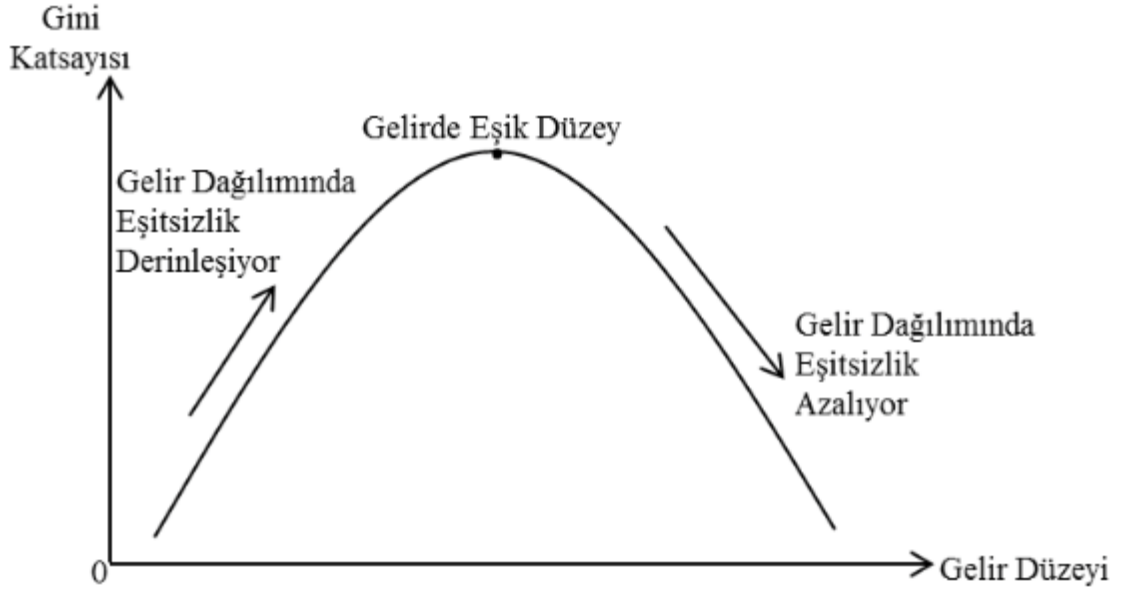
⁶⁰ Coşkun Can Aktan, **Değişim Çağında Devlet**, 1. Basım. İstanbul: Çizgi, 2003, s. 19.

Herkes için aynı tip fayda fonksiyonu söz konusu olduğu için toplam refahın maksimizasyonu gelirin eşit bir şekilde bölüşülmesi halinde mümkün olacaktır. Ölçüt, fiili sosyal refahın, maksimum sosyal refaha oranını eşitlik ölçüsü olarak almaktadır.

2.4. Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı

Literatürde ekonomik büyümenin gelir dağılımını nasıl etkilediği üzerine iki ana hipotez vardır. İlk hipotez, Kuznets'in kişi başına düşen gelir düzeylerini gelir dağılımına bağlayan ünlü U eğrisidir. Kuznets, kişi başına düşen gelir düzeyi ile gelir dağılımındaki eşitsizlik arasındaki ilişkinin tersine çevrilmiş bir U şeklinde olabileceğini öne sürmüştür. Bu U eğrisi, başlangıçta yükselmekte, daha sonrasında maksimuma ulaşmakta ve sonra gelişmiş ülkelerin gelir düzeylerine ulaşılmasıyla düşüşe geçilmektedir. Gelişmişliğe bağlı olarak toplumun tüm kesimlerinin bu durumdan görece daha adil bir şekilde pay almaya başlayacağını ifade eden bu bakış açısının “büyümenin toplum katmanlarına olumlu yansıma iyimserliği” şeklinde ifade edilmesi mümkündür.⁶¹

⁶¹ Murat Nişancı, A. Fatih Aydemir ve diğerleri, “Kuznets Eğrisi ile Ekonomik ve Siyasal Liberalizasyon Uygulamaları Arasındaki İlişkiler”, **International Conference on Eurasian Economies**, 2017, s. 148.

Şekil 4: Kuznets Eğrisi

Kaynak: Murat Nişancı ve diğerleri, “Kuznets Eğrisi ile Ekonomik ve Siyasal Liberalizasyon Uygulamaları Arasındaki İlişkiler”. **International Conference on Eurasian Economies**, 2017, s. 148.

Kuznets, kalkınma sürecinde nüfusun gelenekselden modern sektörlere, gelir dağılımı evrim teorisine doğru kaydığını tartışmıştır. Nüfusun hemen hemen tamamının tarım sektöründe istihdam edildiği kalkınmanın ilk aşamalarında düşük gelir düzeylerinde gelir dağılımının nispeten daha eşit olduğunu savunmuştur. Gelişme sanayileşme sürecinde ilerledikçe, dağıtım hem tarım hem de sanayi sektörlerinde tahsis edilen emekle daha eşitsiz hale gelmiştir. Sanayi ücretleri, tarım ücretlerini aşmış (örneğin, asgari ücret kanunu veya sendika gücünden dolayı), bu da iki sektörün gelirleri arasında büyük eşitsizlik yaratmıştır. Yani, kalkınmanın ilk aşamalarında hem ekonomik büyüme hem de gelir eşitsizliği artmıştır. Sonunda, sanayileşme ilerledikçe, emeğin çoğu sanayide tahsis edildi, üretim ve gelir üretiminde tarımın ağırlığı azaldı ve ters yönde hareket eden gelir dağılımı yeniden daha eşit hale geldi.⁶²

⁶² Simon Kuznets, “Economic Growth and Income Inequality”. **The American Economic Review**, Cilt 45, Sayı 1, 1955, s. 8.

Kuznets sürecinin yukarıdaki açıklaması, Anand ve Kanbur (1993) tarafından ikili bir model olarak modellenmiştir. Bununla birlikte, bir başka benzer ve erken açıklama Lewis'in emek-artı-büyüme modelinde bulunabilir.⁶³

Lewis'in dualistik modeline göre, geleneksel tarım sektöründe kalkınmanın ilk aşamasında sınırsız emek kaynağı var. Eğer bir ekonomi tarımdaki tüm nüfusu ile başlarsa (az ya da çok eşit gelir dağılımı aşaması), bu nüfusun büyük bir kısmı tarımsal üretimde herhangi bir azalma olmadan yeni çıkmakta olan modern sanayiye kaydırılabilir. Sanayi, bu emeğe, tarımdan taşınması için geçerli olan geçim ücretinin biraz üstünde bir ücret ödemek zorunda kalacaktır. Tarım tamamen durgun olsa bile, sanayi tarımsal çıktıya herhangi bir talepte bulunmaksızın büyüyebilir. Bu aşamada gelir artışı yalnızca sanayide gerçekleşir. Bununla birlikte, sanayi büyümeye devam ettikçe, fazla emek arzı sonunda tüketilecektir. İşgücünün tarımdan daha fazla uzaklaştırılması, tarımsal üretim fiyatlarını artırma eğiliminde olacaktır; bu, tarımsal üretkenlik artışı veya nüfus artışı olmadığı sürece sanayiye ücret oranını yükseltmeye zorlayacaktır.⁶⁴

Model, eşitsizlik ilk önce artacağı ve daha sonra gelişme gerçekleştiği zaman azalacağını ileri sürmektedir. Modern sektörün gelir payı, kalkınma ilerledikçe artarken, geleneksel sektörün geliri değişmeden kalmaya devam etmekte, hatta nüfus artışı gerçekleştiği zaman bile düşmekte, böylece sektörlerin gelirleri arasındaki eşitsizliğin artmasına neden olmaktadır. Modelin sonuçları, Kuznets'in genelleştirilmesiyle uyumludur. Artan eşitsizliği artırma eğilimi, tüm artı emek sanayi istihdamı içine alındığında nihayet tersine çevrilir, bu da emeğin emek talebindeki artışların reel ücretleri artırmasıyla birlikte kıt bir üretim faktörü olmasına yol açar. Genel ücret seviyesindeki artış, eşitsizlikte azalışa yol açmaktadır.

Ekonomik büyümenin gelir dağılımını nasıl etkilediği konusundaki ikinci hipotez, ekonomik büyümenin her zaman gelir dağılımında eşitsizliğin artmasına yol açtığıdır. Bu hipoteze göre, piyasa ekonomilerindeki büyüme, gelir dağılımında bir bozulma

⁶³ Sudhir Anand, ve Ravi Kanbur, "The Kuznets Process and The Inequality Development Relationship", **Journal of development economics**, Cilt 40, Sayı 1, 1993, s. 28.

⁶⁴ Alpaslan İsağiller, "Income Distribution And Economic Growth", **Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 1, 2007, s. 85.

olmadan gerçekleşemez.⁶⁵ Son zamanlarda tartışılan üç ana açıklama vardır. İlk olarak, servet ve diğer gelir getirici varlıklar tarihsel olarak eşit olmayan bir şekilde dağılmıştır ve yalnızca zenginler tasarruf edebilir ve yatırım yapabilir, bu da büyümenin her zaman başlangıçta zengin olduğu anlamına gelmektedir. İkinci bir argüman, emeğin bileşimi ile ya da geniş ölçüde insan sermayesiyle ilgilidir: Marjinal ürünü her zaman vasıfsız emekten daha fazla yükselen, teknolojik ilerleme doğası gereği vasıflı ve eğitilmiş emeğin lehinedir. O zaman, yetenekli ve vasıfsız arasındaki eşitsizlik her zaman geçerli olacaktır. Üçüncü argüman borçlanma yetenekleriyle ilgilidir. Sadece varlık sahipleri teminat vermeye hak kazanır ve bu nedenle yatırım kredisine erişebilirler.⁶⁶

Ampirik araştırmalarla az ya da çok uyuyor olsalar da, bunlar genel olarak büyüme ve gelir dağılımıyla ilgili soyut modellerdir. Küreselleşme sürecinde izlenen ekonomik politikalar sonucu gelir dağılımındaki eşitsizlikleri açıklamak için yeterli değildir. Bu açıdan küreselleşme sürecindeki temel ekonomi politikaları ve bunların gelir dağılımı üzerindeki etkilerine yakından bakmak gerekmektedir.

2.5. Küreselleşme, Neoliberalizm ve Gelir dağılımı

Gelir dağılımında ortaya çıkan eşitsizliğin, küreselleşme süreci ile ilişkisi literatürde kabul görmekte ve son yirmi yılda gelir eşitsizliğindeki artış küreselleşmeye atfedilmektedir. Küreselleşmeyi hızlandıran finansal serbestleşme, uluslararası serbest ticaret, işgücü piyasasının deragülasyonu gibi neoliberal politikaların eşitsizliği artırdığı ifade edilmektedir.⁶⁷

Küreselleşmeci yaklaşıma göre genel olarak uluslararası ticaretin önündeki engellerin azaltılması, büyümeyi hızlandırmak ve uzmanlaşma sürecinde verimliliği artırmak için fırsatlar sağlayabilir.⁶⁸ Ancak bu politikalarının ulusal düzeyde ekonomik durumu

⁶⁵Debraj Ray, "What's New In Development Economics?", **The American Economist**, Cilt 44, Sayı 2, 2000, s. 5-15.

⁶⁶ Jonathan Morduch, "Reforming Poverty Alleviation Policies", <http://www.nyu.edu>, (Erişim tarihi: 01.05.2019).

⁶⁷ İsağiller, a.g.e., s.90.

⁶⁸ World Bank, **Global Economic Prospects and the Developing Countries 2002**, <http://documents.worldbank.org/curated/en/285571468337817024/Global-economic-prospects-and-the-developing-countries-2002-making-trade-work-for-the-worlds-poor> (Erişim tarihi: 01.05.2019)

olumsuz etkileyebildiği ve farklı gelir grupları açısından farklı sonuçlara yol açabildiği görülmüştür.

Teorik olarak, daha az korumalı endüstriler üretimi kolayca genişletebilir ve daha hızlı gelişebilirken, yeterince güçlü ve rekabetçi olmayanlar uluslararası rekabette zorluklarla karşılaşabilirler. Yerli üretimi koruyucu gümrük tarifelerin kaldırılması, gelişmekte olan ülkelerin gelirini önemli ölçüde etkileyebilir. Uluslararası şirketlerle rekabet gücü olmayan ve bazı ürünlerini ikame ederek koruyan gelişmekte olan ülkelerde gümrük duvarlarının düşürülmesi zayıf sanayilerinin uluslararası rekabete açılması sonucu vermektedir. Bu rekabete dayanacak ve uluslararası şirketlerle yarışacak gücü olmayan bu sanayi işletmeleri, ayakta duramamakta ve böylece yerli sanayi zayıflamaktadır. Bu da ülke içinde yaratılan toplam geliri azaltan bir etken olduğu gibi, yerli sanayide çalışan emekçiler açısından da işsizlik ya da rekabet baskısıyla daha düşük ücret gibi gelir eşitsizliği açısından yıkıcı sonuçlara yol açmaktadır.⁶⁹

Bu nokta, nüfusun önemli bir kısmının hala kırsal alanlarda yaşadığı ülkelerde özellikle önemlidir. Çünkü uluslararası şirketler tarafından sağlanan tarım ürünleri ile rekabet etmek gelişmekte olan ülkenin tarımsal üreticileri için kolay değildir. Son yıllarda Türkiye’de görüldüğü gibi et, nişasta bazlı şeker gibi tarım ve hayvancılık ürünlerinin ithalinin önünün açılması yerli tarımsal üretimi zora sokmaktadır. Köylülüğün üretmesi giderek zorlaşmakta, şehre göç artmaktadır. Bu da kırsal alanda gelirlerin düşmesine, böylece hem bölgesel hem de bireyler arasında gelir eşitsizliğinin artmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, küreselleşme sürecinde serbest ticaret politikasının hem verimliliği hem de eşitliği, yani böyle bir politikanın faydalarının hane halklarına nasıl dağıtıldığının göz önünde bulundurulması gerekir. Son zamanlarda, gelişmekte olan ülkelerde ticaretin serbestleşmesi ve gelir dağılımı arasındaki bağlantılar gittikçe daha fazla tanınmaktadır.⁷⁰

Küreselleşme döneminde artan teknolojik değişimler de üretimin ve işgücünün yapısını değiştirerek gelir dağılımı üzerinde etkili olmaktadır. Teknolojik gelişmelerle daha

⁶⁹ M. Toan Nguyen, **The Effect of Trade Liberalization on Income Distribution in Vietnam Dynamic Computable General Equilibrium Approach**, <http://www.grips.ac.jp/vietnam/VDFTokyo/Doc/1stConf18Jun05/OPP09ToanPPR.pdf>, (Erişim tarihi: 07 Nisan 2019).

⁷⁰ Joseph F. Francois ve Kenneth A.Reinert, **Applied Method for Trade Policy Analysis**, Cambridge University Press, 1997, s. 306.

kalifiye çalışanlar tercih edilmekte; daha önce vasıfsız işgücü tarafından yerine getirilen görevler makineler tarafından devralınmaktadır. Böylece kalifiye işgücünün geliri artarken vasıfsız işçiler işsizlikle karşı karşıya kalmakta ya da gelirleri düşmektedir. Örneğin, ABD’de üniversite mezunlarının maaşları üniversite dışı mezunların ücretlerine kıyasla 1979 ve 1995 yılları arasında yüzde 25’ten fazla artmıştır. Toplam gelir eşitsizliği de keskin bir şekilde buna paralel olarak artmıştır. 1971’de, ücret dağılımının yüzde 90’ındaki bir işçi, yüzde 10’luk bir işçiden yüzde 266 daha fazla kazanmıştı. 1995 yılında bu rakam yüzde 366’ya ulaşmıştır.⁷¹

Teknolojik gelişmeler ile birlikte dünya dah açık ve büyük bir pazar haline gelmiştir. Bilginin hızla paylaşılması ve en önemli metalden biri olmasıyla birlikte rekabet artmıştır. Bu değişime ayak uyduramayan ülkelerin ise rekabet gücü zayıflamış ve gelişmişlik açısından diğer ülkelerin gerisinde kalmışlardır. Bazı araştırmacılar, bu radikal teknolojik gelişmeler ile ABD ekonomisindeki ücret dağılımındaki değişiklikler arasında doğrudan bir nedensel ilişki bulmuşlardır. Bu nedenle, hızlı teknolojik ilerleme dönemleri beceri performansı ile ilişkilendirilmelidir.

Kamu varlıklarının özelleştirilmesi ve kamu hizmetlerinin piyasaya açılması da gelir dağılımı üzerinde etkili olan neoliberal politikalardan birisidir. Özelleştirme yaklaşımı, özel sektör kararlarının verimliliğe dayandığı, kamu sektörünün yozlaştığı ve israfa yol açtığı fikrinden yola çıkarak “ekonomik verimliliği” sağlama amacı gütmektedir. Ancak uygulamada sadece verimsiz işletmeler değil, teknolojik olarak en gelişmiş ve en kârlı işletmeler de özelleştirilmiş ve bu satışlardan gelir elde hedefi öne geçmiştir.⁷²

Özelleştirmeler sonucu piyasadaki kamu ağırlığı azalmıştır. Böylece devletin piyasanın yol açtığı güvencesizlik ve düşük ücret gibi eşitsizliği artırıcı etkenler karşısında sağladığı nispi güvenceli kamu kurumlarındaki olanaklar gerilemiştir.

Özelleştirmelerle paralel ilerleyen bir süreç de işgücü piyasalarının deregüle edilmesi, yani esnekleştirilmesidir. Bu işverenlerin kıdem ya da ihbar tazminatı gibi ek bir maliyete katlanmaksızın istedikleri zaman işçi çıkarma haklarının olmasını (sayısal esneklik), ücretlerin toplu sözleşme olmaksızın bireysel olarak belirlenmesi, böylece

⁷¹ Daron Acemoğlu, “Technical Change, Inequality and the Labor Market”. **Nber Working Paper**, Sayı 7800, 2000, s. 1

⁷² Yeldan, a.g.e., s.30.

ücretler/gelirler arasında ciddi farkların ortaya çıkmasını (ücrette esneklik) getirmektedir. Sabit ve belirli bir işin icra edilmesi yerine işverenin ihtiyaçları doğrultusunda başkaca işler de yapılmasını (fonksiyonel esneklik), çalışma sürelerinin günlük 8 saat gibi sınırlardan çıkarılıp işletmenin ihtiyaçlarına göre belirlenmesi (iş sürelerinde esneklik), çalışma yaşamındaki yasal düzenlemelerin net değil olabildiğince esnek olmasını (iş gücü piyasasında esneklik), işlerin taşeronlara devredilmesi ve güvencesizleşmesini (üretimde esneklik) getiren esnek çalışma ve küreselleşme bağlamında işgücü piyasalarının deregülasyona tabi tutan uygulamalar çalışanların ve alt gelir gruplarının bir takım haklarının kaybına, işgücü piyasalarında güvencesizliğe yol açarak gelir dağılımındaki eşitsizliği artırmaktadır.⁷³

2.6. Küreselleşme Kapsamında Kalkınma Teorileri

2.6.1. Modernleşme Kuramları

Modernleşme çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır. Huntington'a (1968) göre, 'Modernleşme'ye ilişkin yaklaşımlardan birisi onu toplumsal bir değişim süreci olarak algılamaktır. Başka bir yaklaşım ise modernleşmeyi sadece bir değişim olarak değil aynı zamanda değişime bir cevap olarak görmektedir. Modernleşme insan görüşlerinin ve faaliyetlerinin dönüşümünü içeren çok boyutlu bir süreçtir. Bununla birlikte, modernleşmeyi değişime bir cevap olarak belirten Halpern, kurumların bu değişiklikleri etkin bir şekilde yönetme kapasitelerine odaklanmaktadır. Bu iki görüşü bir araya getiren Eisenstadt, modernleşmeyi bir değişim süreci olarak görmekte ve aynı zamanda kurumların değişimleri kontrol etme veya ayarlama kapasitelerini vurgulamaktadır.⁷⁴

Benzer şekilde, Amerikan ekonomik tarihçisi Rostow, modernizasyon yaklaşımının planı olarak kabul edilen ve gelişmeyi azgelişme, geçiş ve modernite gibi bir dizi aşamaya işaret eden bir model sunmuştur. Modernleşme yaklaşımının bu planı, Amerika gibi modern olabilmek için geleneksel ülkelerin bu gelişim aşamalarından

⁷³ Murat Özveri, "İşveren Neden Esnek Çalışma İstiyor", **Evrensel Gazetesi**, 2016, <https://www.evrensel.net/yazi/76263/isveren-neden-esnek-calisma-istiyor>, (Erişim tarihi : 30.04.2019).

⁷⁴ Lutfur Rahman, **Modernization Theory: A Critical Analysis**, https://www.academia.edu/8374391/Modernization_Theory_A_Critical_Analysis (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

geçmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Modernleşmeden kasıt batı ülkelerinininki gibi üretim ve yaşam standartlarına sahip olmaktır. Bu nedenle modernleşmenin, toplumları modern öncesinden (geleneksel, pastoral ve tarımsal) moderne (sanayileşmiş, seküler ve kentsel) değiştiren bir süreç olduğu ifade edilmektedir.⁷⁵

Alvin'e göre, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra modernleşme teorisinin gelişimine elverişli üç ana ve tarihi unsur vardır. Birincisi, ABD'nin süper güç olarak yükselişidir. İngiltere, Fransa ve Almanya gibi diğer batı ülkeleri II. Dünya Savaşı ile zayıflamışken, ABD savaşın güçlenmesinden doğmuş ve savaşın yıktığı Batı Avrupa'yı yeniden inşa etmek için Marshall Planı'nın uygulanmasıyla dünya lideri olmuştur. İkincisi, dünyada sosyalist hareketinin yayılmasıydı. Bu durum, eski Sovyetler Birliği etkisini yalnızca Doğu Avrupa'ya değil, Çin ve Kore'de de genişletmiştir. Üçüncüsü, üçüncü dünyadaki birçok yeni ulus devlet doğuran Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki bağımsızlık hareketleri olmuştur. Bu gelişmekte olan ulus devletler, ekonomilerini teşvik etmek ve siyasi bağımsızlıklarını artırmak için bir kalkınma modeli arayışındaydı.⁷⁶

Huntington'a göre, modernleşme, uzun vadede sadece kaçınılmaz değil aynı zamanda arzu edilen ilerici bir süreçtir.⁷⁷ Coleman'a göre, modernleştirilmiş siyasal sistemler, ulusal kimliğin, meşruiyetin, nüfuz etme, katılım ve dağıtım işlevini ele almada geleneksel siyasal sistemlere göre daha yüksek bir kapasiteye sahiptir. Son olarak, modernleşme uzun bir süreçtir. Bu evrimsel bir değişimdir, devrimci değildir. Tamamlanması nesiller hatta yüzyıllar alacaktır ve derin etkisi ancak zamanla hissedilir.⁷⁸

⁷⁵ Barış Ertuğrul, Küreselleşme Ve Ulus-Devletin Geleceği: Modernleşme Kuramının Post-Modern Çağdaki Görünümü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük: Karabük Üniversitesi, 2018, s.15.

⁷⁶ Alvin Y. So, **Social Change And Development: Modernization, Dependency And World-System Theories**, 178. Baskı, Sage, 1990, s. 17.

⁷⁷ Ali Shakoori, **The State and Rural Development in Post-Revolutionary Iran**, 1. Basım, Newyork: Palgrave, 2001, s.33.

⁷⁸ Joseph D.Mijinyawa, **Advanced Theories of Development**, https://www.academia.edu/13344227/Development_assignment, (Erişim tarihi: 01.05.2019)

2.6.2. Neoklasik Kalkınma Kuramı

1776'da Adam Smith'in Ulusların Zenginlikleri kitabının yayınlanmasından bu yana, ekonomistler bazı ülkelerin neden zengin, bazılarının fakir olduğunu anlamaya çalışmışlardır.⁷⁹ Bir dizi ekonomik kalkınma teorisi, Rostow'un modernizasyon teorisinden büyümenin motoru olarak serbest ticaretin neoklasik vurgusuna çeşitli açıklamalar yapmıştır. Teoriler büyümeye katkı sağlayan hem içsel hem de dışsal faktörleri araştırmıştır. Büyüme teorileri, uluslararası arenadaki politik ve ekonomik iklime bağlı olarak güncellenmektedir.⁸⁰

Günümüzdeki popüler ekonomik büyüme teorilerinden biri, neoklasik gelişme teorisidir. Bu teoriye göre, ekonomik büyüme doğrudan serbest ticaretle ilgilidir ve ülkeler arzu edilen ekonomik büyümeyi sağlamak için serbestleşme, özelleştirme ve deregülasyon politikalarını izlemelidir.⁸¹ Azgelişmişlik, çok fazla devlet müdahalesinin ve zayıf kaynak dağılımının sonucudur. Neo-klasik teori, serbest piyasaların, üreticilerin küresel pazarda yer almaya teşvik edeceği rekabetçi ortamlar yaratacağı fikrine dayanmaktadır.⁸² Yapısal Uyum Programları adı altında Dünya Bankası veya IMF'nin geliştirmekte olan ülkelere sunduğu programlar bu fikre dayanmaktadır. Neoklasik kalkınma kuramcılarına göre, hükümetler daha önce sahip oldukları havayollarından sağlık hizmetlerine kadar sektörleri ve hizmetleri özelleştirmelidir. Özelleştirme, fiyatların herhangi bir devlet müdahalesi veya desteği olmadan piyasa güçleri tarafından belirlenmesini gerektirmektedir. Son olarak, neoklasik kalkınma kuramı, küresel ticaret ve yatırımdaki engelleri kaldırarak ülke ekonomisinin düzenlenmesiyle ilgilenebilir.⁸³ Faktör bolluğu kavramına dayanan Heckscher-Ohlin teoremine uygun olarak, neo-liberal iktisatçılar açık küresel ticaret ağlarının geliştirmekte olan ülkelerin

⁷⁹ WHO, World Health Report 1999, https://www.who.int/whr/1999/en/whr99_en.pdf?ua=1, (Erişim Tarihi: 01.05.2019).

⁸⁰ Mine Yılmaz, İnsani Kalkınma Politikaları Ve Türkiye Üzerine Bir Deneme, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, 2002, s.10.

⁸¹ Aaron Shakow ve Alec Irwin, "Terms Reconsidered: Decoding Development Discourse." K. J. Yong (Ed.). **Dying for growth: Global inequality and the health of the poor** içinde. Monroe: Common Courage Press, 2000, s. 44.

⁸² Brooke Schoepf, Claude Schoepf, ve Joyce Millen, Theoretical Therapies, Remote Remedies: SAPs and the Political Ecology of Poverty and Health in Africa, K. J. Yong (Ed.). **Dying for growth: Global inequality and the health of the poor** içinde, Monroe: Common Courage Press, 2000, s. 91.

⁸³ John Gershman ve Alec Irwin, "Getting a grip on the global economy", K.J.Yong (ed.). **Dying for growth: Global inequality and the health of the poor** içinde, Monroe, Maine: Common Courage Press, 2000, s.12.

karşılaştırmalı üstünlükleri olan ürünleri üretmelerine izin vereceğini savunmaktadırlar.⁸⁴

Neoklasik kalkınma teorisi, 1980'lerde Batı Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki muhafazakar hükümetlerin ortaya çıkmasıyla popüler hale gelmiştir.⁸⁵

Neoklasik kalkınma teorisi, ekonomik büyüme için üçlü bir reçete sunmaktadır:⁸⁶

- Özelleştirme,
- Serbestleşme
- Deregülasyon

Özelleştirme, havayolları, demiryolları gibi devlete ait işletmelerin satışını içerir. Ayrıca devletin sağlık, eğitim ve sağlık alanlarındaki sosyal hizmet harcamalarını azaltması gerektiğini belirtir. İşletmeler söz konusu olduğunda, rekabetin en etkin tahsisat yöntemlerini yaratacağı düşünülmektedir.

Neo-liberal kuramcılara göre, ekonominin serbestleşmesi, sermaye birikimi oranını artıran daha fazla yerli ve yabancı yatırımı çekmenin bir aracıdır. Serbestleşme ayrıca tarifeler ve kotalar gibi engellerin azaltılmasını gerektirir. Bazı malların fiyatlarını düşük tutan devlet sübvansiyonlarının kaldırılması veya büyük ölçüde azaltılması, serbestleşmenin bir başka bileşenidir. Sübvansiyonları ve ticaretteki engelleri azaltarak, piyasanın fiyatları belirlemesine izin verilir ve böylece doğru fiyatlara ulaşıldığı düşüncesi kuramın temel noktalarındandır. Fiyatlar, devlet verimsizliği olmadan malların gerçek değerini yansıtacaktır. Sermaye bu nedenle ekonominin en karlı ve en verimli olan alanlarına akacaktır. Ekonominin serbestleştirilmesi, ulusal ekonomiyi küresel ekonomiyle bütünleştirecek ve teorik olarak, üreticileri mümkün olduğu kadar rekabetçi olmaya zorlayarak ithalat yoluyla tüketicilere mümkün olan en ucuz mal ve hizmetleri sağlayarak sosyal refahı artıracak. Ekonominin serbestleşmesi, mallar,

⁸⁴ Halil Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat**, 16. Baskı, İstanbul: Güzem Can Yayınları, 2007, s. 92.

⁸⁵ P. Michael Todaro ve Stephen C. Smith, **Economic Development**, 2002, (http://kgt.bme.hu/files/BMEGT30A105/Todaro__Smith__2015_Economic_Development_12th_ed.pdf), (Erişim tarihi: 04.05.2019), s. 135.

⁸⁶ Emre Özçelik, "Institutional Political Economy of Economic Development and Global Governance. **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Middle East Technical University, Ankara, 2006, s. 55.

hizmetler, sermaye ve yerel işgücü piyasaları üzerindeki devlet kontrol düzeyinin düşürülmesini gerektirmektedir.⁸⁷

Üçüncü konu olan deregülasyon, devletin piyasanın kendi işleyişinin önündeki engellerin kaldırılması ve kendi kendine işleyişinin sağlanması ile ilgilidir. Devletin ekonomideki rolünün en aza indirgenmesi gerektiği düşünülmektedir. Üçüncü Dünya ülkeleri bu standart neoliberal tarifi benimsemezse, Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası kuruluşlardan sağlanacak yardımı elde etmeleri mümkün olmayacaktır.

Sonuç olarak, birçok Üçüncü Dünya ülkesi, 1980'lerde ve 1990'larda Washington Konsensüsüne uygun olarak pazar dostu ve ihracata yönelik büyüme/gelişme politikalarını benimsemişlerdir. Son 40-50 yıldır gelişmekte olan ülkelerde uygulanan kalkınma programı bu kurama dayanmaktadır. Ancak kuramın ve onun bir ifadesi olan neoliberal politikaların vaatlerini yerine getirdiği sonucuna varmak zordur.

2.6.3. Bağımlılık Kuramı

Bağımlılık teorilerine göre, az gelişmişliğin oluşması ve devam edilebilir olması, kapitalist sistemin bir sonucu olarak görülmesidir. Kapitalizmin son safhası olan emperyalizm ile birlikte dünya, merkez ülkeler ve çevre ülkeler olarak ikiye ayrılmıştır. merkezi oluşturan zengin ülkelerle çevreyi oluşturan yoksul ülkeler arasında adil olmayan bir güç dağılımı bulunmaktadır.⁸⁸

Wallerstein'a göre, kapitalizm merkez, yarı çevre ve çevre olmak üzere üç bölgede toplanır. Merkez, kapitalist sistemin egemen gücüdür ve yarı çevre ile çevrenin ekonomik artıklarını sömürmektedir. Yarı çevre ve çevre ülkelerde sosyo-ekonomik yapı, dünya pazar fırsatları, teknolojik üretim olanakları tarafından belirlenmekte ve

⁸⁷ Hamza Ateş ve diğerleri, "Dependency Theory: Still an Appropriate Tool for Understanding the Political Economy of the Middle-East", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 19, No 2, 2005, s.251.

⁸⁸ Göksel Armağan (t.y.) (<http://www.gokselarmagan.com/tr/kirsal/kk04.pdf>) (Erişim tarihi: 01.05.2019), s.7.

devlet yapısı ile politikaları egemen güçlerin çıkarlarına göredir. Bu durumdan kurtulmak için merkez ile ilişkilerin kesilmesi gerekir.⁸⁹

Bağımlılık kuramı, dünya sistemleri teorisi, yapısal teori ve neo-Marksist teori gibi çeşitli teorilerin bir karışımıdır. Bağımlılık teorisi, aşağıdaki soru veya soruna dayanan bir eleştiri olarak görülebilir: Bazı ülkeler neden fakir kalırken, bazı ülkeler zenginleşiyor? Bu soru, ekonomik gelişmenin uluslararası sistemdeki her ülke için yararlı olduğu fikrine karşı çıkmaktadır.⁹⁰

- Ekonomik olarak, gelişmenin sonucu az gelişmişlikle devam etmektedir.
- Sosyal olarak, sonuç eşitsizlik ve çatışmadır.
- Politik olarak, sonuç otoriter hükümetin güçlendirilmesidir.

1950'lerde modernleşme teorisi ile ortaya çıkan hoşnutsuzluk, bağımlılık kuramı ile sonuçlanan yeni düşünce akımlarını tetiklenmiştir. Teori, temel olarak, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan geleneksel ekonomik gelişme yaklaşımlarına eleştirel bir tepkidir. Sömürge sonrası durumu analizinde, modernleşme gibi klasik gelişme teorilerinin gelişmiş dünya ile dünyanın fakir bölgeleri arasındaki gerçek ilişkiyi ifade etmekte başarısız olduklarını savunulmuştur.

Bağımlılık Kuramının temelleri 1950'lerde Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonu (ECLAC) tarafından atılmıştır. Bu yaklaşımın önde gelen araştırmacıları, sağlıklı bir gelişmeyi sağlamak için ülkelerin kalkınma için belirli şartları yaratması gerektiğini savunmuştur. Örneğin, Raul Prebisch, bir ülkenin “gelişme koşulları” olarak adlandırdığı şeyi oluşturmak için önemli ekonomik ve politik önlemler alması gerektiğini ifade etmiştir. Bu tür bazı önlemler aşağıdaki gibidir:⁹¹

- Para birimini kontrol etmek, para politikasından ziyade kamuya daha fazla vurgu yapılmasını sağlamak;
- Ulusal kalkınma açısından daha etkili bir hükümet rolünü teşvik etmek;
- Ulusal sermayelere öncelikli bir rol vererek bir yatırım platformu oluşturmak;

⁸⁹ İrfan Erdoğan, **Kapitalizm, Kalkınma, Postmodernizm ve İletişim Sömürünün Paketlenişi**, Ankara: Pozitif Matbaacılık, 2000, s. 161.

⁹⁰ S. Nicholas Romaniuk, **Dependency Theory**, Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc., 2017, s. 2.

⁹¹ Ateş v.d., a.g.e., s. 250.

- Ulusal kalkınma planlarında belirlenmiş olan önceliklere uyarak dış sermayenin girişine izin vermek;
- Sanayileşme sürecini güçlendirmek için daha etkin bir iç talebi desteklemek;
- İç pazarlardaki toplam talebi olumlu yönde etkileyecek olan işçilerin ücretlerini ve maaşlarını artırarak daha büyük bir iç talep yaratmak;
- Devletlerin, özellikle geri kalmış sektörlerle, bu sektörlerin daha rekabetçi hale gelebilmesi için şartlar yaratmaya yönelik daha etkili bir sosyal hizmet kapsamı geliştirmek;
- İthalat ikamesi modeline göre ulusal stratejiler geliştirmek, dış pazarlarda kotalar ve tarifeler kurarak ulusal üretimi korumak

3. SEÇİLMİŞ BAZI GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE GELİR DAĞILIMI VE KÜRESELLEŞME İLİŞKİSİ

Bu bölümde veriler ve grafikler aracılığıyla, Türkiye Brezilya, Hindistan ve Çin özelinde gelir dağılımının küreselleşme sonrası durumu ele alınacaktır. Genel olarak küreselleşmenin etkisinin ciddi anlamda hissedilmeye başlanıldığı 1990 sonrası dönem analizin başlangıç noktası olarak belirlenmiştir. Ancak verilerin güvenilirliği ve küreselleşme sürecinin etkileri açısından bu dönemleştirmede bazı ülkelerdeki farklılıklara dikkat çekilecektir.

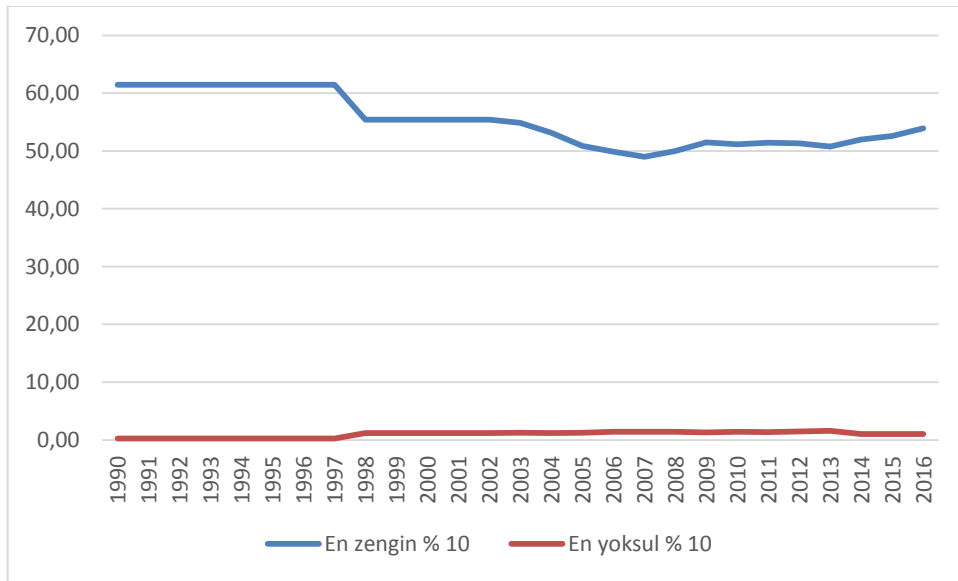
Çalışmada gelir dağılımı hesaplamalarında iki yöntem/ölçüt esas alınmıştır. İlki Dünya Eşitsizlik Veritabanı üzerinden elde edilen verilerle en zengin yüzde 10, en yoksul yüzde 10, en yoksul yüzde 50, en zengin yüzde 1, orta yüzde 40 gibi çeşitli gelir gruplarının toplam gelirden aldıkları payın küreselleşme sürecindeki değişimlerine odaklanmaktadır. İkincisi ise gelir gruplarındaki değişimin analizi ile birlikte Gini Katsayı'sındaki değişimin incelenmesidir.

Dünya Eşitsizlik Veritabanı'nın gelir eşitsizliği konusundaki verileri ve araştırmaları diğer veri tabanlarına göre oldukça güvenilirdir. Çünkü hanehalkı anketi gibi tek bir kaynaktan değil vergi, anket, servet ve ulusal hesap veri kaynaklarının tutarlı ve sistematik bir bileşimine dayanan bir havuzdan yararlanmakta, bunu "Dağılımsal Ulusal Hesaplar" (DINA) olarak tanımlamaktadır. Gelir ve servet hakkındaki resmi veriler anketlerden daha güvenilir bir bilgi kaynağı sağlamaktadır. Çünkü anketlerde yüksek gelir sahipleri çeşitli nedenlerle (daha az vergi ödemek gibi) kendi gelirlerini daha düşük beyan etmektedir. Ayrıca zenginlere ulaşım onlarla anket yapmak daha zor olmaktadır. Az sayıda zengin olduğundan ve kendi aralarında büyük bir gelir farkı bulunduğundan, gelir dağılımının üst kısmı ile ilgili hanehalkı anketleri gerçek durumu yansıtmaktan uzaktır. Bu nedenle vergi beyannameleri ve diğer resmi veriler önem kazanmaktadır. Fakat resmi veriler sadece nüfusun az bir kesimine dair yani vergi beyannamesi veren kesime dair bilgi sağlamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde bu sorun çok yaşanmaktadır. Örneğin Hindistan'da gelir vergisi ödeyen yetişkin nüfus sadece yüzde 6'lık kısımdır, dolayısıyla en alt yüzde 94'lük kesimdeki eşitsizliği ölçmek için anket verilerinde yararlanmak gerekmektedir. Dolayısıyla tek bir veri kaynağına değil bütün veri kaynaklarından eş zamanlı yararlanmak önem

kazanmaktadır. Dünya Eşitsizlik Veritabanı'nın verileri bu nedenle daha güvenilirdir ve bu çalışmada bu ağırlıklı olarak bu veritabanından yararlanılmıştır.⁹²

3.1. Türkiye’de Küreselleşme Sürecinde Gelir Dağılımı

Türkiye’de en zengin yüzde 10’luk kesim ile en yoksul yüzde 10’luk kesimin elde ettiği gelir düzeyi açısından fark oldukça çarpıcıdır. 2016 yılı itibarıyla Türkiye’nin en zengin yüzde 10’u toplam gelirin yüzde 53.9’unu alırken en yoksul yüzde 10 toplam gelirin yüzde 1.1’ini almaktadır. En yoksul ve en zengin arasındaki gelir farkı yaklaşık 50 kattır.

Grafik 2: Türkiye’de En Zengin ve En Yoksul % 10’luk Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

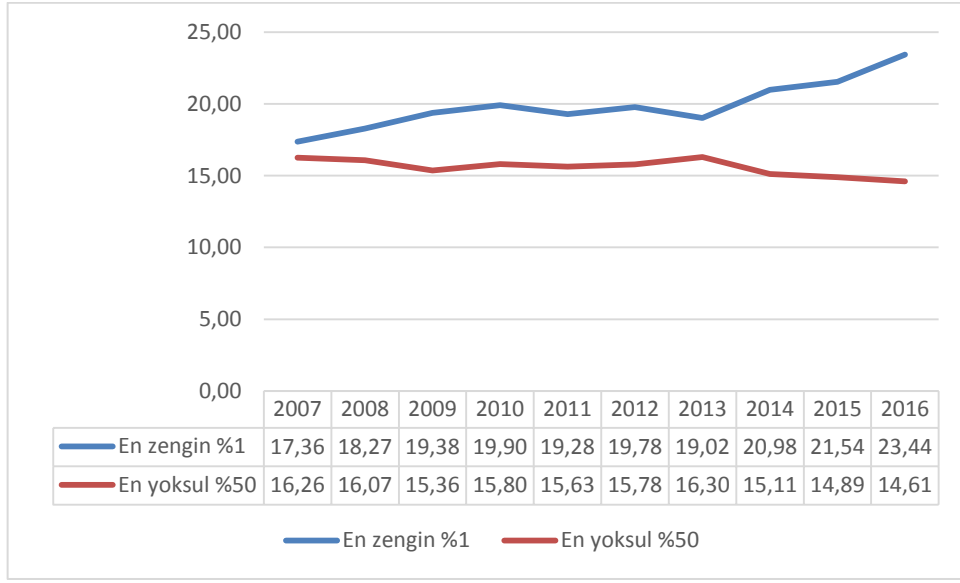
⁹² Alvaredo v.d., a.g.e., s. 30-31.

Grafik 2’den görüldüğü gibi Türkiye’nin 1990 ila 1997 yılları arasındaki verilerde neredeyse hiçbir değişikliğin olmaması, bu tarihler arasındaki verilerin güvenilirliğini sorguya açık hale getirmektedir. Türkiye’de 24 Ocak’ta alınan kararlar ve 1980’li yıllar ihracata dayalı büyüme modeliyle neoliberal politikaların uygulanması açısından bir dönüm noktası olmuştur.⁹³ Ancak uluslararası sermaye hareketleri başta olmak üzere ticari serbestleşme önlemleri ancak 1980’li yılların sonu ve 1990’lı yılların başında uygulanmıştır. Ayrıca küreselleşme politikalarının en önemli unsurları olan özelleştirme, kamu hizmetlerinin piyasaya açılması, işgücü piyasasının deregülasyonu gibi neoliberal uygulamalar esasen 2001 krizinin ardından yaşama geçirilmiştir. Küreselleşme ve ona uyum gerekçesiyle hayata geçirilen neoliberal politikalar ancak 2000’li yılların ortalarından itibaren gelir dağılımında etkisini göstermeye başlamıştır. Bu nedenle Türkiye’de küreselleşme politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi, esasen 2001 krizi sonrasında uygulanan neoliberal politikaların sonuçlarının alındığı 2007 yılı sonrası dönemde izlenecektir.

Bu kapsamda en zengin ve en yoksul yüzde 10’luk kesimlerin gelir düzeyindeki değişimlere bakıldığında mevcut uçurumun giderek arttığı görülmektedir. 2005 yılında en zengin yüzde 10’luk kesimin toplam gelirden aldığı pay yüzde 50.87 iken bu oran 2016 yılında yüzde 53.93’e yükselmiştir. 1990’lı yıllardan kriz yılı olan 2008’e kadar en zengin yüzde 10’luk kesimin toplam gelirden aldığı pay azalırken, kriz sonrasında bu kesimin aldığı payın giderek arttığı görülmektedir. Benzer bir biçimde 2008 krizine kadar en yoksul yüzde 10’luk kesimin toplam gelirden aldığı pay çok küçük de olsa artarken (2007’de yüzde 1.43) krizin ardından 2016 yılında bu pay yüzde 1.01’e kadar düşmüştür. Ayrıca belirtmek gerekir ki, kriz sonrasında küreselleşme politikaları olarak ifade edilen neoliberal politikalar çok daha etkili bir biçimde uygulanmıştır. Örneğin kiralık işçilik, taşeronlaştırma, geçici çalışma, sözleşmeli istihdam gibi Türkiye işgücü piyasasının deragülasyon politikaları kriz sonrasında çok daha yaygın bir biçimde hayata geçirilmiştir.⁹⁴

⁹³ Emre Aydilek ve Şeyda Bükrücü Kazkodu, Türkiye’de 1980 sonrası dönemde devlet aygıtının dönüşümü”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı 55, 2016, s. 176.

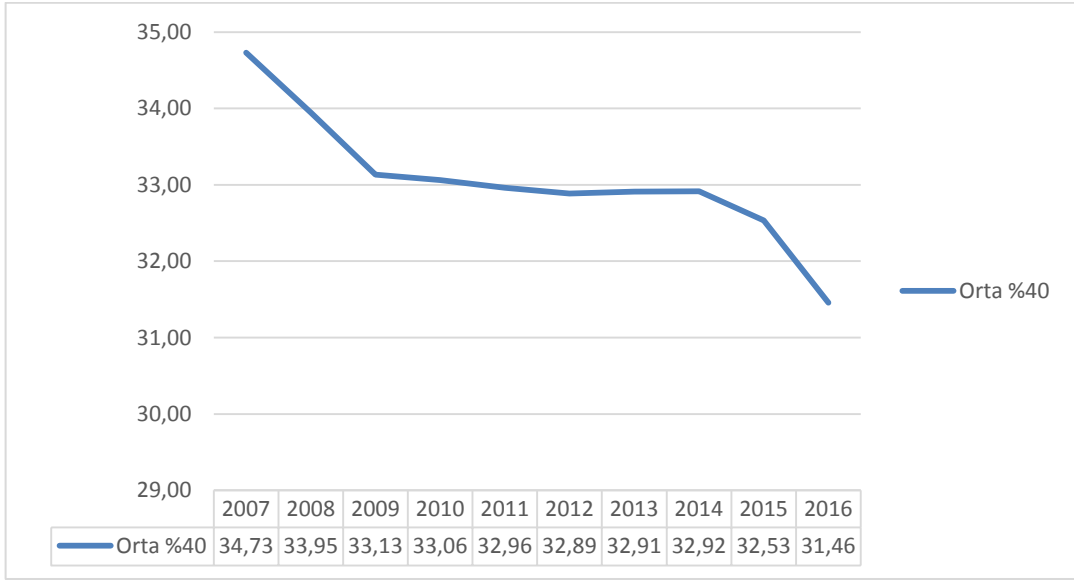
⁹⁴ Aydilek ve Bükrücü Kazkodu, a.g.e., s.175.

Grafik 3: Türkiye’de En Zengin % 1 ve En Yoksul % 50’lik Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

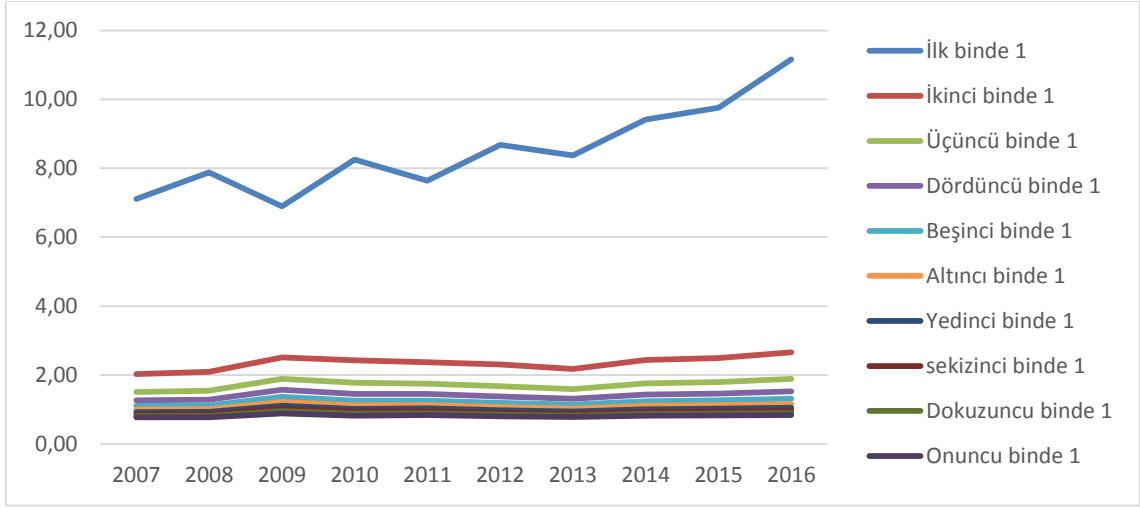
Küreselleşme sürecinde 2000’li yılların ikinci yarısından itibaren Türkiye’deki gelir dağılımındaki bozulma en zengin yüzde 1 ve en yoksul yüzde 50’lik kesimlerin toplam gelirden aldığı paya bakıldığında daha iyi görülmektedir. 2007 yılında en zengin yüzde 1 toplam gelirin yüzde 17.36’sını alırken 2016 yılında bu oran yüzde 23.44’e çıkmıştır. Yani nüfusun yüzde 1’i tüm gelirlerin neredeyse dörtte birini almaktadır. En yoksul yüzde 50’lik kesim 2007 yılında toplam gelirin yüzde 16.26’sını alırken 2016 yılında bu oran yüzde 14.61’e düşmüştür. Grafik 3’den de görülebileceği gibi yüzde 1’lik kesimin aldığı pay nüfusun yarısının aldığı gelirden daha fazla olduğu gibi bu fark giderek açılmaktadır.

Grafik 4: Türkiye’de Orta % 40’lık Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

Türkiye’nin en yoksul yüzde 50 ile en zengin yüzde 10’luk dilimi arasında kalan, daha çok orta gelirli kesim olarak tanımlanabilecek yüzde 40’lık dilimin de 2007-2016 tarihleri arasında toplam gelirden aldığı pay belirgin bir biçimde düşmüştür. Bu kesim 2007 yılında toplam gelirin yüzde 34.73’ünü alırken 2016 yılında yüzde 31.46’sını almaktadır.

Grafik 5: Türkiye’de Yüzde % 1’lik Kesim İçindeki Binde 1’lik Grupların Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

En zengin yüzde 1’lik kesimin toplam gelirin çeyreğine yakını (yüzde 23.4) aldığı yukarıda ifade edilmişti. Ancak yüzde 1’lik kesim 10 dilime ayrıldığında en üstteki binde 1’lik kesim (yaklaşık 82 bin kişi) toplam gelirin yüzde 11.2’sini aldığı görülmektedir. Bu kesimin 2007 yılında toplam gelirden aldığı pay yüzde 7.1 idi. En zengin binde 1 ile ikinci en zengin binde 1 arasında dahi oldukça büyük bir gelir farkı dikkat çekmektedir. Grafik 5’den de görülebileceği gibi en zengin binde 1’in göstergesi diğer en zengin binde 1’lik gruplardan açık ara yukarıdadır. En zengin binde 1’in toplam gelirden aldığı pay 11.2 iken ikinci en zengin binde 1’in payı yüzde 2.66, onuncu en zengin binde 1’in payı 0.84’tür.

Son olarak binde bir içinde dahi büyük bir zenginlik farkı vardır. Nüfusun yüz binde 1’i yani yaklaşık 820 kişi toplam gelirin yüzde 2.7’sini almaktadır. Bu 820 kişinin elde ettiği gelir Türkiye’de yaşayan 13 milyon 120 bin kişinin gelirinin toplamından daha fazladır.

Dünya Eşitsizlik Veritabanı'ndaki verilerden yararlanılarak oluşturulan Gini katsayısının yıllara göre değişim tablosuna (Tablo 4) bakıldığında 2007 yılında 0,56 olan gini katsayısı 2016 yılında artarak 0.60 seviyesine geldiği görülmektedir. Gini katsayısı 0'a yaklaşık gelir eşitsizliğinin azaldığı, 1'e yaklaştıkça gelir eşitsizliğinin arttığı göz önünde bulundurulduğunda Türkiye bu tarihler arasında gelir dağılımında eşitsizliğin arttığını görülmektedir.

Tablo 4. Türkiye'de Gini Katsayısının Yıllara Göre Değişim

Yıl	Gini Katsayısı
2007	0,56
2008	0,57
2009	0,58
2010	0,58
2011	0,58
2012	0,58
2013	0,57
2014	0,59
2015	0,59
2016	0,60

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

Dünya Kalkınma İstatistiklerinde Gini Katsayısı farklı çıkmaktadır. Ancak bu verilere göre de Tablo 5'te görüldüğü gibi 2007 yılında 0,384 olan gini katsayısı 2016 yılında

artarak 0.419 seviyesine gelmiş ve gelir dağılımı adaletsizliği artmıştır. Rakamsal değerler farklı olsa da iki veri tabanı da aynı sonucu vermektedir.

Tablo 5. Türkiye'nin Gini Katsayısı

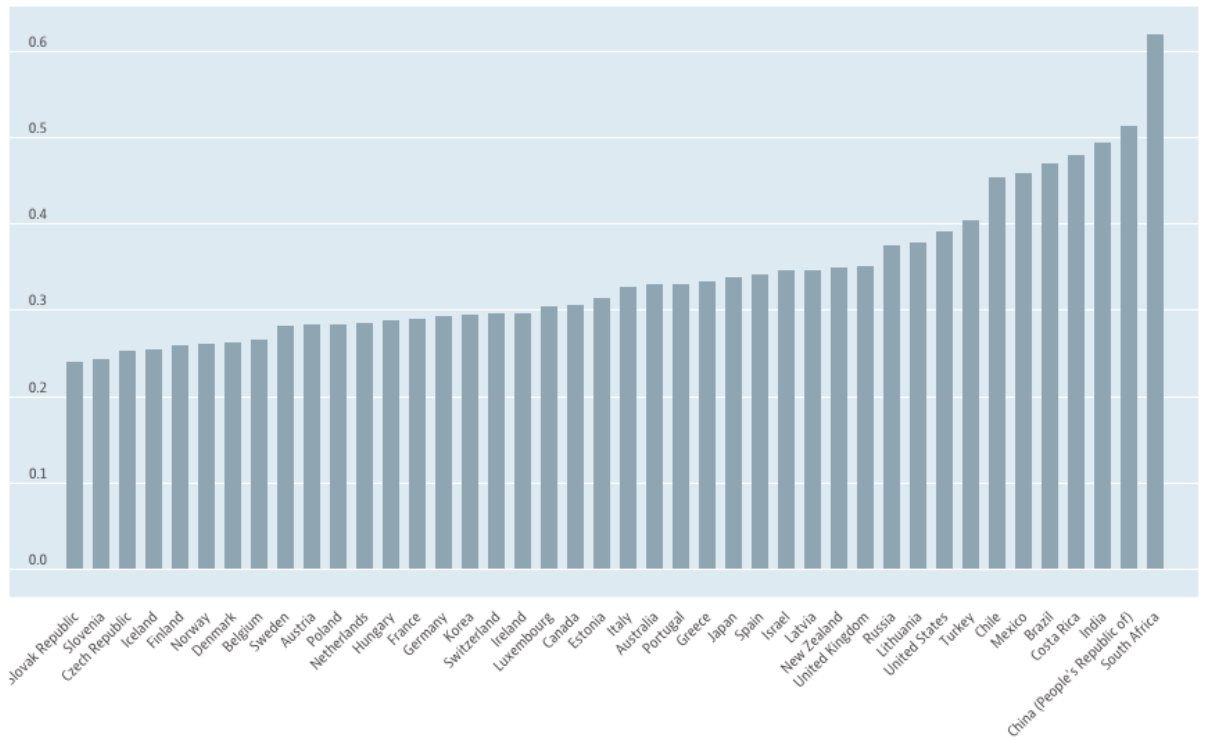
Yıl	Gini Katsayısı
2007	0,384
2008	0,39
2009	0,39
2010	0,388
2011	0,40
2012	0,402
2013	0,402
2014	0,412
2015	0,429
2016	0,419

Kaynak: World Bank, 2019. (datacatalog.worldbank.org) (Erişim Tarihi: 15.04.2019)

Bütün bu verilere bakıldığında hem en yoksul yüzde 50'nin ve orta gelirli yüzde 40'lık kesimin toplam gelirden aldığı pay azalırken, sadece en zengin yüzde 10'luk kesimin toplam gelirden aldığı payın arttığı görülmektedir. Nüfusun yüzde 9'unun geliri kalan yüzde 91'inin gelirinin toplamından daha fazladır. 2007 yılında bu oran yüzde 11'e yüzde 89'du. Yine iki farklı kaynaktan alınan gini katsayısı verileri değerlendirildiğinde

özellikle 2008 kriz sonrasında itibaren Türkiye’de gelir dağılımı eşitsizliğinin arttığı görülmektedir.

OECD üyesi ülkeler içinde de Türkiye gelir eşitsizliğinin en yüksek olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Slovakya gelir dağılımında en yüksek adaleti sağlamış ülke olurken, Güney Afrika Cumhuriyeti gelir eşitsizliği en yüksek ülke olarak görünmektedir (Grafik 6).

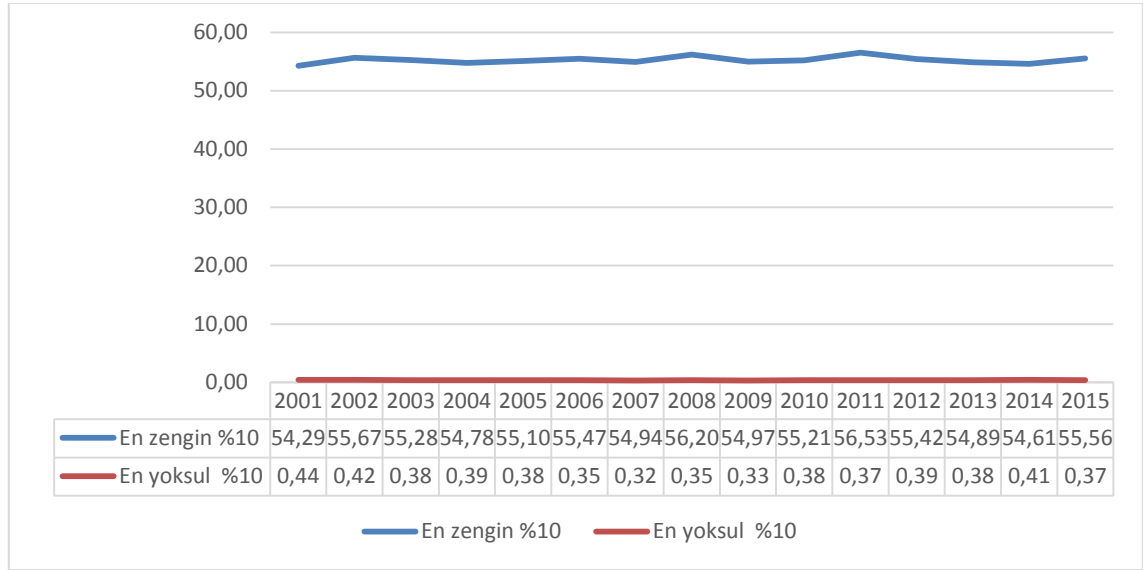

Grafik 6: 2017 Yılı İtibariyle Türkiye'nin Gelir Dağılımının Gini Katsayısı Kullanılarak OECD Üyesi Ülkelerle Kıyaslanması

Kaynak: OECD, 2009. (<https://data.oecd.org/>) (Erişim Tarihi: 14.04.2019)

3.2. Brezilya’da Küreselleşme Sürecinde Gelir Dağılımı

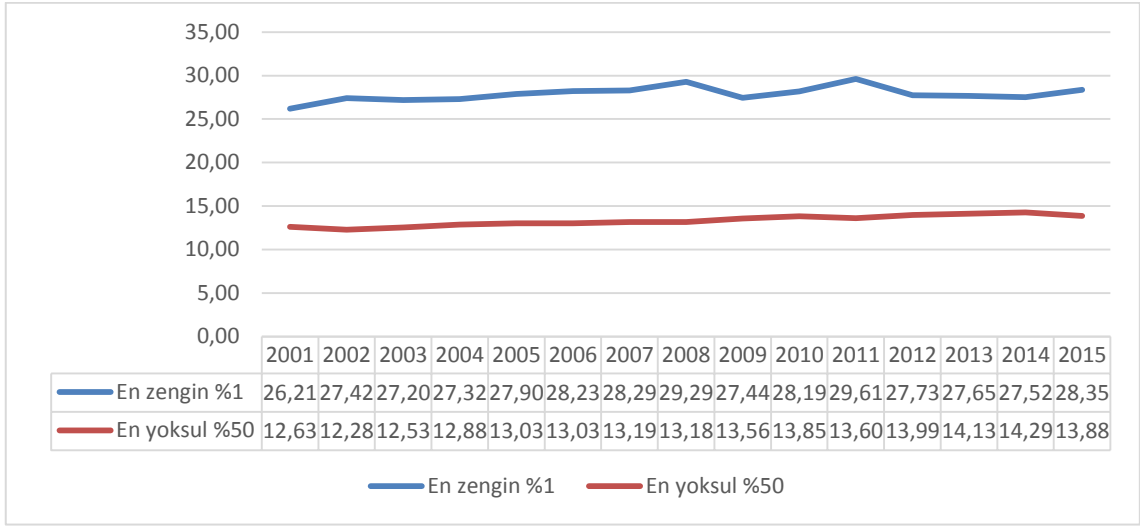
Brezilya’da en zengin ve en yoksul yüzde 10’luk kesimlerin yıllar içindeki gelir düzeyindeki değişimler Grafik 7’den izlenebilir. Grafik incelendiğinde mevcut uçurumun giderek arttığı görülmektedir.

Grafik 7: Brezilya’da En Zengin ve En Yoksul % 10’luk Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

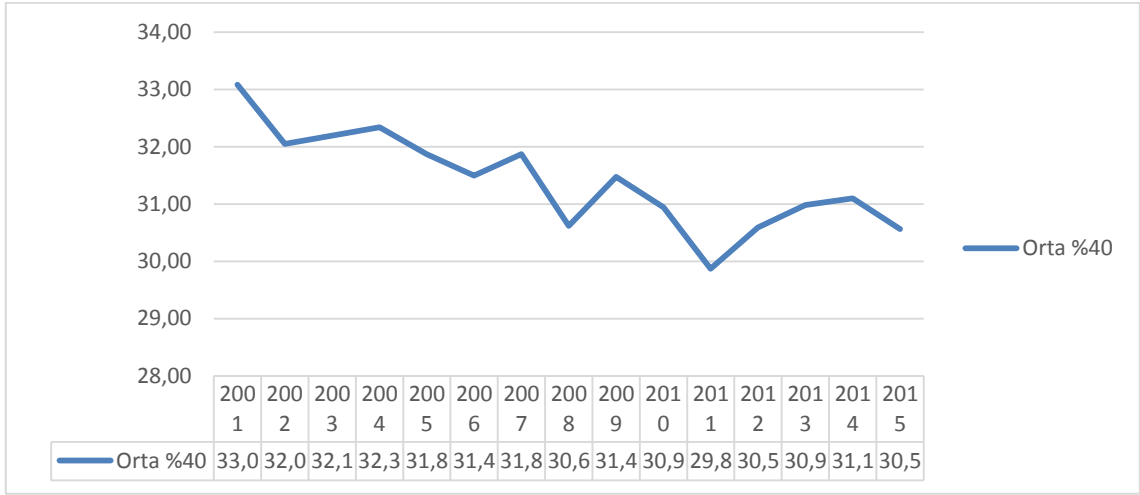
2001 yılında en zengin yüzde 10’luk kesimin toplam gelirden aldığı pay yüzde 54.29 iken küreselleşme süreciyle birlikte bu oran 2015 yılında yüzde 55.56’ya yükselmiştir. Benzer şekilde 2001 yılında en yoksul yüzde 10’luk kesimin toplam gelirden aldığı pay yüzde 0.44 iken 2016 yılında bu pay yüzde 0.37’ye kadar düşmüştür. Görüldüğü gibi zaten çok düşük düzeylerde yer alan en yoksul yüzde 10’luk kesim ile en zengin yüzde 10’luk kesim arasındaki uçurum göze çarpan bir şekilde artmıştır.

Grafik 8: Brezilya’da En Zengin % 1 ve En Yoksul % 50’lik Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

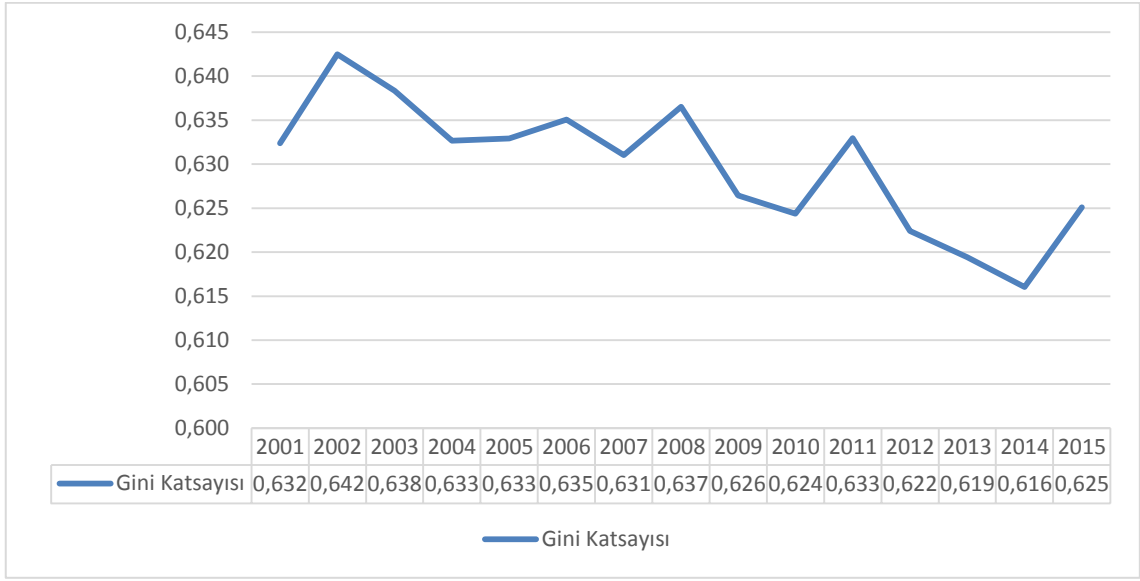
Brezilya’da 2001 yılında en zengin yüzde 1 toplam gelirin yüzde 26.21’ini alırken küreselleşmenin etkisiyle 2015 yılında bu oran yüzde 28.35’e çıkmıştır. Her ne kadar en yoksul yüzde 50’lik kesim 2001 yılı ile kıyaslandığında 2015 yılında artış göstermiş olsa bile Grafik 8’den de görülebileceği gelir dağılımındaki eşitsizlik en zengin yüzde 1 ve en yoksul yüzde 50’lik kesimlerin toplam gelirden aldığı paya bakıldığında yıllar içinde çok değişmemiştir.

Grafik 9: Brezilya’da Orta % 40’lık Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

Küreselleşme sürecinde orta gelirli kesim olan yüzde 40’lık dilimin de toplam gelirden aldığı pay belirgin bir biçimde düşmüştür. Bu kesim 2001 yılında toplam gelirin yüzde 33.08’ini alırken 2015 yılında yüzde 30.56’sını almaktadır.

Grafik 10: Brezilya’da Gini Katsayısının Yıllara Göre Değişim

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

Dünya Eşitsizlik veritabanındaki verilerden yararlanılarak oluşturulan grafiğe bakıldığında 2001 yılında 0,632 olan gini katsayısı 2015 yılında çok az bir düşme eğilimi göstermiş ve 0.625 seviyesine gelmiştir.

Tablo 6. Brezilya’da Gini Katsayısının Yıllara Göre Değişim

Yıl	Gini Katsayısı
2001	0, 584
2002	0, 581
2003	0, 576
2004	0, 565
2005	0, 563
2006	0, 556
2007	0, 549
2008	0, 54
2009	0, 537
2011	0, 529
2012	0, 526
2013	0, 528
2014	0, 515
2015	0, 513
2016	0, 537
2017	0, 533

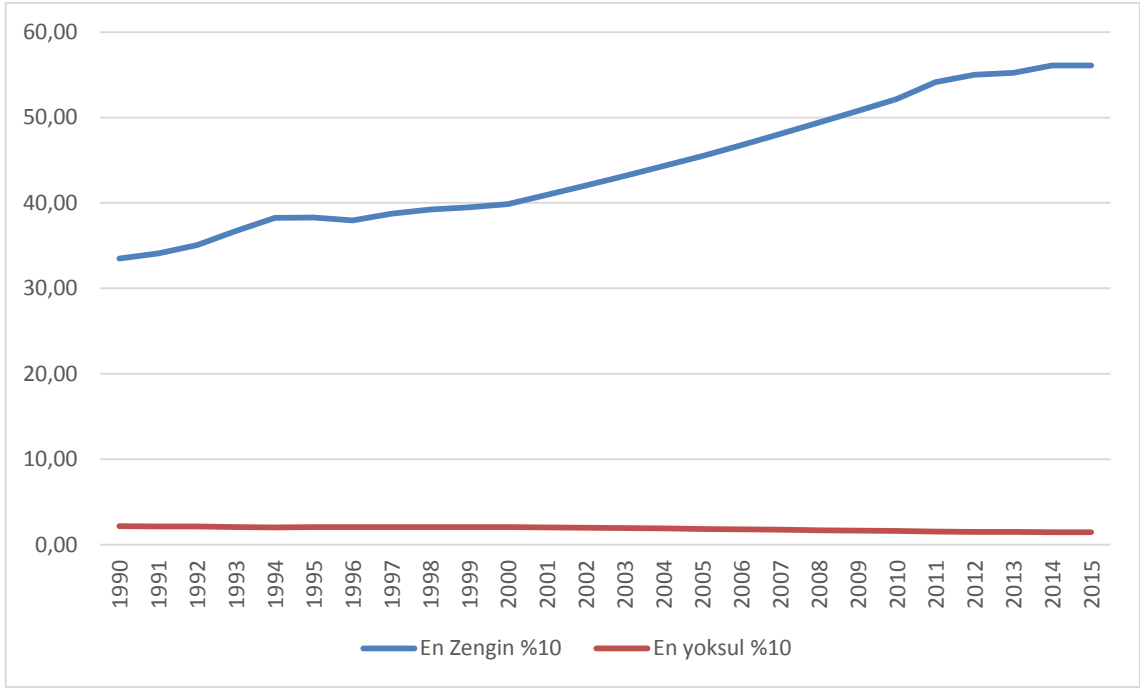
Kaynak: World Bank, 2019. (datacatalog.worldbank.org) (Erişim Tarihi: 15.04.2019)

Tablo 6’da ise Dünya Bankası Kalkınma İstatistiklerinden yararlanılmıştır. 2001-2017 yılları arasında Brezilya’nın gini katsayısına bakıldığında 2001 yılında 0,584 olan gini katsayısı yıllar itibariyle az da olsa düşüş göstermiştir. Buna göre, 2011 yılında tedrici olarak gerileyen gini katsayısı 0,529 olmuştur. Sonrasında ise, 2015 yılına kadar düşüş gösteren gini katsayısı 2016 ve 2017 yıllarında artmış ve 0,533 olmuştur.

Küreselleşme sürecinde Brezilya’da en zengin yüzde 1 ve yüzde 10’luk dilimlerin toplam gelirden artan paylarına ve yüzde 40’lık orta dilimin azalan payına rağmen gini katsayısında gelir dağılımının eşitliği yönünde bir değişim görülmektedir. Bunda en yoksul yüzde 50’lik kesimin 2001 yılında toplam gelirden aldığı yüzde 12.63’lük payın 2015 yılında yüzde 13.88’e çıkmasının etkili olduğu söylenebilir. Ancak en yoksul yüzde 10’luk kesimin 2001 yılında toplam gelirden yüzde 0,44, 2015 yılında yüzde 0,37’lik bir pay alması ve bu oranın diğer gelişmekte olan ülkelerle kıyaslandığında oldukça düşük olması Brezilya’daki derin gelir adaletsizliğini göstermektedir. En yoksul yüzde 50’lik kesimin aldığı payın artışında ve bundan kaynaklı Gini katsayısındaki iyileşmede 2000 sonrası Brezilya’da uygulanan kapsamlı sosyal programlarının etkili olduğu ileri sürülebilir. Ancak buna rağmen Brezilya’da gelir dağılımını diğer ülkelere kıyasla daha adaletsizdir.

3.3. Hindistan’da Küreselleşme Sürecinde Gelir Dağılımı

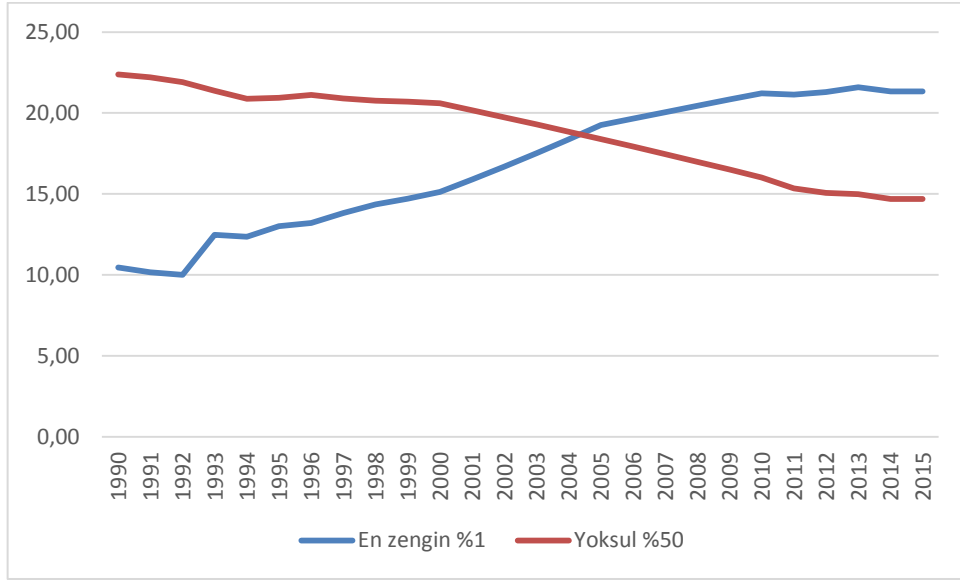
Grafik 11’de Hindistan’da en zengin ve en yoksul yüzde 10’luk kesimlerin gelir düzeyindeki değişimler yer almaktadır.

Grafik 11: Hindistan’da En Zengin ve En Yoksul % 10’luk Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

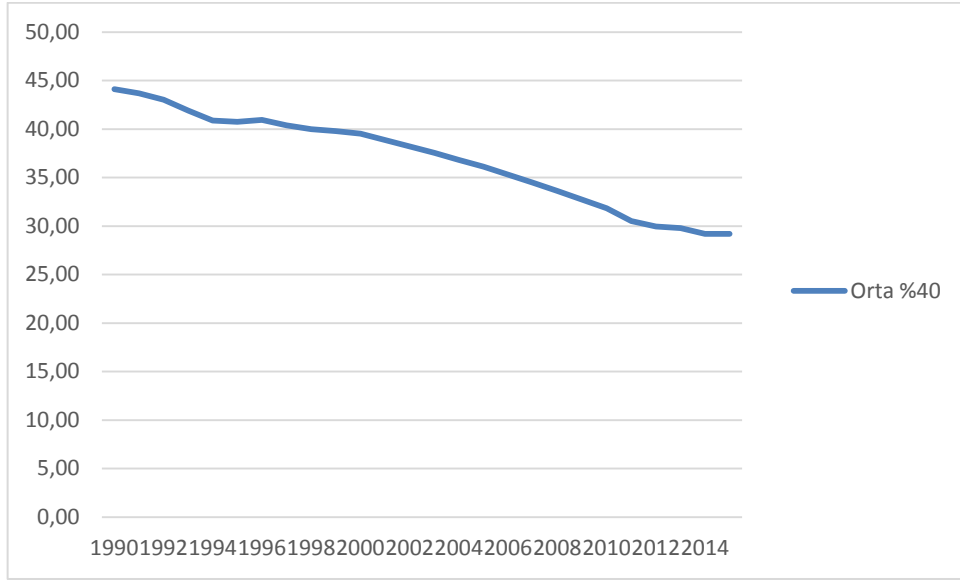
1990 yılında en zengin yüzde 10’luk kesimin toplam gelirden aldığı pay yüzde 33.49 iken bu oran 2015 yılında ciddi bir şekilde artmış ve yüzde 56.10’a ulaşmıştır. En yoksul yüzde 10’luk kesimin toplam gelirden aldığı pay 1990 yılında yüzde 2.16 iken 2015 yılında bu pay yüzde 1.47’ye kadar düşmüştür. En zengin yüzde 10’luk kesim ciddi bir artış gösterirken en yoksul 10’luk kesimin gelirden aldığı payın düşmesi ile aradaki gelir dağılımı farkının arttığı bu grafikte gözler önüne serilmektedir.

Grafik 12: Hindistan’da En Zengin % 1 ve En Yoksul % 50’lik Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

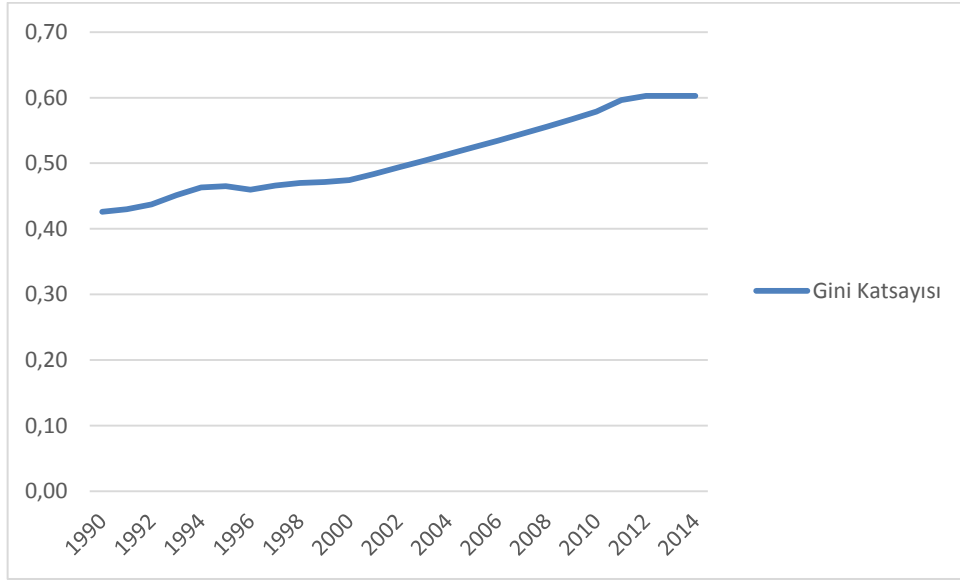
1990 yılında en zengin yüzde 1 toplam gelirin yüzde 10.46’sını alırken 2015 yılında bu oran yüzde 21.34’e çıkmıştır. En yoksul yüzde 50 kesime baktığımızda ise 1990 yılında toplam gelirden aldığı pay yüzde 22.38 iken bu oran yüzde 14.69’a kadar düşmüştür. 1990-2015 yılları arasındaki değişime bakıldığında en zengin yüzde 1’lik kesimi daha da zenginleştiği ve en yoksul yüzde 50’lik kesimin de daha yoksullaştığı görülmektedir.

Grafik 13: Hindistan'da Orta % 40'luk Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

Orta gelirli kesim olan yüzde 40'luk dilimin de 1990-2015 tarihleri arasında toplam gelirden aldığı pay belirgin bir biçimde düşmüştür. Bu kesim 1990 yılında toplam gelirin yüzde 44.12'sini alırken 2015 yılında yüzde 29.21'ini almaktadır. Bu da uygulanan neoliberal küreselleşme politikaları ile Hindistan'daki gelir dağılımı adaletsizliğindeki artışın en çarpıcı göstergelerinden birisidir.

Grafik 14: Hindistan'da Gini Katsayısının Yıllara Göre Değişim

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

Dünya Eşitsizlik veritabanındaki verilerden yararlanılarak oluşturulan Grafik 14'e bakıldığında 1990 yılında 0,43 olan gini katsayısı 2014 yılında artarak 0,60 seviyesine yükselmiştir.

Tablo 7. Hindistan’da Gini Katsayısının Yıllara Göre Değişim

Yıl	Gini Katsayısı
2002	
2003	
2004	34,4
2005	
2006	
2007	
2008	
2009	35,4
2010	
2011	35,7
2012	
2013	
2014	
2015	
2016	

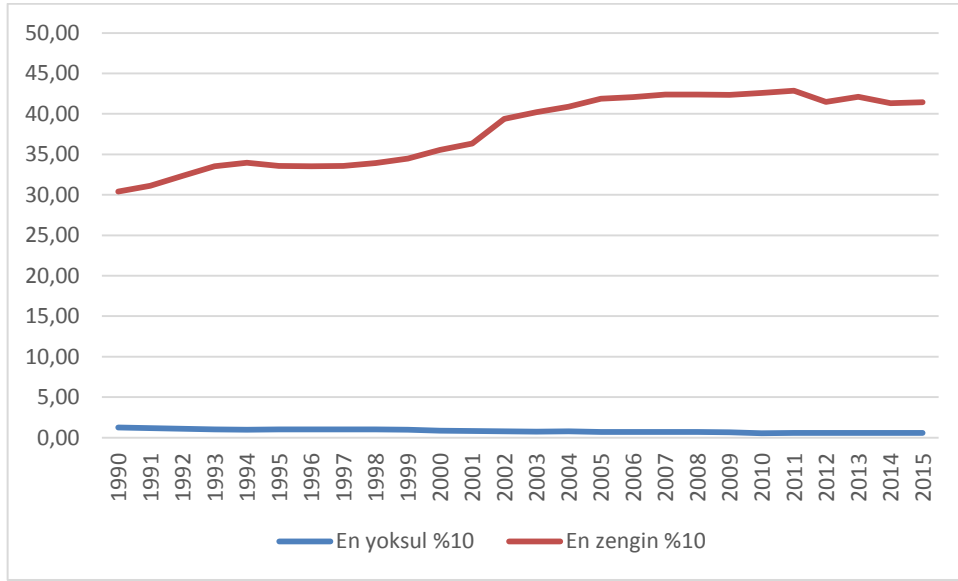
Kaynak: World Bank, 2019. (datacatalog.worldbank.org) (Erişim Tarihi: 15.04.2019)

Tablo 7’de ise Dünya Kalkınma İstatistikleri verilerinden yararlanılmıştır. Bu tabloya bakıldığında, 2004 yılında 34,4 olan gini katsayısı 2010’un başında bir artış göstermiş

ve 35,7 olmuştur. Dolayısıyla küreselleşme sürecinde Hindistan'ın gelir dağılımının bu dönemde bir bozulma gösterdiği sonucuna ulaşılabilir. İki veri kaynağı da hem yüzdeler hem de gini katsayısı açısından Hindistan'da neoliberal politikalarla gelir dağılımının hızlı bir şekilde daha da kötüleştiğini göstermektedir.

3.4. Çin'de Küreselleşme Sürecinde Gelir Dağılımı

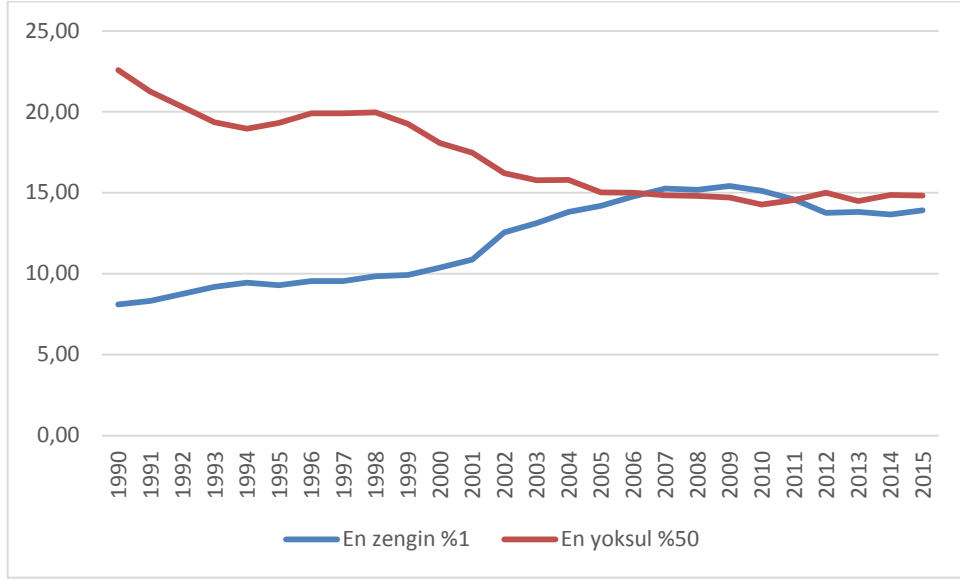
Grafik 15'te Çin'de en zengin ve en yoksul yüzde 10'luk kesimlerin gelir düzeyindeki değişimler yer almaktadır.

Grafik 15: Çin'de En Zengin ve En Yoksul % 10'luk Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

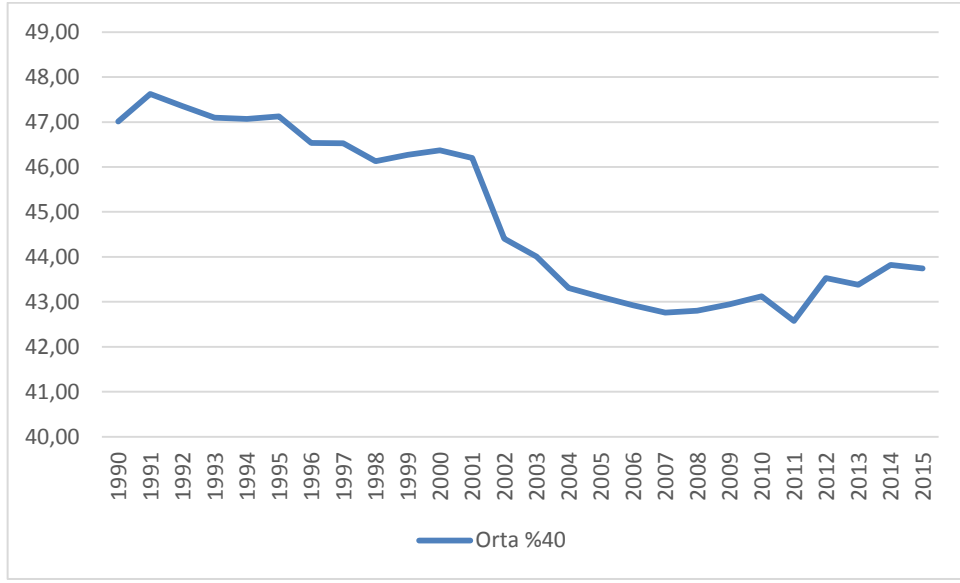
1990 yılında en zengin yüzde 10'luk kesimin toplam gelirden aldığı pay yüzde 30.41 iken bu oran 2015 yılında yüzde 41.43'e çıkmıştır. En yoksul yüzde 10'luk kesimin toplam gelirden aldığı pay 1990 yılında yüzde 1.26 iken 2015 yılında bu pay yüzde 0.59'a kadar düşmüştür.

Grafik 16: Çin’de En Zengin % 1 ve En Yoksul % 50’lik Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

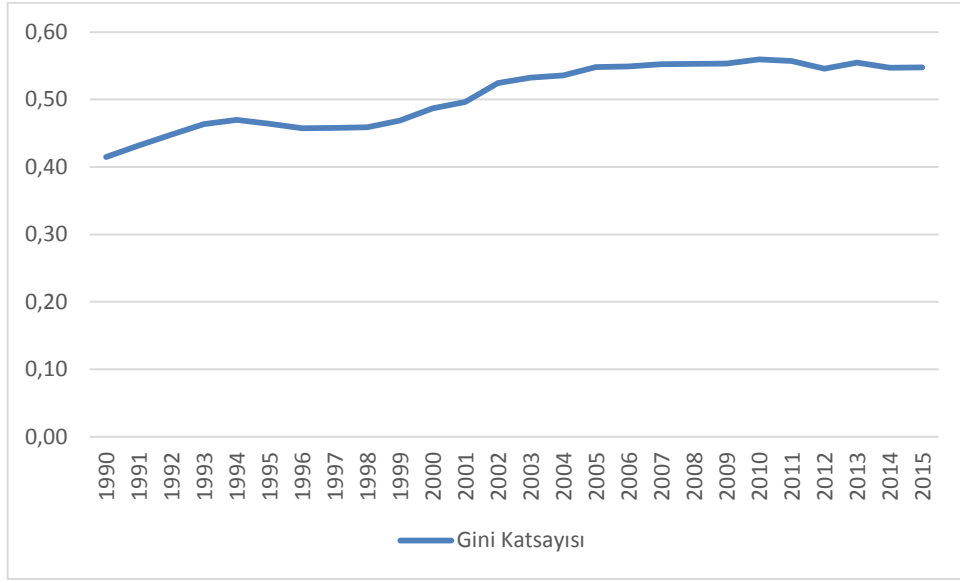
1990 yılında en zengin yüzde 1 toplam gelirin yüzde 8.10’unu alırken 2015 yılında bu oran yüzde 13.92’ye çıkmıştır. En yoksul yüzde 50 kesime baktığımızda ise 1990 yılında toplam gelirden aldığı pay yüzde 22.58 iken bu oran yüzde 14.83’e kadar düşmüştür.

Grafik 17: Çin’de Orta % 40’lık Kesimin Toplam Gelirden Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

Küreselleşme sürecinde orta gelirli kesim olan yüzde 40’lık dilimin de toplam gelirden aldığı pay belirgin bir biçimde düşmüştür. Bu kesim 1990 yılında toplam gelirin yüzde 47.01’ini alırken 2015 yılında yüzde 43.74’ünü almaktadır. Dramatik bir kırılmadan bahsedilemese bile orta sınıfın gelirlerinde bir düşme gözlemlenmektedir.

Grafik 18: Çin’de Gini Katsayısının Yıllara Göre Değişim

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

Dünya Eşitsizlik veritabanındaki verilerden yararlanılarak oluşturulan grafiğe bakıldığında 1990 yılında 0,41 olan gini katsayısı 2015 yılında artarak 0,55 seviyesine geldiği, yani küreselleşme sürecinde gelir dağılımında eşitsizliğin arttığını görülmektedir.

Tablo 8. Çin’de Gini Katsayısının Yıllara Göre Değişim

Yıl	Gini Katsayısı
2002	0,421
2003	
2004	
2005	0,41
2006	
2007	
2008	0,429
2009	
2010	0,437
2011	0,424
2012	0,422
2013	0,397
2014	0,391
2015	0,386
2016	

Kaynak: World Bank, 2019. (datacatalog.worldbank.org) (Erişim Tarihi: 15.04.2019)

Dünya Kalkınma İstatistikleri verilerinden yararlanılarak oluşturulan Tablo-9 Çin’deki gini katsayısının değişimini vermektedir. Buna göre, 2002 yılında 0,421 olan katsayı

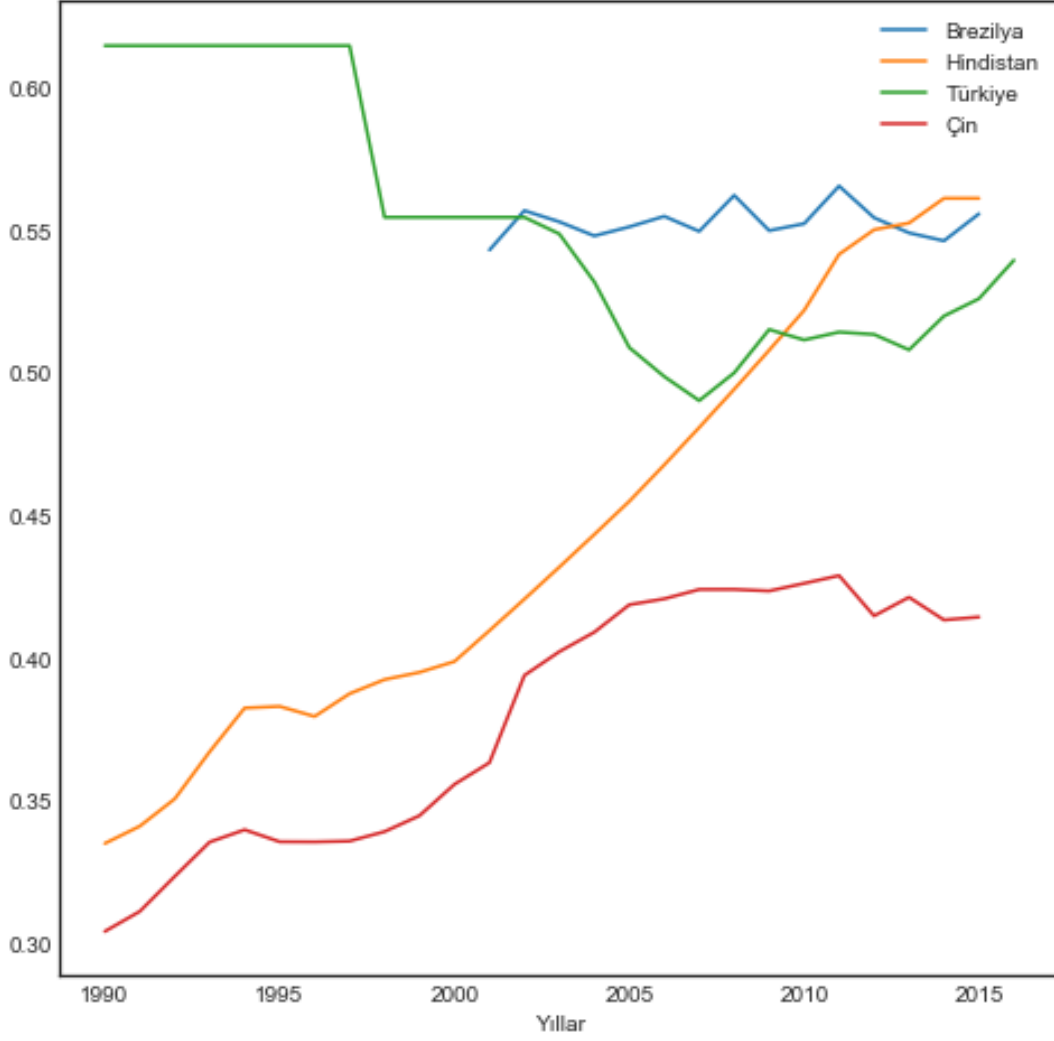
dalgalı bir seyir izlemiştir. Diğer bir deyişle, 2005'te azaldığı görülen gini katsayısı sonrasında 2008 ve 2010 yıllarında artış göstermiştir. 2012 sonrası ise gini katsayısında bir düşüş göze çarpmaktadır. Sonuç olarak, 2002 döneminin başında 0,421 olan gini katsayısı analiz döneminin sonu olan 2015 yılı itibariyle 0,386 olmuştur.

Dünya Eşitsizlik Veritabanı ile Burada Dünya Kalkınma İstatistikleri verileri arasında çelişki olduğu görülmektedir. İlk veri tabanında gini katsayısının değişimi eşitsizliğin arttığını, ikinci veri tabanında gini katsayısı değişimi eşitsizliğin azaldığını göstermektedir. Ancak yüzdeler dilimlerin yıllar içerisinde aldıkları payın değişimine bakıldığında küreselleşme sürecinde Çin'deki gelir eşitsizliğinin açık bir biçimde arttığını söylemek mümkündür.

3.5. Genel Değerlendirme

Çalışmada ele alınan dört ülkede küreselleşme ile birlikte gelir dağılımındaki eşitsizliğin arttığı görülmektedir. Bu bölümde çeşitli yüzdeler dilimler ve gini katsayısı üzerinden dört ülkenin karşılaştırmalı gelir dağılımı analizi yapılacaktır.

Türkiye, Brezilya, Hindistan ve Çin'in en üst yüzde 10'luk kesiminin gelirden aldığı pay Grafik-19'dan izlenebilir. Buna göre, küreselleşme sürecinde Türkiye haricindeki bütün ülkelerde en üst yüzde 10'luk kesimin toplam gelirden aldığı payın arttığı görülmektedir. Türkiye'de en üst yüzde 10'luk kesim 1990 yılında yüzde 60'ın üzerinde gelirden pay almakta iken bu oran önce 2000'li yılların başında yüzde 55'e sonrasında ise %50'nin altına düşmüştür. Ancak neoliberal küreselleşme politikalarının en yoğun uygulandığı 2005 sonrası dönemde tekrar yükselişe geçerek 2016 yılına doğru yüzde 55'e yaklaşmıştır.

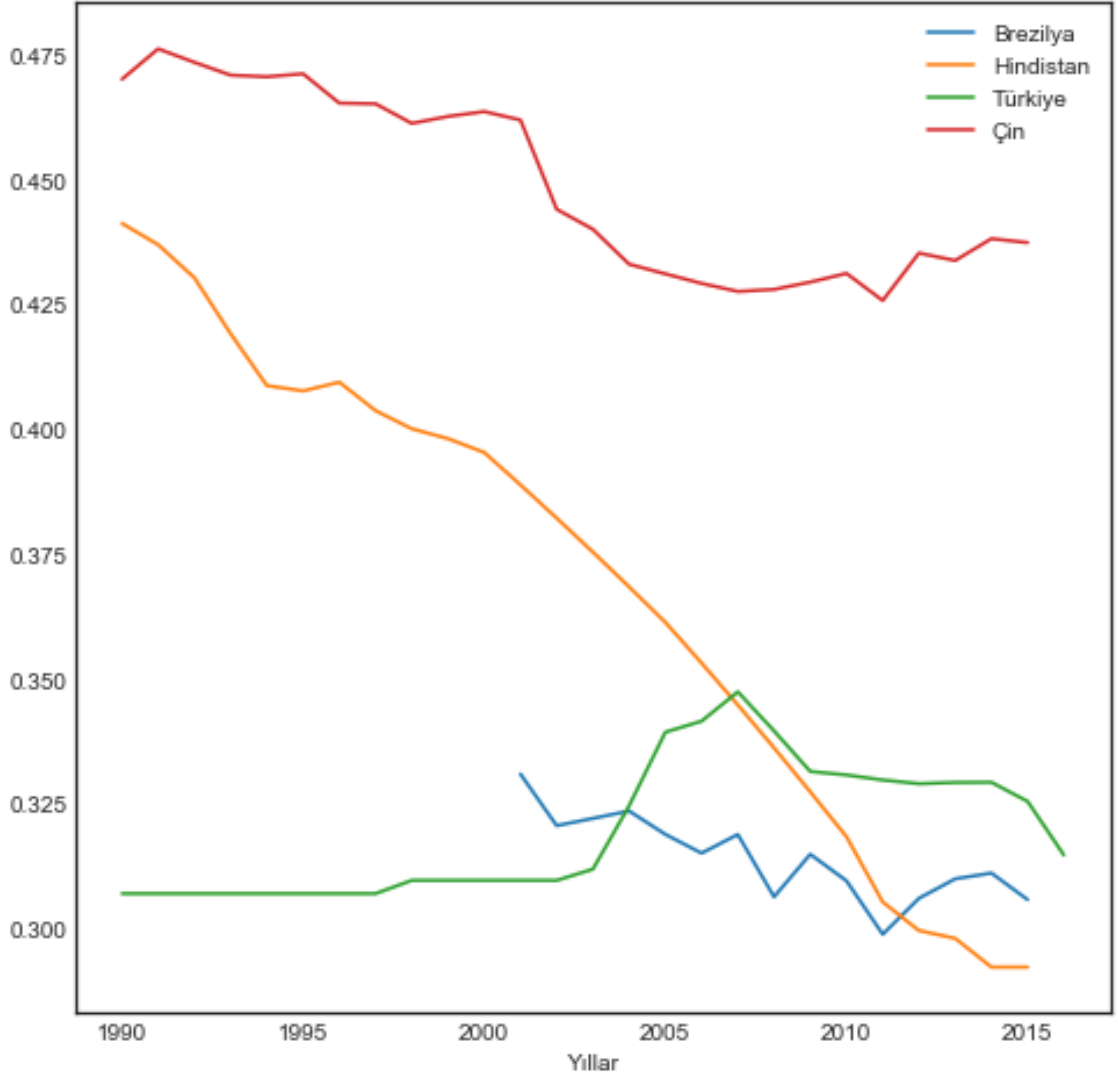

Grafik 19: Dört Ülkede En Üst %10'luk Kesimin Toplam Gelirden Aldıkları Payların Karşılaştırılması

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

1990 yılında Türkiye’de en üst yüzde 10’luk kesimin gelirden aldığı pay Hindistan ve Çin ile kıyaslandığında oldukça yüksek görünmektedir. Çünkü, bu ülkelerde 1990’lı yılların başında en üst yüzde 10’luk kesimin gelirden aldığı pay yüzde 40’ın altındadır. Ancak zamanla bu pay yükselerek Çin’de yüzde 40’a ve Hindistan’da ise yüzde 55’e ulaşmıştır. Hindistan’da 2016 yılına bakıldığında en üst yüzde 10’luk kesimin gelirden aldığı payın Türkiye’yi geride bıraktığı görülmektedir.

Grafik-20 Türkiye, Brezilya, Hindistan ve Çin’de nüfusun orta gelirli yüzde 40’lık kesimin gelirden aldığı payı ortaya koymaktadır. Bu oranlar gelir dağılımına ilişkin bize önemli ipuçları vermektedir.

Grafik 20: Dört Ülkede Orta %40’lık Kesimin Toplam Gelirden Aldıkları Payların Karşılaştırılması

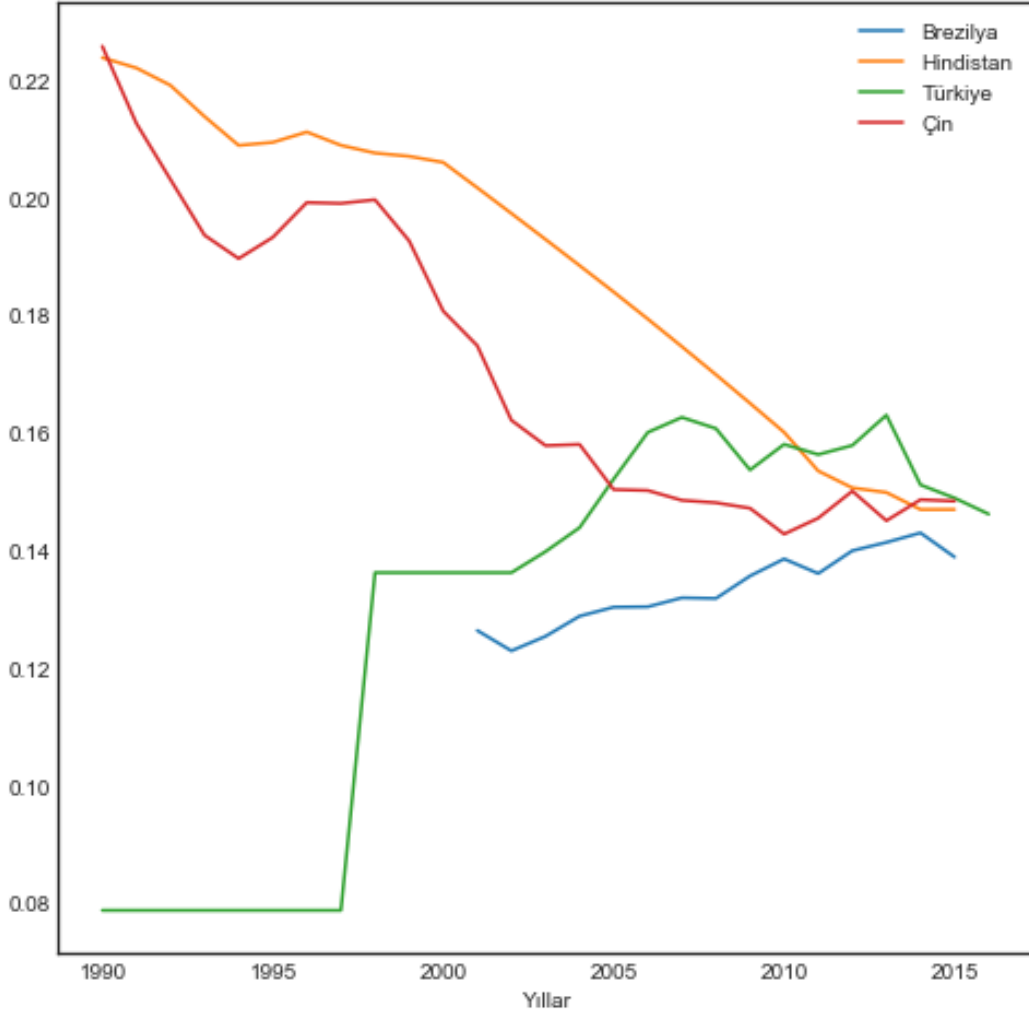
Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

Veriler küreselleşme sürecinde Hindistan ve Çin’de nüfusun orta gelirli yüzde 40’lık bölümünün gelirden aldığı payın azaldığını göstermektedir. Çin ve Hindistan’ın orta yüzde 40’lık kesiminin gelirden aldığı pay 1990’da sırasıyla yüzde 47,5 ve yüzde 44 civarında iken bu oran 2016 yılına doğru azalarak yüzde 40 ve yüzde 30 civarına gelmiştir. Özellikle bu noktada, Hindistan’a değinmekte fayda görülmektedir. Çünkü analiz dönemi temel alındığında küreselleşme sonrası dönemde Hindistan’ın gelir dağılımının ciddi şekilde bozulduğu göze çarpmaktadır.

Türkiye 2000’li yılların başında nüfusun orta gelirli yüzde 40’lık kesimin toplam gelirden aldığı pay artmış, ancak 2016 yılına doğru bu oran gerileyerek yüzde 31’lere doğru geri dönmüştür. Bu tablo neoliberal küreselleşme politikalarının etkisini daha yoğun bir biçimde gösterdiği 2005 sonrası dönemde, gelir eşitsizliğindeki genel artıştan orta kesimin de etkilendiğini göstermektedir.

Keza küreselleşme sürecinde Brezilya’da da orta gelirli kesim olan yüzde 40’lık dilimin toplam gelirden aldığı pay belirgin bir biçimde düşmüştür. Bu kesim 2001 yılında toplam gelirin yüzde 33.08’ini alırken 2015 yılında yüzde 30.56’sını almaktadır. Dolayısıyla dört ülkede de orta yüzde 40’lık kesimin neoliberal küreselleşme politikalarının uygulandığı ya da etkisini güçlü bir biçimde gösterdiği dönemlerde toplam gelirden aldıkları payın azaldığı görülmektedir.

Grafik-21 nüfusun alt yüzde 50’lik kesiminin Türkiye, Brezilya, Hindistan ve Çin’de nasıl değiştiğini göstermektedir.

Grafik 21: Dört Ülkede Yüzde % 50'lik Alt Kesimin Toplam Gelirden Aldıkları Payların Karşılaştırılması

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

1990'lı yıllar dikkate alındığında Türkiye'de nüfusun alt yüzde 50'lik kesiminin gelirden aldığı pay gözle görülür şekilde artış göstermiştir. Verilere göre ilginç bir şekilde bir yıl içinde bu kesimin toplam gelirden aldığı pay, toplam oranda yüzde 8'lik bir artarak yüzde 14'lere ulaşmış, yani neredeyse iki kat artmıştır. Ekonomide önemli bir kırılma olmadığı bu bir yıl içerisinde gözükken artış verilere ilişkin bir güvenilirlik sorunu yaratmaktadır. Bu kapsamda yine neoliberal küreselleşme politikalarının etkisini gösterdiği 2005 sonrası döneme bakıldığında en alt yüzde 50'lik kesimin gelir payında

bir azalma göze çarpmaktadır. En yoksul yüzde 50'lik kesim 2007 yılında toplam gelirin yüzde 16.26'sını alırken 2016 yılında bu oran yüzde 14.61'e düşmüştür.

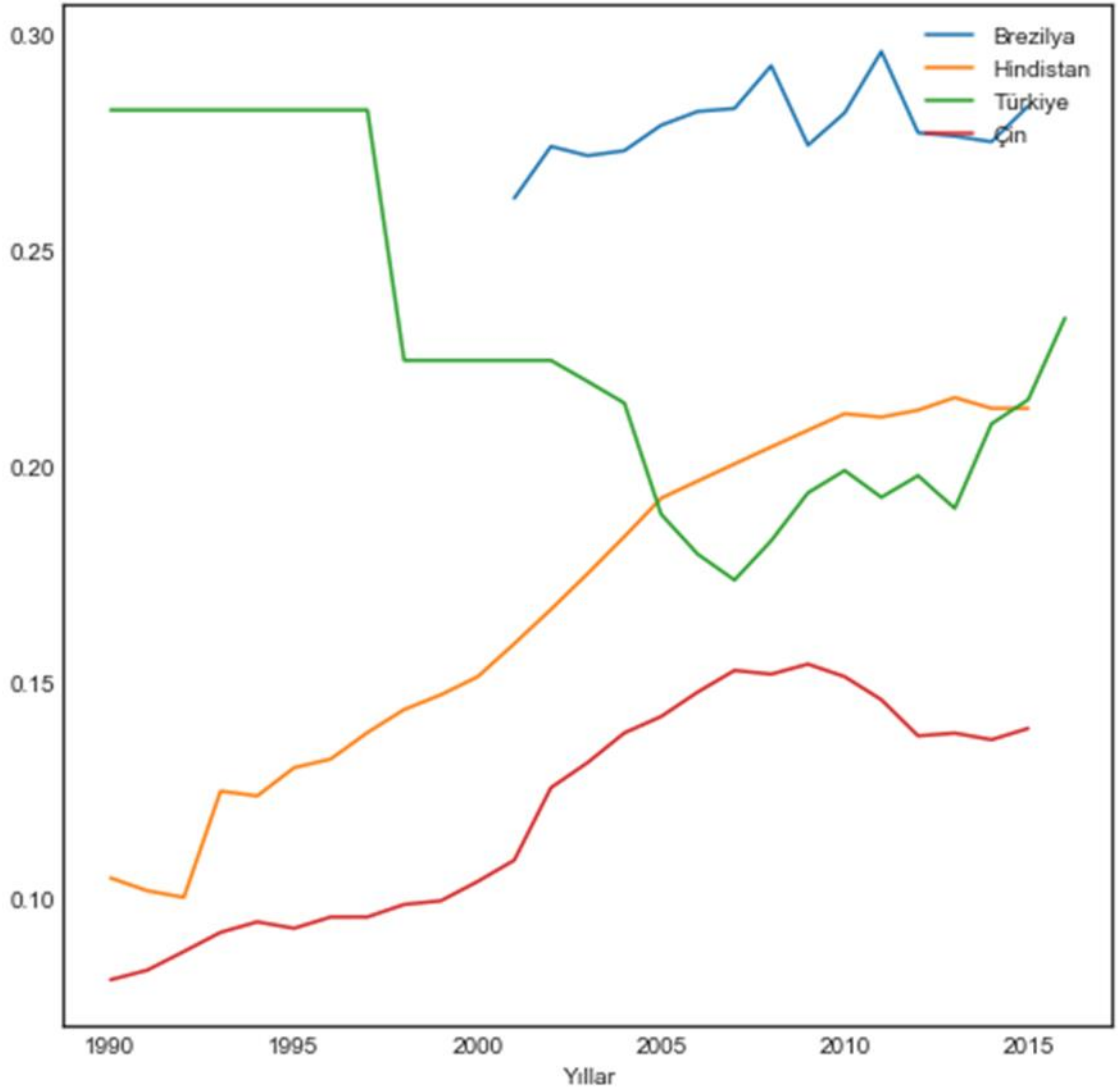
Brezilya'da ise alt yüzde 50'lik kesimin gelir payı ufak da olsa bir iyileşme göstermiştir. 1990-2016 yılları arasında yüzde 12'den yüzde 14'ün çıkmıştır. Ancak bu yükseliş, diğer ülkelerde yüzde 50'lik kesimin toplam gelirden aldığı payla kıyaslandığında en düşük ikinci paydır.

Hindistan ise gelir dağılımında küreselleşme sonrası bozulmanın en kuvvetli görüldüğü ülkelerden birisidir. 1990 yıllarda nüfusun en yoksul yüzde 50'lik kesiminin toplam gelirden aldığı pay yüzde 22 iken, ki bu oran Çin ile birlikte 1990 yılındaki en yüksek orandır, hızla düşerek 2016 yılında yüzde 16'nın altına gerilemiştir. Hindistan, bahse konu kesim açısından en adil gelir dağılımına sahip ülkelerden biri iken 2016 yılı itibariyle analize konu ülkeler açısından en adaletsiz 3. ülke olmuştur.

Çin ise Hindistan'a çok benzer bir yol izlemiştir. Nüfusun en yoksul yüzde 50'lik kesiminin toplam gelirden aldığı pay 1990'lı yıllarda yüzde 22 düzeyinde iken hızla azalarak 2016 yılında doğru yüzde 16 seviyesinin altına gerilemiştir.

Bu durum göstermektedir ki, Brezilya'da neredeyse en dipte olmanın verdiği istatistiki avantajla küçük bir iyileşme gözükmesine rağmen, diğer ülkelerde en yoksul yüzde 50'lik kesimin toplam gelirdeki payı azalmıştır. En yoksulların bu ülkelerdeki durumunu karşılaştırmak için en yoksul yüzde 10'luk kesimlerin durumuna bakmak daha açıklayıcı olacaktır. Örneğin Türkiye'de en yoksul yüzde 10'luk dilimin toplam gelirden aldığı pay 2007 yılında yüzde 1.43 gibi oldukça düşük bir oranken 2016 yılında bu pay daha da düşerek yüzde 1.01'e kadar gerilemiştir.

Grafik-22, nüfusun en zengin yüzde 1'lik kesiminin 1990-2016 yılları arasında toplam gelirden aldığı payı göstermektedir. Buna göre, Türkiye'de bu dönemde en zengin yüzde 1'lik kesimin gelirden aldığı pay azalmıştır. 1990'lı yıllarda yüzde 27 civarında olan bu pay, 2005 sonrası yüzde 18 seviyelerine gerilemiş ancak sonrasında neoliberal küreselleşme politikalarının etkisini gösterdiği dönemde artışa geçerek yüzde 23 seviyelerine dönmüştür.

Grafik 22: Dört Ülkede Yüzde En Zengin % 1’lik Kesimin Toplam Gelirden Aldıkları Payların Karşılaştırılması

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

Brezilya’da en zengin yüzde 1’lik kesimin payı küçük de olsa bir artış göstermiştir. Buna göre 1990-2016 yılları arasında bu kesimin toplam gelirden aldığı pay yüzde 26’ dan 27’ye çıkmıştır.

Çin ve Hindistan ise bu dönemde yine gelir dağılımının bozulduğunun gözlemlendiği ülkelerdir. Bu ülkelerde nüfusun en zengin yüzde 1'lik kesimin toplam gelirden aldığı pay ciddi bir şekilde artış eğilimindedir. Hindistan'da 1990 yılında yüzde 10'un biraz üzerinde olan bu pay neredeyse sürekli artış göstermiş ve analiz döneminin sonu olan 2016 yılında yüzde 20'nin üzerine çıkmıştır.

Çin ise benzer bir yol izlemiştir. Buna göre, 1990 yılında yüzde 10'un çok altında olan en zengin yüzde 1'lik kısmın toplam gelirden aldığı pay çok hızlı bir şekilde artarak, 2016 yılında doğru yüzde 15 seviyelerindedir.

Tablo 9. Türkiye, Brezilya, Hindistan ve Çin’ de Yıllara Göre Gini Katsayıları

Yıl	Türkiye	Brezilya	Çin	Hindistan
1990			0,41	0,43
1991			0,43	0,43
1992			0,45	0,44
1993			0,46	0,45
1994	0,71		0,47	0,46
1995			0,46	0,46
1996			0,46	0,46
1997			0,46	0,47
1998			0,46	0,47
1999			0,47	0,47
2000			0,49	0,47
2001		0,632	0,50	0,48
2002	0,62	0,642	0,52	0,49
2003	0,61	0,638	0,53	0,50
2004	0,60	0,633	0,54	0,51
2005	0,58	0,633	0,55	0,52
2006	0,57	0,635	0,55	0,53
2007	0,56	0,631	0,55	0,55

2008	0,57	0,637	0,55	0,56
2009	0,58	0,626	0,55	0,57
2010	0,58	0,624	0,56	0,58
2011	0,58	0,633	0,56	0,60
2012	0,58	0,622	0,55	0,60
2013	0,57	0,619	0,55	0,60
2014	0,59	0,616	0,55	0,60
2015	0,59	0,625	0,55	
2016	0,60			

Kaynak: World Inequality Database, 2019. (<https://wid.world/>) (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

Genel bir değerlendirme yapıldığında dört ülkede de en zengin yüzde 1'lik kesimin daha da zenginleştiğini, toplam gelirden aldığı payı arttırmakta olduğu, dolayısıyla da bütün bu ülkelerde gelir dağılımının daha da adaletsizleştiğini söylemek mümkündür.

4. SONUÇ

1970'li yıllardan itibaren hız kazanan küreselleşmenin artan gelir dağılımındaki eşitsizliği ile ilişkisi literatürde kabul görmekte ve son yirmi yılda gelir dağılımındaki eşitsizliğin artışı küreselleşmeye atfedilmektedir. Küreselleşmeyi hızlandırmaya vesile olan uluslararası serbest ticaret, finansal serbestleşme, işgücü piyasasının deragülasyonu gibi neoliberal politikaların gelir dağılımındaki eşitsizliği artırdığı kabul edilmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler yeterince güçlü olmadıkları uluslararası rekabette zorluklarla karşılaşmakta, koruyucu gümrük tarifelerin kontrolsüzce kaldırılması, gelişmekte olan ülkelerin sanayi yapısını ve ekonomi gücünü azaltmaktadır. Özelleştirmeler sonucu piyasadaki kamu ağırlığı azalmakta ve bunun sonucunda devletin piyasanın yol açtığı güvencesizlik ve düşük ücret gibi eşitsizliği artırıcı eğilimler karşısında sağladığı güvenceleri zayıflamaktadır. İşlerin taşeronlara devredilmesi ve güvencesizleşmesini (üretimde esneklik) getiren esnek çalışma ve küreselleşme bağlamında işgücü piyasalarının deregülasyonu gibi uygulamalar çalışanların ve alt gelir gruplarının bir takım haklarının kaybına, işgücü piyasalarında güvencesizliğe yol açarak gelir dağılımındaki eşitsizliği artırmaktadır.

Küreselleşme ve neoliberal politikaların yoğun bir biçimde uygulandığı gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımındaki eşitsizliğin arttığı görülmektedir. Çalışmada incelenen seçilmiş dört gelişmekte olan ülkeye bakıldığında genel olarak küreselleşme süreciyle birlikte gelir dağılımı eşitsizliğinin arttığı hipotezi doğrulanmaktadır.

Çalışmada ele alınan ilk ülke olan Türkiye'de özellikle küreselleşme ve neoliberal politikaların etkisinin güçlü bir biçimde hissedildiği 2005 sonrasında gelir dağılımındaki eşitsizliğin hızlı bir artış gösterdiği görülmektedir. 2005 yılında en zengin yüzde 10'luk kesimin toplam gelirden aldığı pay yüzde 50.87 iken bu oran 2016 yılında yüzde 53.93'e yükselmiştir. 1990'lı yıllardan kriz yılı olan 2008'e kadar en zengin yüzde 10'luk kesimin toplam gelirden aldığı pay azalırken, kriz sonrasında bu kesimin aldığı payın giderek arttığı görülmektedir. Benzer bir biçimde 2008 krizine kadar en yoksul yüzde 10'luk kesimin toplam gelirden aldığı pay çok küçük de olsa artarken (2007'de yüzde 1.43) krizin ardından 2016 yılında bu pay yüzde 1.01'e kadar düşmüştür. Ayrıca kriz sonrasında küreselleşme politikaları olarak ifade edilen neoliberal politikalar çok

daha etkili bir biçimde uygulandığı bilinmektedir. Örneğin özelleştirmeler, yatırım için yoğun teşvikler, kiralık işçilik, taşeronlaştırma, geçici çalışma, sözleşmeli istihdam gibi serbestleşme ve işgücü piyasasının deragülasyon politikaları kriz sonrasında çok daha yaygın bir biçimde hayata geçirilmiştir.

Brezilya’da 2001 yılında en zengin yüzde 10’luk kesimin toplam gelirden aldığı pay yüzde 54.29 iken bu oran 2001 yılında yüzde 55.56’ya yükselmiştir. En yoksul yüzde 10’luk kesimin toplam gelirden aldığı pay yüzde 0.44 iken 2016 yılında bu pay yüzde 0.37’ye kadar düşmüştür. Zaten çok düşük düzeylerde yer alan en yoksul yüzde 10’luk kesim ile en zengin yüzde 10’luk kesim arasındaki uçurum daha da artmıştır. Yine 2001 yılında en zengin yüzde 1 toplam gelirin yüzde 26.21’ini alırken 2015 yılında bu oran yüzde 28.35’e çıkmıştır. Brezilya’da en zengin yüzde 1 ve yüzde 10’luk dilimlerin toplam gelirden artan paylarına ve yüzde 40’lık orta dilimin azalan payına rağmen gini katsayısında gelir dağılımının eşitliği yönünde bir değişim görülmektedir. Bunda en yoksul yüzde 50’lik kesimin 2001 yılında toplam gelirden aldığı yüzde 12.63’lük payın 2015 yılında yüzde 13.88’e çıkmasının etkili olduğu söylenebilir. En yoksul yüzde 50’lik kesimin aldığı payın artışında ve bundan kaynaklı Gini katsayısındaki iyileşmede 2000 sonrası kapsamlı sosyal programlarının etkili olduğu ileri sürülebilir. Buna rağmen yüzdeler dilimlere bakıldığında Brezilya’da gelir dağılımı diğer ülkelere kıyasla daha adaletsizdir. Ayrıca gini katsayısının en zengin ve yoksul yüzde 10’luk dilimler arasında artan gelir eşitsizliği ve şiddetli adaletsizliği göstermede başarılı olmadığı söylenebilir.

Hindistan küreselleşme sonrası gelir dağılımındaki adaletsizliğin en hızlı geliştiği ülkelerden birisidir. 1990 yıllarda nüfusun en yoksul yüzde 50’lik kesiminin toplam gelirden aldığı pay yüzde 22 iken hızla düşerek 2016 yılında yüzde 16’nın altına gerilemiştir. 1990 yılında en zengin yüzde 10’luk kesimin toplam gelirden aldığı pay yüzde 33.49 iken bu oran 2015 yılında çok ciddi bir şekilde artmış ve yüzde 56.10’a ulaşmıştır. En yoksul yüzde 10’luk kesimin toplam gelirden aldığı pay 1990 yılında yüzde 2.16 iken 2015 yılında bu pay yüzde 1.47’ye kadar düşmüştür. Hindistan küreselleşme politikaları sonucunda gelir dağılımındaki adaketsizliğin en hızlı arttığı ülke olmuştur.

Çin de Hindistan’a çok benzer bir yol izlemiştir. Nüfusun en yoksul yüzde 50’lik kesiminin toplam gelirden aldığı pay 1990’lı yıllarda yüzde 22 düzeyinde iken hızla

azalarak 2016 yılında doğru yüzde 16 seviyesinin altına gerilemiştir. 1990 yılında en zengin yüzde 10'luk kesimin toplam gelirden aldığı pay yüzde 30.41 iken bu oran 2015 yılında yüzde 41.43'e çıkmıştır. En yoksul yüzde 10'luk kesimin toplam gelirden aldığı pay 1990 yılında yüzde 1.26 iken 2015 yılında bu pay yüzde 0.59'a kadar düşmüştür.

Bütün bu verilerden görülmektedir ki, seçilmiş dört ülkede küreselleşme süreciyle birlikte gelir dağılımı adaletsizliği değişen hızlarda artmıştır. Düşük gelir ve kamu mülkiyetinin yoğunluğundan kaynaklı nispi bir gelir dağılımı dengesinin olduğu Çin ve Hindistan'da eşitsizlik artışı çok radikal boyutlarda olurken gelir dağılımının zaten bozuk olduğu Türkiye ve Brezilya'da ise daha yavaş bir seyirde artış gerçekleşmiştir.

5. KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Aktan, Coşkun Can, **Değişim Çağında Devlet**, 1. Basım. İstanbul: Çizgi, 2003.

Alvaredo, Facundo ve diğerleri, **Dünya Eşitsizlik Raporu**, Hande Koçak Cimitoğlu (cev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019

Bozkurt, Veysel, **Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, Alfa Basım Yayın Ltd, 3. Baskı, İstanbul, 2000.

Castells, Manuel, **The Informational City**, Oxford and Cambridge: Blackwell, 1991.

Chellakan, Amal Raj, **Eracation of Poverty and Empowerment of the Poor**, Cambridge: ISPCK, 2007.

Erdoğan, İrfan, **Kapitalizm, Kalkınma, Postmodernizm ve İletişim Sömürünün Paketlenişi**, Ankara: Pozitif Matbaacılık, 2000.

Giddens, Anthony, **Elimizden Kaçıp Giden Dünya: Küreselleşme Hayatımızı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?**, Osman Akinhay (cev.), İstanbul: Alfa yayınları, 2000.

Giddens, Anthony, **Modernliğin Sonuçları**, 7. Baskı, Ersin Kuşdil (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016.

Held, David ve Anthony McGrew, **Küresel Dönüşümler**, Ali Rıza Güngen ve diğerleri (Çev.), İstanbul: Phoenix Yayınevi, 2008.

Held, David ve Anthony McGrew, **Globalization Theory: Approaches and Controversies**, Cambridge: Polity Press, 2007.

John, Gershman ve Alec Irwin, "Getting a grip on the global economy", K.J.Yong (ed.). **Dying For Growth: Global İnequality and The Health of the Poor** içinde, Monroe: Common Courage Press, 2000.

Jones, R. J. Berry, **Globalisation and Interdependence in the International Political Economy: Rhetoric and Reality**. London: Pinter, 1995

Joseph F., Francois ve Kenneth A.Reinert, **Applied Method For Trade Policy Analysis**, Cambridge University Press, 1997.

McGrew, Anthony, **A global society? Modernity and its Futures**, Cambridge: Polity Press, 1992.

Romaniuk, S. Nicholas, **Dependency Teory**, Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc., 2017

Schoepf, Brooke, Claude Schoepf ve Joyce Millen, Theoretical Therapies, Remote Remedies: SAPs and the Political Ecology of Poverty and Health in Africa, K. J. Yong (Ed.). **Dying For Growth: Global İnequality and The Health of the Poor** içinde, Monroe: Common Courage Press, 2000.

Seyidoğlu, Halil, **Uluslararası İktisat**, 16. Baskı, Istanbul: Güzem Can Yayınları, 2007.

Shakoori, Ali, **The State and Rural Development in Post-Revolutionary Iran**, 1. Basım, Newyork: Palgrave, 2001..

Shakow, Aaron ve Alec Irwin, "Terms Reconsidered: Decoding Development Discourse." K. J. Yong (Ed.). **Dying For Growth: Global İnequality and The Health of the Poor** içinde. Monroe: Common Courage Press, 2000.

So, Alvin Y., **Social Change And Development: Modernization, Dependency And World-System Theories**, 178. Baskı, Sage, 1990.

SÜRELİ YAYINLAR

Acemoğlu, Daron, “Technical Change, Inequality and the Labor Market.”, **Nber Working Paper**, Sayı 7800, 2000, ss. 1-84.

Acar, İlhan, “Türkiye’ de Gelir Dağılımı”, **Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, Cilt 4, Sayı 4, 2015, ss. 42-59

Altuntaş, Mirac, “Importance of Globalization Process and Its Impacts on Turkish Economy”. **Nierównośći społeczne a wzrost gospodarczy**, Cilt 28, 2012, ss. 118-128.

Ateş, Hamza., Muharrem Es ve Yüksel Bayraktar, “Dependency Theory: Still an Appropriate Tool for Understanding the Political Economy of the Middle-East” , **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 19, No 2, 2005, ss. 248-267.

Aydilek Emre ve Bükrücü, Kazkondu Şeyda, “Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Devlet Aygıtının Dönüşümü”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı 55, 2016, ss. 173-194.

Ayyıldız, Fatih. V., “Gelir Adaletsizliğinin Sebeplerinin Araştırılması: Ampirik Analiz”, **Karadeniz Dergisi**, Sayı 34, 2017, ss. 131-141.

Bairoch, Paul ve Richard Kozul-Wright, “Globalization Myths: Some Historical Reflections On Integration, Industrialization And Growth In The World Economy”, **WIDER Conference**, United Kingdom, 1995, ss. 1-35.

Bayar, Fırat, “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”, **Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi**, 2008, ss. 25-34.

Bellù, Lorenzo G. ve Liberati, P, “Charting Income Inequality: The Lorenz Curve”, **FAO, EASYPol**, 2005, ss. 1-17

Bellù, Lorenzo G. ve Paolo Liberati, “Inequality Analysis: The Gini Index”, **FAO EASYPol**, Cilt 40, 2006, ss. 1-30

Cuterela, Sandu “Globalization: Definition, Processes and Concepts.” **Romanian Statistical Review**, Cilt: 60 Sayı 4, 2012, ss. 137-146.

Çelik, Mehmet Yunus, “ Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme”, **DPUJSS**, Cilt: 32, Sayı, 2, 2012, ss. 57-74.

Dollar, David ve Paul Glewwe ve Nisha Agrawal, **Economic Growth, Poverty, And Household Welfare in Vietnam**. The World Bank, 2004, ss. 1-647.

Dumanlı-Kürkçü, Duygu, “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar.” **The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication**, Cilt: 3, No 2, 2013, ss. 1-11.

Evers, Hans-Dieter, Solvay Gerke, “Global market cultures and the construction of modernity in Southeast Asia”, **Thesis Eleven**, Cilt: 50, Sayı, 1, 1997, ss. 1-14.

Huntington, Samuel P., “The Clash of Civilizations?”, **Foreign affairs**, Cilt: 72, Sayı 3, 1993, ss. 22-49.

Husain, Aasim M., Ashoka Mody, and Kenneth S. Rogoff, “Exchange Rate Regime Durability and Performance in Developing versus Advanced Economies”, **Journal of Monetary Economics**, Cilt 52, Sayı 1, 2005, ss. 35-64.

İsagiller, Alpaslan, “Income Distribution And Economic Growth”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 1, 2007, ss. 83-94.

Kanbur, Ravi, “The Co-evolution of the Washington Consensus and The Economic Development Discourse”, **Macalester International**, Cilt 24, Sayı 8, 2009, ss. 33-57.

Köse, M. Ayhan, vd., “Financial Globalization: A Reappraisal”, **IMF Staff papers**. Cilt 56, Sayı 1, 2009, ss. 8-62.

Kuznets, Simon, “Economic Growth and Income Inequality”. **The American economic review**, Cilt 45, Sayı 1, 1995, ss. 1-28.

Mahnoor Bukhari ve Kashif Munir, “Impact of Globalization on Income Inequality in Selected Asian Countries”, **Mipra Paper** , Sayı 74248, 2016, ss. 1-33.

Nişancı, Murat, A. Fatih Aydemir ve diğerleri, “Kuznets Eğrisi ile Ekonomik ve Siyasal Liberalizasyon Uygulamaları Arasındaki İlişkiler”, **International Conference on Eurasian Economies**, 2017, ss. 147-154.

Obstfeld, Maurice, ve Kenneth Rogoff, “Exchange Rate Dynamics Redux”, **Journal Of Political Economy**, Cilt 103, Sayı 3, 1995, ss. 624-660.

Ohmae, Kenichi, “The borderless World”, **McKinsey Quarterly**, Sayı 3, 1990, ss. 1-32

Özlen, Hiç-Birol, Globalization in Historical Perspective. **International Journal of Business and Social Science**, Cilt: 3, Sayı 8, 2012, ss. 92-98.

Piketty, Thomas, ve Gabriel Zucman, “Capital Is Back: Wealth-Income Ratios in Rich Countries 1700–2010, **The Quarterly Journal of Economics**, Cilt 129, Sayı 3, 2014, ss. 1255-1310.

Prasad, Eswar Thomas Rumbaugh ve Qing Wang, “Putting The Cart Before The Horse? Capital Account Liberalization And Exchange Rate Flexibility In China”, **IMF Policy Discussion Paper**, Cilt:5, Sayı:1, 2005, ss. 1- 32.

Ray, Debraj, “What's New In Development Economics?”, **The American Economist**, Cilt 44, Sayı, 2, 2000, ss. 5-15.

Rifai, İrfan , “Various Dimensions of Globalization and Their Implications for The Leadership and Management of Education”, **Lingua Cultura**, Cilt:7, Sayı 2, 2013, ss. 87-91.

Sudhir Anand, ve Ravi Kanbur, “The Kuznets Process and The Inequality Development Relationship”, **Journal of development economics**, Cilt 40, Sayı 1, 1993, ss. 25-52.

Usman , Alabi ve Salihu Bashir, “Washington Consensus, Globalization, Neo Liberaism and the State in Africa: A Critical Exegesis”, **Journal of Public Administration and Governance**, Cilt 8 Sayı 1, 2018, ss. 167-168.

Wallerstein, Immanuel, “The Rise and Future Demise of World-Systems Analysis”, **Review (Fernand Braudel Center)**, Cilt 21, Sayı 1, 1998, s.s. 103-112.

Yeldan, Erinç, “Assessing the privatization experience in Turkey: Implementation, politics and performance results”, **Report Prepared for the Economic Policy Institute**, 2005, ss. 1-31.

World Bank, **Global Economic Prospects and the Developing Countries 2002**, Washington, D.C.: World Bank

Zhang, Hao, “ Changing of Political Identities within the Globalization Context”, **International Journal of Social Science and Humanity**, cilt: 4, no. 4, 2014, ss.279-282.

Zoran, Stefanović, “Globalization: Theoretical Perspectives, Impacts And Institutional Response Of The Economy”, **Economics and Organization**, Cilt: 5, Sayı 3, 2008, ss. 263-272.

İNTERNET KAYNAKLARI

Armağan, Göksel, **Kalkınma Teorileri**,
<http://www.gokselarmagan.com/tr/kirsal/kk04.pdf>, (Erişim tarihi: 01.05.2019)

Eğilmez, A.Mahfi, **Gelir Dağılımında Son Durum**,
<http://www.mahfiegilmez.com/2016/09/gelir-daglmnda-son-durum.html>, (Erişim Tarihi: 04.04.2019).

Grinin, Leonid E. ve Andrey V. Korotayev, **Part I. Globalization in Historical Retrospective, Globalistics and Globalization Studies**,
<https://publications.hse.ru/mirror/pubs/share/folder/dm4uuivhth/direct/134914202>, (Erişim Tarihi: 1.05.2019).

Mijinyawa, Joseph D., **Advanced Theories of Development**,
https://www.academia.edu/13344227/Development_assignment, (Erişim tarihi: 01.05.2019)

Morduch, Jonathan , **Reforming Poverty Alleviation Policies**,
<https://wp.nyu.edu/jmorduch/lee-et-al-poverty-migration-mobile-banking-in-bangladesh-11-3-18/> , (Erişim tarihi: 01.05.2019).

Nguyen, M. Toan , **The Effect of Trade Liberalization on Income Distribution in Vietnam Dynamic Computable General Equilibrium Approach**,
<http://www.grips.ac.jp/vietnam/VDFTokyo/Doc/1stConf18Jun05/OPP09ToanPPR.pdf>, (Erişim tarihi: 07 Nisan 2019).

OECD, 2009.[\(https://data.oecd.org/\)](https://data.oecd.org/) (Erişim Tarihi: 14.04.2019)

Polatlı, Ahmet, **Küreselleşme**, <https://www.makaleler.com/kuresellesme>, (Erisim tarihi: 01.04.2019).

Özveri, Murat, “İşveren Neden Esnek Çalışma İstiyor”, **Evrensel Gazetesi**, 2016, (<https://www.evrensel.net/yazi/76263/isveren-neden-esnek-calisma-istiyor>), (Erişim tarihi : 30.04.2019)

Rahman, Lutfur, **Modernization Theory: A Critical Analysis**,
https://www.academia.edu/8374391/Modernization_Theory_A_Critical_Analysis (Erişim Tarihi: 30.04.2019).

Şimşek, Orhan, **W. I. Robinson'ın Tezi Üzerinden Küreselleşmeyi Okumak**,
https://www.researchgate.net/publication/311104143_W_I_Robinson'in_Tezi_Uzerinde_n_Kuresellesmeyi_Okumak/download. (Erisim tarihi 10.06.2019).

Todaro, P. Michael, ve Stephen C. Smith, **Economic Development**,
(http://kgt.bme.hu/files/BMEGT30A105/Todaro__Smith__2015_Economic_Development_12th_ed.pdf), (Erişim tarihi: 04.05.2019).

TUİK, **Temel İstatistikler**. 2019. <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 15.04.2019)

World Bank, 2019. datacatalog.worldbank.org (Erişim Tarihi: 15.04.2019)

World Bank, **Global Economic Prospects and the Developing Countries 2002**,
<http://documents.worldbank.org/curated/en/285571468337817024/Global-economic-prospects-and-the-developing-countries-2002-making-trade-work-for-the-worlds-poor>
(Erişim tarihi: 01.05.2019)

World Inequality Database, 2019. <https://wid.world/> (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

Xu, Kuan ,How Has the Literature on Gini's Index Evolved in the Past 80 Years?
Department of Economics Working Papers,
<http://economics.dal.ca/RePEc/dal/wparch/howgini.pdf>, (Erişim Tarihi: 27.04.2019)

TEZLER VE RAPORLAR

Ertuğrul, Barış, Küreselleşme Ve Ulus-Devletin Geleceği: Modernleşme Kuramının Post-Modern Çağdaki Görünümü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük: Karabük Üniversitesi, 2018

Kuştepli, Yeşim R. ve Umut Halaç, Türkiye'de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004

Özçelik, Emre, "Institutional Political Economy of Economic Development and Global Governance. **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Middle East Technical University. Ankara, 2006

Watkins, Kevin, "International Cooperation at a Crossroads: Aid, Trade, and Security in an Unequal World", **Human Development Report**, 2005

WHO, World Health Report, 1999. <https://www.who.int/> (Erişim Tarihi: 01.05.2019).

WTO, **World Trade Report**. 2008. <https://www.wto.org/> (Erişim Tarihi: 15.04.2019)

Yılmaz, Mine, İnsani Kalkınma Politikaları Ve Türkiye Üzerine Bir Deneme, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, 2002.